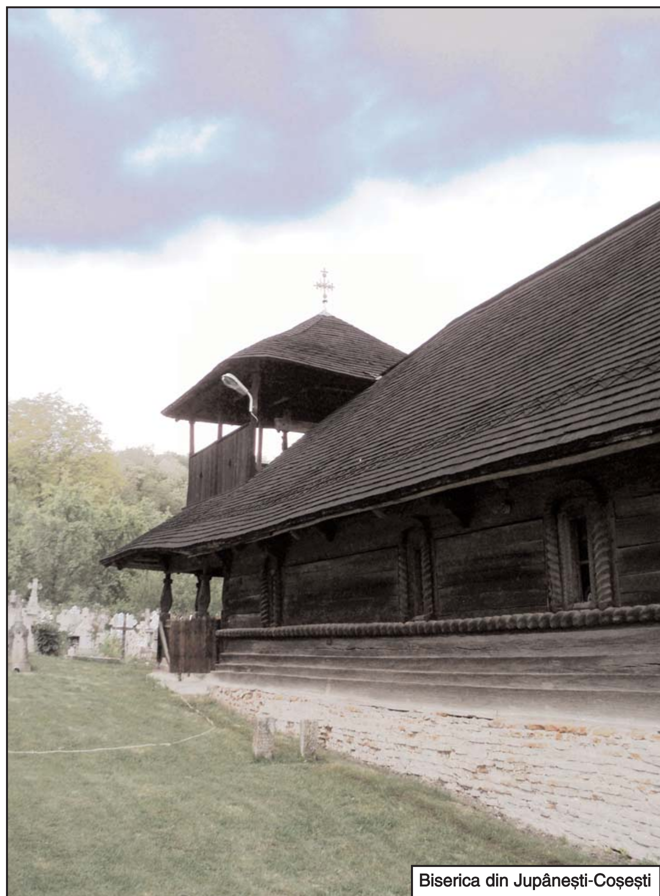

ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul VII ■ Nr. 8 (69) ■ August 2016

Biserica din Jupânești-Coșești

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul
Primăriei Municipiului Curtea de Argeș
(prin intermediul Centrului de Cultură și Arte)
și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”

Un proiect de țară

Gheorghe PĂUN

La paginile 11-12 ale acestui număr al revistei am reluat o serie de paragrafe din cartea *Cumpăna României,* pe care dl Călin Georgescu a publicat-o în 2014 la Editura bucureșteană Logos și a cărei a doua ediție, revizuită și adăugită, tocmai a apărut la Editura Christiana, București.

Cititorul îl cunoaște, desigur, pe autorul acestei cărți. Din mass-media, din alte apariții editoriale, de pe internet – de la Ziua Revistei din anul trecut, din numărul pe luna septembrie 2015. O autoritate internațională în dezvoltare durabilă, sustenabilă, cu un palmares impresionant în ceea ce privește funcțiile și participările la proiecte guvernamentale, în România și în Europa, ale Clubului de la Roma, ale ONU etc.

Așadar, autorul *știe ce spune.*

Iar ceea ce ne spune autorul provoacă frisoane – cele ale sentimentului de participare la istorie, într-un moment de inflexiune al acesteia.

Lumea este bolnavă, la nivel economic (din cauza consumismului deșănțat-cinic-inconștient, a globalismului manipulator), financiar (sistemul este bazat pe bani virtuali, cu care cumpărăm iluzii), moral (din cauza depărtării de spiritualitate, a bolșevismului corectitudinii politice), iar societatea românească este și mai bolnavă (adaugă tușe în plus la cele dinainte și politicienii autohtoni, cu lipsa lor de viziune și patriotism, captivi în „lupta” electorală). Lumea va intra foarte curând, în termeni de ani, într-o criză mai gravă decât cele de până acum, o criză a hranei, apei și energiei, a resurselor în general, o criză structurală, cu ieșirea posibilă doar prin revenirea la om-familie-stat-națiune, prin educație și respiritualizare, prin trecerea la o *economie civică*, dez-globalizată, a micului producător, a întreprinderilor mici și mijlocii, prin revenirea la agricultura tradițională, neindustrializată, o economie rațională, umană, ecologică – sustenabilă! (Și Johan Galtung vorbește, chiar în texte apărute în revistă, despre urgența dez-globalizării, a revenirii la economia locală, curată, umană.)

O economie din care noțiunea de deșeu să dispară...

Am simplificat mult, cartea dă detalii profesioniste, ilustrări convingătoare.

Și propune un proiect de țară pentru România, în mare măsură, pentru orice țară suverană, condusă de oameni lucizi și bine intenționați.

O schimbare de paradigmă, o revoluție, centrată pe trei cuvinte-

cheie, *hrană, apă, energie*, pusă sub semnul sloganului *pentru noi, prin noi înșine* (cu partea din urmă suntem familiarizați încă din perioada interbelică; autorul îi reamintește în acest context pe Ion Mihalache și Virgil Madgearu, pe Ionel Brătianu și Nicolae Iorga) și fundamentată doctrinar nu de neoliberalismul monopolist și ne-uman (căci ignorând etica-echitatea-sufletul) al ultimelor decenii, ci de *distributivismul* care a funcționat cu mare succes, o lungă vreme și-n multe locuri, dar a fost „ucis” de tăvălugul consumist al multinaționalelor. Fundalul este cel al dragostei de țară și neam, al spiritualității creștin-ortodoxe, al naționalismului de secol XXI, pozitiv, deschis spre vecini, spre lume. Al realismului, în fond, nesabotat de politicianism, globalism, interese de grup.

Autorul chiar așa începe: „Eu nu sunt politician și nu voi fi niciodată membru de partid”. Merită reamintită aici analiza pe care Simone Weil o făcea, pe la mijlocul secolului trecut, rostului partidelor politice, cu concluzia fermă a necesității abolirii lor, poate fi invocată și pledoaria pentru SFP, Societatea fără Partide... Autorul nu este politician, dar el este *om politic,* pentru că, vorbă atribuită lui Churchill, nu se gândește la alegerile viitoare, ci la generațiile viitoare, la viitor – al Națiunii Române în primul rând. Dovada este cartea de față.

Dacă acest program de țară va fi pus în practică, România va fi cu un pas înaintea lumii, iar cartea și autorul ei chiar vor intra în istorie. Personal, îl cred în stare pe autor să treacă de la vorbe la fapte. (Poate nu în ritmul estimat-promis în carte, din cauza inerției unora/multora dintre subsistemele statului-societății, a inerției mentalităților chiar.)

O șansă pentru România, într-un moment de cumpănă. Sunt românii pregătiți-deciși-inspirați să valorifice această șansă, acum, sau își vor aduce aminte de ea atunci când criza va deveni insuportabilă?

Să sperăm în alegerea înțeleaptă, să-i mulțumim dlui Călin Georgescu pentru acest proiect de țară, sugerând și un program de guvernare, și să credem în steaua României.

A României Mari, redată românilor și tuturor locuitorilor ei!...

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...

Ce să vă spun! Iubesc acest popor bun, blând, omenos, pe spatele căruia diplomații croiesc harte și rezbele, zugrăvesc împărății despre care lui nici prin gând nu-i trece, iubesc acest popor, care nu servește decât de catalice tuturor acelora care se-nalță la putere – popor nenorocit care geme sub măreția tuturor palatelor de gheață ce i le așezăm pe umeri.

Pe fruntea-i străinii scriu conspirațiuni și alianțe ruso-prusiene – pe seama lui să croiască revoluțiuni grandioase ale Orientului – a căror falǎ le duc vro trei indivizi – a căror martiriu și dezonori le duce poporul sărmanul. Ați făcut din o parte din oraș tirania celorlalte cinci părți ca s-aveți alegători pe sprânceană, ați scumpit hrana de toate zilele ca s-aveți alegătorii voștri, ca în urmă acei puțini alegători să vă dea dreptul d-a vă croi diurne și d-a împovăra într-un mod nemaiauzit în România.

V-aș fi iertat să vă serviți neonestități personificate, cu faliți declarați, cu furi cunoscuți de lume, cu nulități egale cu bestia, ca să ajungeți la un scop – dar să vă serviți cu aceste mașine oarbe să nu ajungeți nicăiri – asta n-o pot înțelege – pentru ca să vă retrageți în fața unuia, care după voi nu are încrederea țării – asta iar nu o înțeleg, în fața unificării patriei noastre sfâșiate, sângerânde vă iertăm chiar crima paricidului, dar să ne omorâți puțina încredere ce-o aveau puterile în noi, garanția existenței noastre naționale pentru a nu ajunge nicăiri – asta e crud. Apoi ne-ați jucat guvernul în mâna unor oameni, dintre care unii nu au doar alt merit decât că sunt sământa urdorilor Fanarului, n-au alte cunoștințe decât să facă fluturi de hârtie și să tacă.

Eul nostru social a mers p-o cale străină nouă înșine – străină românismului – și a făcut pas – însă acela a călcat într-un materialism cras – astfel încât acuma e posibil d-a merge numa-n două moduri: sau să pășim pe astă cale străină – și drept mântuire să ne aruncăm în oceanul idealismului filosofic al lui Fichte – poetic al lui Klopstock – pentru ca să putem cădea apoi în *juste-milieu*-l rațiunei și al adevăratei simetrii – căci nu cred c-ar exista între români un geniu atât de putinte care să vrăjească nava română cu cântecul ideilor sale pe calea de mijloc când tocmai materialismul are pretențiunea d-a trece de cale de mijloc. Cine ar căuta ar face-o în zadar – noi n-am merge. Dar fiindcă extremele s-ating, ar fi mult mai lesne să ne azvârlim în idealism – căci ca ceva de tot nou, ar avea și mai multă atracțiune pentru complexul unor suflete care nici mirosul nu i-l știu și apoi, cunoscându-l de rău, trecerea la *juste-milieu* ar fi lesne.

Necunoașterea deplină a țării și ignorarea tuturor întâmplărilor și instituțiilor publice. Mai ales cei ce vin din Franța publică studii asupra diferitelor ramuri fără ca să ție cont de cele existente în țară și aplică cu o formalitate rară legi, principii și instituții străine la români, fără a ști cum se află cele românești. Armata, economia, școalele le cunosc mai bine străinii decât românii, despre toate aceste găsim mai multe în jurnale și broșure străine decât în cele române.

Păgânul, închinătorul la idoli, chiar creștinul ignorant își adoră pietrele și bețele; și-n loc de-a le considera numai ca semne, ca simboluri ale sentimentului religios, pe care spiritul omenesc nu e-n stare a-l exprima altfel, el ia semnele drept ceea ce ele reprezintă, drept realități și le adoră ca pe niște ființe reale. Și noi adorăm semnele noastre și anume *vorbele* noastre. Dacă vom examina pe un om asupra stării cunoștințelor lui în privirea celor mai însemnate obiecte divine sau umane, vom constata că e un închinător de *vorbe:* el va cita vorbe fără idee și fără însemnătate, pe cari spiritul său le adoră și le erige în idoli: ele se deosebesc de idolii săpați cu dalta în lemn sau în piatră numai prin împrejurarea că sunt tipărite cu cerneală pe hârtie albă.

Strângerea literaturii noastre populare. E păcat cum că românii au apucat de-a vedea în basm numai basmul, în obicei numai obiceiul, în formă numai forma, în formulă numai formula. Formula nu e decât manifestațiunea palpitabilă, simțită, a unei *idei oarecari.* Ce face d. ex. istoricul cu mitul? Îl lasă cum e or îl citează mecanic în compendiul său de istorie, pentru a face din el jucării mnemotehnice pentru copii? Nimic mai puțin decât asta. El caută spiritul, ideea acelor forme, cari ca atare sunt minciune și arată cum că mitul nu e decât un simbol, o hieroglifă, care nu e de ajuns că ai văzut-o, că-i ții minte forma și că poți s-o imiți în zugrăveală pe hârtie – ci aceasta trebuie citită și *înțeleasă.*

Trecând la obiceiuri e iarăși sigur că ele numai în degenerare devin numai simple formalități. Primitive, ele sunt expresiunea exterioară a unui profund simțământ sau a unei profunde idei interne. Adevărat cum că poezia nu are să descifreze ci, din contra, are să încifreze o idee poetică în simbolele și hieroglifele imaginilor sensibile – numai cum că aceste imagini trebuie să constituie haina unei idei, căci ele altfel sunt colori amestecate fără înțeles – astfel încât o mânjitură nențeleasă de colori nu poate fi un tablou, cum o grămadă de bucăți de marmură nu e o statuă. Ideea e sufletul, și acest suflet poartă în sine ca imanentă deja cugetarea corpului său (deși în lumea reală se-ntâmplă adesea să fie tocmai viceversa și ca exteriorul să poarte în sine ideea interiorului). Dacă credem lui Lavater că putea să cunoască din trăsurile feței, din structura capului, în fine din corp nu numai caracterul sufletesc, ci până și întâmplările vieței cari influențau asupra acelui suflet, atunci am putea zice cum că tocmai așa sufletul unei poezii poartă în sine deja ideea corpului său, astfel cum cauza poartă în sine o urmare neapărată a ei. Această dezvoltare dinăuntru în afară, această axiomă care face din sufletul propriu soarta proprie a omului, astfel încât întâmplări, fapte și suferințe nu emană din împrejurări externe și neprevăzute care puteau să se-ntâmple și altfel, ci numai din suflet ca singur izvor, astfel încât toată acțiunea e un rezultat al predispunerei naturale, și *trebuie* să se-ntâmple astfel cum se-ntâmplă și nicidecum altfel. Această dezvoltare e cea admisă de poeții clasici, cealaltă care lasă teren întâmplărilor externe și hazardoase e caracteristică așa-numitei drame populare sau mai bine zis plebeice.

Zicând într-un număr trecut că drama trebuie să fie morală ca litera evangheliului, cu asta n-am zis doar cum că ea să devină *mijlocul* religiunei, pentru a se ajunge la un scop oarecare. Arta nu se poate degrada până la mijloc, ea și-e sie însăși scop. Scopul artei e arta – frumosul. Creațiunile artistice, cari sunt mijloc numai pentru un scop care nu-i imanent artei se numesc tendențioase.

Lucrurile, cari au un astfel de fundament, întrucât ele nu pot fi și altfel de cum sunt, acelea sunt nepieritoare, întrebuințând vorba „nepieritor” în înțeles relativ, uman.

(Din *Caiete/Fragmentarium*)

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacțional: Svetlana Cojocaru – director al Institutului de Matematică și Informatică al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR și USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, București, **Spiridon Cristocea** – conferențiar la Universitatea Pitești, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeș, **Sorin Mazilescu** – director al Centrului Județean Argeș pentru Promovarea Culturii, Pitești, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – director al Muzeului Viticulturii și Pomiculturii din România, Golești, Argeș, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu”, Pitești, **Adrian Sămărescu** – director editorial al Editurii Tiparg, Pitești, **Ion C. Ștefan** – profesor, membru al USR, București.

CURTEA DE LA ARGEȘ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres” (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeș

Corectură: Radu Gîrjoabă

Machetă: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției – Trustul de Presă „Argeș Expres” (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni) sau trimițând banii în contul Asociației Culturale Curtea de Argeș (detaliile bancare apar mai jos) și o adresă poștală prin e-mail.

Tiparul: SC TIPARG SA, Pitești
editura.tiparg@gmail.com
www.tiparg.ro

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale Curtea de Argeș, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Citeşte şi ia aminte!

Horia BĂDESCU

Scrisă pe tăbliţe de lut, pe stele de piatră, pe papirus, pe pergament, pe piele de viţel ori pe binecuvântata hârtie, cartea însoţeşte umanitatea de aproape patru milenii. Aceste scrinuri mai mari sau mai mici, mai sărăcăcioase sau mai înflorite, în care stau închise visări şi fantasme ale sufletului, cugetări şi împieliţări ale minţii ori cântece şi descântece ale inimii, păstrează în ele spiritul unei specii căreia i-a fost încredinţată scânteia logosului, vedenia transcendenţei şi truda existenţei.

Dar stau ele cu adevărat închise acolo în rumeneala lutului, în foşnitoarea răcoare a papirusului sau a pergamentelor ori între paginile, înluminate sau nu, ale incunabulelor sau ale cărţilor care-şi joacă destinul la ruleta tirajelor? Stau ele închise sau mai degrabă îşi deschid profuziunea întrebărilor şi ne împung şi ne incită să ieşim din lenea minţii şi uscăciunea sufletului, şi ne trag în lăuntrul lor şi ne obligă să punem imaginaţia la lucru şi să le rescriem pe măsura puterii noastre de a judeca şi a închipui idei şi emoţii, lucruri şi oameni, lume şi nelume? Nicio altă formă de exprimare a interiorităţii umane nu este atât de participativă precum scrisul şi haina acestuia, cartea. Muzica, artele frumoase, arhitectura ne sunt dăruite. Scrisului, cărţii, ne dăruim noi pentru a-i împlini existenţa. Geniul scriitorului stă în puterea sa de a lăsa textul infinit deschis, de a oferi fiecărui „intrus" şansa de a-l face al său. Nu există un instrument mai eficace, mai apt de a-l face pe om să gândească, să simtă, să-şi retrăiască umanitatea pe care i-o obturează viaţa şi limbajul balizate şi banalizate. Nu există o mai paradigmatică paradigmă, dacă-mi este îngăduit un asemenea accent, lingvistică şi identitară, decât o carte bună, adică exemplară în expresivitatea cuvântului, în rigoarea sintaxei, în bogăţia sensului oferit meditaţiei, în principiaritatea limbajului în care se sărbătoreşte identitatea unui popor. Căci putem spune nu doar că „limitele limbii mele sunt limitele lumii mele", cum scrie înţeleptul Wittgenstein, ci şi că fiinţa limbii mele este fiinţa mea şi că sărbătorile limbii mele sunt sărbătorile fiinţei mele.

Cartea te vindecă de orbenie – „Orb e cel care n-a citit în viaţa lui o carte", zice un proverb islandez – îţi deschide ochii asupra lumii şi a ta însuţi. Ea povesteşte lumea şi pe cel aflat în lume. Te restituie lumii şi ţi-o restituie pe aceasta în locuirea căreia te afli de la sosirea în tărâmul luminii. Lumina cărţii face parte din lumina lumii. Ea este lumina lumii, căreia-i scoate din umbră sensurile profunde. De la luminătorii profeţi, la domnitorii ctitori de tiparniţe, de la iluminişti la Badea Cârţan, „sfânt asin" purtând peste munţi carte românească pentru îndreptarea norodului transilvan, cu toţii s-au trudit să vindece omul de orbenie, să-l redea lui însuşi cel adevărat, spiritului său, naturii şi identităţii sale. „O boală învinsă-i orice carte", zice Blaga, dar mai ales învinsă-i boala uitării de sine, de limba ta, de stirpea ta. Ce bunuri lăsa alor săi după moarte Arghezi, magul de la Mărţişor, „decât un nume adunat pe-o carte", hrisovul cel dintâi şi unicul a fi luat în seamă?

„Şi nu e alta mai plăcută şi mai de folos zăbavă decât cetitul cărţilor", cum zicea bătrânul cronicar moldav Miron Costin, dar şi alţii, mai bătrâni de bătrâneţea lumii, fiindcă iată ce se poate ceti într-o carte de şcoală din vremea dinastiilor de mijloc ale Egiptului antic, adică acum vreo trei mii cinci sute de ani: „e greu să fii soldat, e şi mai greu să lucrezi pământul; adevărata fericire a omului este ca ziua să-şi îndrepte inima către cărţi, iar noaptea să citească!" De fericirea aceasta, lumea nouă, lumea imaginii, lumea care „ocroteşte" mintea de trudă şi o oferă minimului efort, ca să nu zic lenei, muind deja în apa-i colorată posmagii, lumea aceasta pare tot mai hotărâtă a se lepăda de milenara carte. Fără a pleca urechea la avertismente, ignorând sensurile majore care vin din fascinanta lume a acestui îndreptar de existenţă şi mărturisitor de fiinţă care este basmul.

Ori, iată, un basm care se numeşte nici mai mult nici mai puţin *Voinicul cu cartea-n mână născut* ne spune istoria unui prunc, rod târziu al unei căsnicii de oameni simpli, care se naşte, lucru nemaivăzut şi nemaiauzit, cu o carte în mână şi căruia îi este ursit să fie răpit la maturitate de duhurile rele. Nu voi înşira aici întâmplările miraculoase prin care trece voinicul cu pricina, ajuns, aşa cum se cuvine unui voinic adevărat, ginere de împărat. Voi spune doar că, de fiecare dată când se află în primejdie, chiar şi atunci când vine sorocul profeţiei, voinicul nostru se salvează şi izbândeşte citind cu ardoare din cartea de care mâna lui nu s-a despărţit niciodată. Povestea nu spune nicio clipă că ar fi vorba de o carte sfântă, o carte cu puteri magice. Nu, cartea voinicului e o simplă carte. Dar cât de importantă pentru viaţa lui! Şi a ta. Căci ea te poate salva de toate relele pe care existându-l şi, uneori, chiar transcendentul ţi le aşază dinainte. Aşa încât, ţine cartea aproape de inimă: citeşte şi ia aminte!

Patru dintre metodele TRANSCEND

Johan GALTUNG

Formula unei abordări TRANSCEND generale constă într-o triplă mantră: *empatie, non-violenţă, creativitate.* Se adaugă acestora pacea prin mijloace paşnice. Rândurile care urmează aplică aceste principii la cele patru metode particulare: transformarea conflictelor, reconcilierea, cultura de adâncime, structura de adâncime.

Rezolvarea conflictelor. *Problema* de origine este o *contradicţie* între scopuri (şi mijloace), cu atitudini de ură şi comportamente violente.

Scopul pe care-l urmărim: o realitate nouă, acceptabilă şi sustenabilă, în care părţile să se simtă bine una cu cealaltă.

Există o *practică,* legând problema de scop: dialogul cu toţi actorii, pentru a descrie conflictul, pentru a identifica legitimităţile, pentru a conecta scopurile legitime, printr-un salt creativ care să imagineze o nouă realitate, în care contradicţiile sunt depăşite, iar conflictul transformat. În cazul conflictelor adânci, mediatorul dialoghează separat cu fiecare tabără pe rând.

Reconcilierea după traume. *Problema* sunt *traumele,* răni ale trupului, minţii şi spiritului, deopotrivă asupra victimei (V) şi agresorului (A).

Scopul: vindecarea şi închiderea rănilor, vindecarea corpului, minţii şi sufletului lui V şi ale lui A, pentru ca traumele să nu mai doară, şi vindecarea comunităţii, victima majoră, care este rănită în întregime în urma conflictului V-A, apoi închiderea rănilor, ca sentiment general că traumele au rămas în urmă, că suntem acum în stare să deschidem noi capitole, noi cărţi.

Există o *practică* a legării problemei de scop: (...) un proces de dialog care este în sine un fel de reconciliere.

La un nivel mai adânc, există două falii peste care trebuie construite punţi. Mai întâi, între amintirile conştiente sau inconştiente ale traumelor şi efectele traumelor, conştiente, la nivelul celor două părţi. Apoi, între A şi V, dacă este posibil, printr-un proiect comun pentru toată viaţa, aşa cum se întâmplă în căsnicie sau în CE/UE cu Germania ca A şi restul Europei ca V.

Cultura de adâncime. *Problema* este constituită de elementele subconştiente colective, care legitimează violenţa structurală sau directă, cu sindroame de genul DGT (Destin-Glorie-Traumă) şi DMA (Dualism-Maniheism-Armagedon).

Scopul: respingerea acelor elemente care împiedică pacea prin mijloace paşnice, aducerea la suprafaţă a resurselor de pace ale subconştientului şi încercarea de a construi o cultură a păcii la ambele niveluri, cel conştient şi cel subconştient (exemplu: yin/yang + orizontalitate + pragmatism).

Practicile care leagă problema de scop: să facem aceste elemente conştiente. Pentru asta sunt utili vectori precum numele străzilor, atât pentru efectul asupra colectivităţii, cât şi ca instrumente ale schimbării (exemplu: numele străzilor din Paris).

Structura de adâncime. *Problema* de la bază este cea a structurii de adâncime a faliilor care interacţionează (genuri, generaţii, rase, clase – politice, economice, culturale, normal/deviant, naţiuni, teritorii), la nivel individual şi la nivelul statelor/ naţiunilor, precum şi distribuţia actorilor, care poate fi echilibrată sau nu, influenţând evoluţia conflictelor.

Scopul este o structură de adâncime bazată pe egalitate, echitate, paritate şi simetrie peste falii, pentru a facilita transformarea conflictelor şi legitimarea prin intermediul unei culturi de adâncime a păcii.

Iar *practica* este constituită de lupta nonviolentă pentru egalitate-echitate peste falii.

ExCurs I: DPT – Diagnoză-Prognoză-Terapie

Cuvântul „construind" din subtitlul acestei cărţi sugerează acţiunea – bazată pe analiză şi pe o privire aruncată asupra a ceea ce viitorul ar putea aduce. În DPT, *dia* înseamnă prin intermediul *gnosis,* „cunoaştere", *pro* indică pregătirea din timp, *therapia* înseamnă vindecare. Studiul păcii se bazează pe toate trei. Dacă acest studiu este redus la analiză, el colapsează în sociologie, ştiinţe politice, adesea incapabile să facă prognoze sau propuneri de vindecare. Intelectualii trebuie să le îmbrăţişeze pe toate trei şi să fie judecaţi şi în termeni de prognoze şi propuneri. Pentru a face D, P şi T, avem nevoie atât de epistemologia aristotelian-carteziană, bazată pe atomism-deducţie, cât şi de taoism, bazat pe holism-dialectică. În *Discursul asupra metodei* al lui Descartes, de la 1637, erau enunţate patru reguli: nimic nu este adevărat dacă nu este demonstrat a fi astfel, împarte problema în părţi, mergi de la simplu la complex, asigură-te că nimic nu a fost omis. De la Aristotel vin teoriile care produc propoziţii prin deducerea lor din axiome, prinzând realitatea între date care vin de jos şi teorii care vin de deasupra. Ceea ce rezultă sunt descrieri detaliate, conectate la teorii. Ceea ce lipseşte este înţelegerea totalităţii care a fost divizată, plus dinamica, schimbările, timpul. Acestea sunt reguli pentru înţelegerea unei lumi statice.

Holismul din taoism aspiră la o descriere bogată, în termeni de multe variabile şi la o privire de sus (corp uman ca întreg, nu părţi separate ale corpului), iar dialectica priveşte spre forţe şi contra-forţe, contradicţii prezente în orice *holon.* O acţiune generează o contraacţiune, care generează o contracontraacţiune şi aşa mai departe – spre echilibru sau spre o dinamică în spirală.

Care holism şi care dialectică să alegem depinde de intuiţie, încercare şi eroare, ca în cazul oricărei ipoteze. Nu există niciodată un singur răspuns.

Homo sapiens

Fără să-mi dau seama, subsemnatul am devenit taoist lucrând asupra poziției sociale a indivizilor în societate și a statelor în lume, dincolo de clase, gen, rasă, separate sau combinate fiind acestea, dincolo de vârstă și gen, venituri și educație, înaltă sau scăzută, loc de muncă și sector economic, înalt sau puțin înalt, centru și periferie într-o țară, oras versus sat, căutând o descriere mai bogată. Contradicțiile abundă, între grupuri de sus și de jos pe scara socială, dar și între a fi sus din unele puncte de vedere și jos din altele (dezechilibru al pozițiilor), ceea ce împinge în sus pe componentele joase. De asemenea, între indivizi sau grupuri cu profile ale rangurilor încrucișate (discordanță al pozițiilor), cum ar fi „gunoiul alb sărac" versus profesioniștii africano-americani. Trei bune baze pentru predicții.

Cum se poate prevedea cine se va revolta pentru tineri, femei, negri? Imaginați-vă cum este să fii aproape de vârf, cu excepția unei singure dimensiuni, vârstă, gen sau rasă, cum ar fi printre corpul profesoral sau studenți. Este de așteptat ca indivizii „neascultători", cu un asemenea profil, să se adune în vederea unor revolte în favoarea tinerilor, femeilor sau negrilor; folosind educația de nivel superior pentru a nega relevanța statutului inferior – așa cum se întâmplă în „primăvara arabă" multi-anotimp. Genul și rasa nu se schimbă, dar vârsta da, prin urmare, radicalismul individual poate să se estompeze cu timpul.

Cum se poate prevedea care state vor deranja ordinea globală? Acelea cu un înalt dezechibru al rangului, cum sunt vechile civilizații care au fost umilite de alții, precum China și Egipt, umilite de Marea Britanie și apoi de către odrasla Marii Britanii, SUA.

Trebuie să ne așteptăm la eforturi de echilibrare a prezentului cu trecutul. China lucrează la asta încă din timpul revoluțiilor din 1910-1911 și 1949, Egiptul de la Nasser încoace și de la primăvara arabă, cu multele ei referiri la trecutul Egiptului, Rusia a încercat cu un mare salt, Franța se luptă să nu alunece prea jos. Cazul are un nume, *atimie,* pierderea statutului, contradicțiile între trecut și prezent adăugându-se adesea contradicțiilor dintre punctele înalte și cele joase ale prezentului. Succesul nu este garantat, dar vor fi eforturi de reechilibrare.

„Neascultătorii" din țările „neascultătoare" vor avea adesea același dezechilibru al rangurilor, între cultura înaltă și poziția joasă; e cazul studenților. Profilul unora conduce la o puternică identificare cu propria țară.

„Ordine globală"? O denumire mai bună pentru verticalitatea flagrantă ar fi „dezordine". Egalitate-echitate-orizontalitate se identifică cu ordinea, în opoziție cu dezordinea verticală impusă de cei tari. Cu cât un conflict este mai vertical, cu atât mai îndepărtată este șansa de a sta alături, pentru o realitate nouă, iar conflictele rămân nerezolvate; cu cât un conflict este mai mult timp nerezolvat, cu atât mai probabilă este violența. Asta se aplică și sistemelor orizontale, dar atunci violența este numai directă, nu, în plus, și verticală; asta duce la o dialectică spre dizolvare sau consolidare.

Cum se poate prevedea declinul și căderea imperiilor? Înțelegerea lor holistică ajută la identificarea contradicțiilor de bază. Dacă un imperiu este o combinație transfrontalieră de exploatare economică, politică, culturală și militară, această listă indică patru contradicții: între săraci și bogați, între cei care conduc și cei conduși, manipulatori și manipulați, agresori și victime. Un imperiu este o caracatiță cu patru brațe, care suge avuție și supunere, iar dacă asta nu se poate, suge sânge. Fiind transfrontalier, ceva din interiorul frontierelor unui imperiu trebuie să-și pună tentaculele acolo de unde se suge mai bine: capetele de pod locale. Elitele periferice, bine remunerate (inclusiv prin corupție) pentru a-și ucide propriul popor. Dacă nu, poate apărea un conflict centru-periferie. Dacă centrul este rămas în urmă în una dintre direcții, sau periferia este înainte într-o direcție, atunci profilele se intersectează. Obținem două dezechilibre și o contradicție a discordanței adăugată contradicției generale centru-periferie. Asta înseamnă o violență majoră. Imperialismul colonialist poartă cu sine acest risc.

Cum se putea prevedea sfârșitul Uniunii Sovietice? O privire holistică asupra dezechilibrului puterii. Rusia a transferat multă bunăstare spre periferie, dar a monopolizat forța și decizia, ducând la un dezechilibru între puterea militaro-politică a centrului și cea economico-culturală a periferiei. Ideologia comunistă a fost discursul oficial, dar nu a fost un unificator credibil, deoarece comunismul a eșuat în a o materializa. De aici, dorința de independență în sateliți, din Cuba până în Mongolia, și de autonomie în republici, din Lituania în Armenia și Tadjikistan. Zona de la țară suferea din cauza orașului, proletariatul din cauza conducerii venite din partea partidului-stat, iar burghezia pentru că nu avea nimic de cumpărat. Contradicția dintre mitul comunist și realitatea sovietică a făcut sistemul absurd, și acesta s-a prăbușit în punctul cel mai slab: zidul Berlinului. Odată cu el, s-a prăbușit și Războiul Rece. Și Uniunea Sovietică.

Cum se poate prevedea declinul și căderea imperiului SUA? Concentrându-ne pe dezechilibrele de putere și între elitele SUA și cele ale periferiei, care fac ceea ce au făcut odată elitele de pe Atlantic Seaboard [colonii engleze, pe coasta de est a Statelor Unite, n. red.]. Pentru rest, a se vedea *The Fall of the US Empire – And What Next?* (J. Galtung, TRANSCEND Univ. Press, 2009), valabil și pentru imperiul regional israelian. Contradicția dintre realitate și „visul american" este fundamentală.

Cum se putea prevedea atentatul de la 11 septembrie? Înțelegând că terorismul de stat și terorismul propriu-zis se alimentează și se sprijină dialectic unul pe celălalt. Ceea ce se interpretează drept „consecințe neintenționate" era ușor de prezis, ținând seama de ultimul secol, cu Occidentul revărsând o enormă cantitate de violență asupra lumii musulmane. Cât de naiv poți fi pentru a crede că această violență este pur și simplu încasată și uitată? Cât de naiv să fii pentru a nu vedea posibilitatea unor revolte neviolente împotriva represiunii sovietice și americane în regimurile cliente, RDG și Europa de Est, sau primăvara arabă în Orientul Mijlociu?

Cum se pot prevedea crizele economice, precum cele din 1987, 2008 și...? Având în vedere economia ca întreg; economia reală a produselor pentru consum final și economia financiară, a produselor financiare pentru a cumpăra și vinde (cu comision) precum și dialectica acestora. Dacă economia financiară are o creștere a indicelui Dow Jones de, să spunem, 83%, în doi ani, 2009-2010, iar economia reală are o creștere a PIB de, să zicem, 4-6%, raportul 83:5 vorbește despre o nesincronizare, cu prăbușirea venind mai devreme sau mai târziu. Adăugați la asta tipărirea excesivă de bani și creditarea și obținem baloane dolar-liră-euro gata să plesnească. Contradicțiile au o limită. Crengile se îndoaie și zăpada cade. Sau crengile se rup. Uneori copacul însuși se prăbușește.

Cum se poate prevedea colapsul ecologic? Ca o contradicție între o natură finită și procesarea-comercializarea nelimitată a resurselor, măsurată prin creșterea PIB [GNP în engleză, oferind autorului prilejul să propună GNDP = „gross natural destruction product/produsul intern brut de distrugere", n. red.]. Concentrarea pe sănătate și educație, cu un cost mic pentru mediu, ar face oamenii, nu „sistemele", să crească.

Cum se putea prevedea criza petrolului din 1973? Ca o contradicție în vechea formulă colonială dintre furnizorii de resurse ieftine și mână de lucru ieftină și dorința centrului de a trăi pe baza valorii adăugate. Acest sistem a colapsat politic în anii 1960, odată cu decolonizarea masivă (Articolul 73 din Carta ONU), iar în 1973 s-a prăbușit economic în punctul cel mai slab, petrolul, cererea pentru petrol fiind aproape complet lipsită de elasticitate. Dacă furnizorii s-ar organiza precum OPEC, acest lucru s-ar putea repeta și pentru alte bunuri, chiar dacă importatorii și consumatorii vor face tot ce ce le stă în puteri pentru a preveni asemenea uniuni de țări.

Cum se putea prevedea revoluția din Iran din 1978? Ca o contradicție între o majoritate șiită covârșitoare și în mare măsură sărăcită și un regim bazat pe occidentalizare și zoroastrism. Cu totul nesustenabil.

Cum se poate prevedea creșterea și declinul economiei japoneze? Brilianta inginerie socială japoneză de tip *și-și* a putut să depășească dihotomii occidentale adânci, de tip stat versus capital, capital versus mâna de lucru și producție capital-intensivă versus producție muncă-intensivă, dar nu și contradicțiile din societatea japoneză, cum ar fi bărbați versus femei, multele universități versus celelalte instituții, capitalul de stat versus ONG și ONP (organizații non-profit), precum și contradicțiile cu restul lumii, într-o Japonie neantrenată să gândească global. Forța Japoniei dă naștere la forțe contrare: limitarea importurilor de către SUA, proteste dinspre Lumea a Treia, imitații din partea „dragonilor" asiatici și a Chinei, care într-o bună zi ar putea ajunge în aceeași situație.

Cum se pot prevedea oscilațiile în politicile Chinei? Observând culturile ei holistic, ca o dialectică yin-yang taoistă între confucianismul care legitimează verticalitatea și budismul care promovează orizontalitatea și distribuirea. Schimbările par a avea loc la fiecare nouă ani, cu patru ani de confuzie între 1976-1980.

Cum se putea prevedea revolta din Piața Tiananmen din 1989? Ca un rezultat al contradicției dintre vechea structură de clasă chinezească, *shi'h-nung-kung-shang,* intelectuali-decidenți, fermieri, meșteșugari și comercianți, și politica lui Deng Xiaoping din 1980, favorizând fermierii prin marketing și încurajând comercianții să investească, lăsând în urmă studenții și muncitorii, deranjând astfel un echilibru de milenii. Muncitorii, doritori de sindicate, au fost cel mai puternic reprimați. Studenții vin pe locul următor: partidul este dominat acum de universitari. Iar țara se deplasează spre sate, modernizând echilibre vechi.

În toate cele 12 cazuri, contradicții adânci au fost în funcțiune într-un mod oarecum automat, luând elitele occidentale și „ordinea" lor prin surprindere. Restul este o chestiune de putere relativă a forțelor și forțelor contrare. Conducătorii vor folosi puterea militară, cei conduși vor răspunde prin gherilă și terorism și prin „surfing pe contradicții", la momentele potrivite.

Conducătorii ar putea însă căuta un punct de echilibru:

– economic: în prezent, prin controlarea speculațiilor și prin abordarea economiilor emergente propunându-le schimburi în folos mutual și echitabil;

– militar: prin rezolvarea conflictelor economice, politice, culturale;

– politic: întâlnindu-se cu ceilalți pe bază de egalitate, co-decizând, co-creând;

– cultural: prin învățare reciprocă, inclusiv în ceea ce privește epistemologiile;

– social: culegând beneficiile unor societăți mai egalitare.

Dar conducătorii ar putea și să lupte pentru tot ceea ce ei au și în felul acesta ar putea pierde tot. Echitatea nu se împacă cu actorii care se consideră îndreptățiți la mai mult decât alții. Au încercat unii în istorie – ei nu mai sunt azi cu noi.

Holismul-dialectica sunt indispensabile și pentru medierea conflictelor (= scopuri contradictorii) și traumelor (= contradicții agresor/victime). La fel, pentru medierea contradicțiilor dintre soluțiile posibile, noile realități, și modul în care realitatea este văzută de diferitele tabere, în subconștientul lor colectiv.

(Fragmente din lucrarea *O teorie a păcii. Construind o pace directă, structurală și culturală,* numărul 10 în seria de cărți publicate de TRANSCEND University Press, 2013. Va urma.)

Homo sapiens

Apocalipsa numenală

Radu PINTEA

„Ceva trebuie să ia locul guvernelor, iar puterea privată mi se pare o instituţie potrivită acestui scop.” David Rockefeller (*Newsweek International*, 1 febr. 1999)

De azi înainte, fie că ne place sau nu, problemele omului trebuie neapărat să fie rezolvate ţinând cont de componenta de reţea mondială, iar când spunem pe româneşte „reţea mondială”, ne referim, desigur, la întreaga structură, cu toate ramificaţiile sale a ceea ce a intrat în constiinţa şi limbajul curent sub denumirea sa originală: internet.

Nefiind altceva decât o imitaţie aproximativă, mult dilatată la scară planetară, a reţelei neuronale din circuitele cerebrale, internetul a venit cu două componente redutabile: viteza şi cantitatea (sau debitul) informaţiilor, ambele la valori cu mult peste capacitatea de prelucrare a utilizatorului uman.

Aidoma găselniţei megadistribuitorului de cafea Jakobs, „trei-în-unu”, şi el, omul, e în acelaşi timp spectator, jucător şi arbitru.

Rămâne pe dinafară calitatea imanentă – cea de utilizator. Cea mai tulburătoare, deoarece ea are efect imediat asupra celorlalte trei denumite mai înainte.

Pornind de la silogismul conform căruia orice utilizare are un scop, înseamnă că toată această frenetică butonare a perifericelor deja tactile şi pe cale de a deveni tot mai evanescente în viitorul imediat are un scop şi nu ne referim la cel imediat, ci la cel escatologic, cel cu bătaie lungă. Nu putem sublinia îndeajuns de pregnant efectul neadecvării capacităţii de prelucrare faţă de fluxul disponibil la o scară atât de înspăimântător de mare. Această disparitate între potenţialul iminent şi neputinţa de a „digera” fluxul sau cel puţin părţi din el a condus la frustrări şi, pe cale de consecinţă, la metode total noi şi necunoscute de „rezolvare” sau detentare a frustrărilor, sub înfăţişări atât de insolite încât nici nu erau şi nicicum nu sunt recunoscute ca fiind ceea ce de fapt sunt. Brusc, un vortex apărut din neant convertea totul în informaţie, indiferent dacă clasa, specia sau regnul permitea o asemenea operaţie de conversie sau nu. Rezultatul obţinut printr-o asemenea „procesare” era eşapat către receptorii optici şi auriculari căscaţi la maximum. Debitul, viteza şi presiunea nu permiteau însă asimilarea, reflecţia, analiza. Uzurpând rapid toate locurile tradiţionale ale omului, la început din curiozitate, jocurile (oferind *toate* jocurile în format digital), apoi presa (înlocuind-o practic peste tot cu alternative mult mai comode, mai proaspete şi mai ieftine), apoi educaţia (prin timpul furat tinerilor de la *adevărata* educaţie şi înlocuit cu satisfacerea pur epicureică a unor curiozităţi punctuale succedate în lanţ neîntrerupt) şi, în cele din urmă, munca (mai exact, înlocuirea modului de a munci printr-un alt fel de a munci, cu proprietatea cea mai vădită şi mai nouă – *de la distanţă*); această ultimă caracteristică desemnând acceptarea ca legitimă, nu a recunoasterii alienării, disjuncţiei dintre muncă şi scopul ei, cât mai curând a necesităţii de a înlocui orice prin simpla prezenţă în faţa terminalului, cu o forţă de atracţie irezistibilă. Imensitatea universului potenţial perceptibil prin interfaţa telefoanelor, tabletelor sau laptopurilor confruntată cu parametri limitaţi ai condiţiei umane, oricât ar fi fost ea de pregătită sau dispusă să discearnă şi să înţeleagă, transformă în haos nu doar toate efectele acestor tentative, dar şi restul de acţiuni necesare şi responsabile care fuseseră neglijate pur şi simplu prin „furtul” timpului care ar fi trebuit să le fie dedicat.

E un moment astral ca haosul să se întâlnească cu propria lui proiecţie. Zbigniew Brzezinski (membru în Consiliul Executiv al Trilateralei) declara în 1981: „Istoria e mai curând rodul haosului decât al conspiraţiei. Oamenii politici sunt tot mai depăşiţi de cursul evenimentelor şi fluxul informaţiilor.”

Dacă judecata aceasta era adevărată cu mult înaintea debutului exploziv al Erei Informatice, cu atât mai profundă e valabilitatea ei azi, când politica digitală e pe cale să înlocuiască politica arcadiană, cu îndepărtarea tot mai mult a însuşi substratului uman care ar trebui să se afle la temelia oricărei arhitecturi sociale, inclusiv a fazei tranzitorii!

În cartea noastră *Există viaţă după internet?* (în curs de apariţie) este detaliată în cele mai intime aspecte întreaga paradigmă titulară şi impactul ei etologic asupra utilizatorului şi beneficiarului final – omul. Ea se află la rădăcina cauzelor de haos, de vermicular şi anomie care bântuie lumea de azi, cu diverse viteze şi diverse intensităţi, aceşti doi parametri, în funcţie de gradul de constientizare al individului sau al grupului de indivizi în care această percepţie se manifestă acut şi atopic, ireductibilă şi intraductibilă, al cărei simptom extern unic pare a fi că nicio rezolvare nu pare a soluţiona vreo problemă, ci, din contra, o adânceste, o amână, o impinge într-un viitor nedeterminat, cu foarte puţină *terra firma* pentru a putea contura vreuna dintre hărţile atât de necesare, de vitale pentru orice fel de navigaţie.

Cam aşa arată o schiţă de portret a ceea ce am denumit *apocalipsa numenală*. Aruncarea vechilor schele mai înainte de terminarea edificiului aflat în curs de construcţie, pentru a le înlocui cu altele, adecvate unui alt proiect, care nu seamănă deloc cu cel dintâi, ar fi considerată o nebunie în cazul construcţiilor civile din cărămidă, ciment şi var. Şi totuşi, în toate celelalte cazuri în care noţiunea de construcţie se aplică, se întâmplă „nebunia”, ba încă la viteze ameţitoare, cu mult peste cele care permit cât de cât o oarecare comprehensiune, o oarecare perspectivă, o oarecare întrezărire a unei structuri, fie ea şi incipientă. *Viteza ucide* – întrebaţi orice agent de circulaţie şi vă va confirma acest lucru, iar dacă nu-l credeţi, uitaţi-vă la televizor. Nu există telejurnal să nu relateze accidente de circulaţie soldate cu morţi şi răniţi grav din cauza „vitezei excesive”, de cele mai multe ori în combinaţie cu oboseala şoferului. Dacă la nivelul traficului rutier avertismentul este un indicator al gravităţii situaţiei, oare el să sune altfel în cazul vitezei de desfăşurare a traficului pe internet, spre exemplu? Care ar fi echivalentul unui „accident rutier” în traficul de internet pe care s-a depăşit viteza „legală” („legal” trebuie redefinit în contextul digital ca fiind o valoare uman tolerată pentru a putea recepţiona, analiza, decide şi acţiona în urma luării la cunoştinţă a unui eveniment solicitat sau nesolicitat). Prima consecinţă este superficialitatea. Solicitaţi la limitele lor biologice, senzorii rechiziţionează pur şi simplu preemptiv tot timpul, ceea ce duce la inaniţia componentei rezervate analizei în vederea luării deciziei, indiferent care ar fi ea şi în ce categorie de urgenţă. În orice caz, există o mare disproporţie între componenta perceptivă şi cea analitică, într-o analiză a activităţilor digitale printr-o interfaţă informatică de standard curent. Ceea ce conduce imediat la aserţiunea că aflăm mai multe decât putem la un moment dat înţelege. Acumularea pe „verticală” a unui „teanc” (sau listă) de informaţii poate lăsa impresia de profunzime a analizei, dar, din păcate, aceasta e, într-adevăr, doar o impresie lăsată de o aceeaşi informaţie propulsată sub diverse varietăţi multi-iterative suprapuse cinematografic, care generează iluzia unei dinamici autentice dinspre suprafaţă către afund.

Este momentul critic în care confuzia unor valori antagonice generează ceea ce am numit *apocalipsa numenală*. Ea defineşte imposibilitatea sub presiune de a găsi relevanţa şi diferenţierea relativă a conceptelor şi a percepţiei asupra lucrurilor şi naturii lor.

Desigur, apocalipsa e un termen la modă din raţiuni de întreţinere a unei culturi a panicii şi insecurităţii. Deşi foarte vechi şi înfricoşător, a fost abuzat până la demonetizare. De la bombardamentele atomice asupra oraşelor Hirosima şi Nagasaki şi până la dispariţia condorului sau la extincţia elefantului, castorului şi balenei prin vânare abuzivă, toate au fost etichetate „apocaliptice” şi pe bună dreptate, ele fiind anihilări în urma unor conflicte definitive, a unor războaie între actorii scenei finale, din care omul iese din scenă fără şansa unei a doua reprezentaţii decât poate peste alte câteva milioane de ani.

Spre deosebire de celelalte apocalipse, spectaculoase la extrem, apocalipsa numenală are o particularitate stranie. Este extrem de „tăcută.” Deoarece ea are loc doar la nivelul percepţiei, prin dizolvarea în masă a tuturor acelor particularităţi ce diferenţiază între ele lucrurile şi conceptele asupra lucrurilor şi a interacţiunilor şi ierarhiilor acestora, niciun alt semn nu ne avertizează prezenţa ei decât o stare generalizată de anomie care, desigur, nu se poate bănui pe sine, fiindcă, într-o asemenea stare, noţiunea de „firesc” îşi este sieşi suficient garant. În aceasta se află sământa înţelegerii depline a crizei învăţământului, care nu e altceva decât un caz particular al crizei mecanismului înţelegerii generalizate. Sigur că demolarea arhetipurilor de cunoaştere antrenează după sine şi o reconversie dramatică a structurilor şi temelor curiculare impuse de realitatea vremurilor pentru a forma *persona mentale* a adolescenţilor.

Brusca revelaţie digitală, accesul facil la statistici (multe dintre ele „inginerite”, tocmai pentru a induce un trend dorit de dirijori într-un sens sau altul) şi tot felul de vederi de sus ale unei mase mari de oameni care ar începe să viseze şi să facă tot felul de „proiecţii” odinioară privilegiul exclusiv al elitelor, toată această emancipare tehnologică a maselor a dus, pe de o parte, la accentuarea curiozităţii globale sau, mai bine spus, a conştientizării problematicii globale, inclusiv la sensibilizarea în developarea conflictelor de tip naţionalism/ globalism, iar, pe de altă parte, creşterea factorului de insatisfacţie faţă de realitatea imediată (faţă de „realitatea” virtuală accesibilă prin interfaţa grafică a perifericelor de reţea), a senzaţiei persistente de lipsă de adecvare şi un oarecare grad de scepticism morbid privind posibilitatea de ambreiere în realitatea imediată şi de a o înţelege şi de a-i rezolva problemele.

Într-un dialog imaginar, aş putea fi întrebat dacă există mijloace de apărare împotriva acestei apocalipse sau cel puţin feluri în care s-ar putea reduce gravitatea consecinţelor pe termen lung. Răspunsul meu franc ar fi că nu ştiu să existe aşa ceva. Poate că e pur şi simplu un fenomen natural, ca o alunecare de teren sau un taifun. N-ai cum să prevezi aşa ceva. N-ai cum să i te opui. Cel mult poţi lua unele măsuri profilactice pentru fatidica dată când va veni lovitura. Tentativele de regularizare nu fac decât să complice şi mai mult lucrurile.

Revenirea la un set finit şi destul de redus, dar bine delimitat şi de maximă recunoaştere, de valori clasice limpezi, nepretenţioase, ireductibile; reducerea efectivă a programului de lucru diurn ar fi o altă contramăsură.

E posibil însă ca refluxul să fie dificil de urmat, iar rezultatele să fie neconcludente. Contrapresiunea trebuie pusă, oricât ar fi ea de jalnică, de simbolică. Ar fi de neconceput ca vreun automat care vinde pe stradă te-miri-ce să te trateze ca pe o rotiţă dinţată cu un dinte rupt şi să dispună de tine în consecinţă şi fără să mai intre în dialoguri de Inteligenţă Artificială cu tine. Asta imagine apocaliptică! Pentru versiunea glazurată a unui astfel de viitor întoarceţi-vă în timp ca să vedeţi ce prevedea Charlie Chaplin în *Timpuri Noi* şi, surpriză, fără să fie SF, ci doar coşmarul devenit realitate al unei societăţii ultracapitaliste împinsă de rapacitatea extremă către extrema unde omul, ca fiinţă umană, trebuia să înceteze să mai existe ca fiinţă şi să continue să figureze doar ca cifră generatoare de alte cifre lipsite de perspectivă escatologică şi de rosturi din sfera viului.

→

Europa creştină - temelii

Constanţa VAIDA HALIŢĂ, Dragoş VAIDA

Aflăm din [1] că la redactarea Cartei Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene nu a fost admisă nicio referinţă la patrimoniul religios creştin al acestei părţi de lume, oficialii europeni, reprezentanţi ai popoarelor noastre, au considerat că patrimoniul spiritual se referă numai la cel cultural laic. Eroarea şi confuzia este cu atât mai gravă cu cât, dacă analizăm de-a lungul secolelor evoluţia civilizaţiilor, vom constata că indiferent de locul lor de origine, ele au dezvoltat o suprastructură a credinţei şi filosofiei de viaţă şi şi-au manifestat apartenenţa la o spiritualitate. Tot astfel nici civilizaţia Europei nu apare ca o construcţie artificială, spontană, ea îşi bazează formele materiale de manifestare pe filosofia şi religia antichităţii greco-romane, pe tradiţii ale poporului evreu şi pe valorile creştine.

Dacă ne dorim o constructie a unei comunităţi europene coerente, durabile şi *naturale,* adică una care să respecte modul în care s-au născut popoarele şi statele în Europa, până la urmă chiar şi propriile noastre familii, nu putem ignora *comunitatea valorilor europene* şi, înainte de toate, referirile la patrimoniul religios, la care creştinismul a avut o contribuţie esenţială. Luaţi o carte de istorie a Europei, eliminaţi creştinismul din text şi vedeti ce rămâne din istoria arhitecturii, artelor plastice şi literaturii şi dacă, din ceea ce rămâne, se mai înţelege ceva. Această comunitate este dosarul pe care se bazează cartea noastră de identitate. Ne-am trezit în Europa. Este, credem, o şansă, dar nu putem lăsa neconştientizate răspunsurile la întrebări precum cine suntem, de unde venim, din cine „ne tragem” (*Letopiseţul Ţării Moldovei* ne spune că „de la Rîm ne tragem”).

Comunitatea bunurilor de consum ca origine sau ca scop vin după acestea. În acest sens, Alexandru Paleologu spunea: „Mi se pare că, totuşi, a fi europeni e o realitate mult mai veche decât structurile europene, care au cel mult trei sau patru decenii. Nu de la Robert Schumann şi de la Jean Monnet se pune începutul unei doctrine europene, deşi ei au fost oameni remarcabili şi au făcut lucruri foarte bune. Dar Europa este o construcţie creştină, care a început acum mai bine de un mileniu. Şi cine nu ţine cont de asta riscă să aibă (conştient sau inconştient) o poziţie antieuropeană. Pentru că a fi anticrestin este o atitudine antieuropeană. Mulţi europeni sunt anticreştini, dar ca participanţi la o lume creată de creştinism” [1], [2].

Continuitatea filonului creştin, creşterea spirituală şi identitară a comunităţii sunt lesne de urmărit de-a lungul istoriei acestei părţi a lumii, iar cei doi „plămâni” ai ei, cele două biserici, apuseană şi răsăriteană, au preluat pe rând rolul de conducător, păstrător şi trăitor al credinţei, de-a lungul celor aproape două mii de ani de vicisitudini, războaie şi prigoane, dar şi de epoci de înflorire, dezvoltare şi civilizare a popoarelor europene.

Primele evenimente de seamă care pun piatra de temelie creştină a civilizaţiei noastre se desfăşoară sub domnia împăratului Constantin I cel Mare (306-337), când se scrie Edictul de la Milano (313), prin care se declară religia creştină ca oficială şi biserica drept principal susţinător al statului, monarhia fiind considerată de drept divin. Ulterior, în 325, la Conciliul de la Niceea, sunt stabilite adevărurile fundamentale ale credinţei, valabile sub această formă până în zilele noastre. Constantin întemeiază Constantinopolul, o a doua capitală, pe lângă Roma, care devine sediul Patriarhiei Orientale, rang menţinut şi acum în cadrul statului turcesc şi în care, de-a lungul vremii, s-au ţinut unele concilii ecumenice.

În anul 476 Roma cade cucerită de triburile germanice şi timp de aproape o mie de ani Imperiul de Răsărit preia stindardul civilizaţiei creştine. În Apus, chiar şi în condiţiile permanentelor schimbări generate de aşezarea noilor popoare sosite, nucleul viitoarei Europe, născută sub auspiciile credinţei creştine, se menţine.

În aceste împrejurări, Justinian I (527-545) devine împărat al Imperiului Bizantin. El porneşte refacerea vechiului Imperiu Roman, eliberează teritorii din Africa de Nord care fusese creştină înaintea ocupării ei de către arabi şi parţial din Italia. Stabileşte o nouă capitală în locul Romei ocupate, la Ravena, şi construieşte aici o minunată catedrală împodobită cu renumitele mozaicuri reprezentând curtea imperială, aşezând în dreapta figurii împăratului pe cea a episcopului, ca o confirmare a rolului bisericii în conducerea imperiului.

În acelaşi spirit, construieşte la Constantinopol Hagia Sofia, ambele lăcaşuri devenind borne ale dezvoltării imperiului pe baze creştine.

Imperiul bizantin va dăinui în continuare ca exponent al civilizaţiei noastre, influenţând popoarele din estul continentului, creştinate în procesul lor de formare a statelor. Acest proces va continua şi se va consolida până în secolul al XIV-lea, când în Europa apare pericolul reprezentat de puterea otomană. Dar, în acest timp, partea apuseană a continentului începe să se cristalizeze în noi formaţiuni de state, primind, asimilând şi creştinând popoarele migratoare care se statornicesc în aceste părţi.

Exemplul cel mai evident al acestei revigorări a apusului este domnia lui Charlemagne – Carol cel Mare – (742-814), întemeietorul dinastiei Carolingiene, care la rândul său preia ideea refacerii unui imperiu roman, începând prin a fi rege al francilor, apoi al longobarzilor şi sfârşind pe tronul Imperiului Occidental (în 800-814). El îi cucereşte pe saxoni, pe care îi creştinează, după lupte îndelungate, şi apoi creează Regatul Aquitaniei, integrează Bavaria şi îi supune pe Avarii din Panonia. În anul 800 este încoronat de papă ca împărat al Imperiului Roman. El susţine o înflorire a vieţii culturale dezvoltate în mănăstirile întemeiate pe tot teritoriul imperiului, a artelor şi scrierilor, în special cele legate de cultul creştin. Imperiul este condus în baza unei legislaţii preluate în parte din legislaţia romană şi inspirate din prevederile bisericeşti, totul exprimat în limba latină, care devine astfel limba oficială, folosită pe întregul teritoriu al imperiului. Tot atunci se constituie entităţi statale fondate de administraţia bisericească şi subordonate unui episcop. Acestea sunt denumite provincii bisericeşti. Structurile acestor entităţi s-au menţinut până în epoca modernă. În pofida fărâmiţărilor ulterioare şi a regrupării lor în noi state, a războaielor purtate între state, a rivalităţilor politice, unitatea civilizaţiei s-a menţinut prin spiritul unificator al comunităţii creştine din ţările respective.

Cultura s-a dezvoltat pe această bază a autorităţii puterii papale. Domnia regilor s-a legimitat prin actul *ungerii,* în cadrul bisericii. Însuşi Carol cel Mare – Pater Europae – este denumit *Sanctus,* stabilindu-se astfel doctrina conducerii unui stat prin conlucrarea bisericii cu ierarhia laică.

După stingerea dinastiei carolingiene, rege al germanilor unificaţi într-un stat devine în 936 Otton I (912-973). El îşi întinde stăpânirea şi asupra Italiei (961) şi devine apoi primul împărat al Sfântului Imperiu Roman de origine germană (961-973), urmând idealul lui Carol cel Mare. Otton opreşte invazia Ungurilor în 955 şi primeşte coroana imperială din mâinile Papei Ioan XII, în 962. Nepotul său, Otton al II-lea, mută demonstrativ capitala la Roma, determină numirea papei Silvestru al II-lea şi are ca proiect fondarea unui imperiu roman universal şi creştin, rămas doar un ideal.

Cucerirea Ţării Sfinte adună armatele şi nobilimea occidentală creştină într-o nouă comunitate spirituală, în cursul secolelor XI-XIII fiind organizate opt cruciade. Chiar dacă în desfăşurarea lor, de multe ori, ţinta iniţială fost deturnată, prilejuind expediţii de jaf şi masacrul populaţiilor din teritoriile străbătute, conştiinţa apartenenţei la acelaşi crez întreţine totuşi în mentalul european necesitatea conjugării efortului în faţa pericolului comun, Islamul.

Un pericol şi mai mare apare în 1354, când Imperiul Otoman îşi afirmă prezenţa pe teritoriul european, la Galiopoli. De aici continuă cucerirea teritoriilor din jurul Constantinopolului, care cade în mâinile turcilor în 1453, după lupte duse timp de 100 de ani şi după ce se rezistase eroic în faţa barbarilor şi arabilor. Astfel Imperiul Bizantin ia sfârşit. Îi revenea acum Apusului rolul pe care Bizanţul îl jucase o mie de ani, de păstrare şi continuare a civilizaţiei europene.

În timpul domniei lui Soliman Magnificul (1520-1566), dominaţia turcească atinge apogeul gloriei, întinzându-se peste toată Peninsula Balcanică, incluzând timp de 150 de ani şi Ungaria.

Ţările apusene sunt puse de data aceasta în situaţia de a-şi apăra propriile teritorii, la asediul Vienei (1529). Lupta de la Mohacs (1526) este pierdută de creştini, sub conducerea arhiepiscopului Tomori şi regelui Ludovic al II-lea al Ungariei. Ungaria este împărţită între Imperiul Otoman şi Casa de Austria, o a treia parte a teritoriului formând Principatul Transilvaniei. Imperiul Otoman va pierde însă pe rând aceste teritorii, rămânând, după războaiele balcanice 1912-1913, doar cu un teritoriu redus în Tracia Orientală.

În împrejurări grele, când însăşi fiinţa Europei ne pare a fi pusă în joc, ne amintim versurile marelui Eminescu: „Tot ce stă în umbra crucii, împăraţi şi regi s-adună/ să dea piept cu uraganul ridicat de semilună”.

Bibliografie

[1] Patriarhia Română: *Apostolat educaţional,* Editura Basilica, Bucureşti, autori pr. dr. Gh. Holbea ş.a., 2010.

[2] Alexandru Paleologu: *Moştenirea creştină a Europei,* Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2003.

Chiar derapajul către apocalipsa numenală a creat teren favorabil pentru preluarea controlului pe o cale metapolitică de către nişte entităţi care transcend necesităţile omului, desconsiderându-le în mod reducţionist şi demagogic, în numele unor ţinte sintetice care, desigur, neavând nimic uman în ele, nu pot să însemne nimic (în sensul *nada* lui Unamuno şi nu al *nimic*-ului lui Nietzsche).

Spiritul de ardenţă hegemonică apare doar pe fondul apatiei maselor la trâmbiţele care anunţă domesticirea speţei umane în sensul acceptării docile a ceea ce i se pregăteşte, masele trebuind să se mulţumească cu surogatele ideologice elaborate în Institutul Hudson sau în Fundaţiile Tavistock şi impuse omenirii sub forma unui nou cod de false valori, despre care Konrad Lorenz spune (*Cele opt păcate de moarte ale civilizaţiei*) că „e apreciat doar de cei care-l manipulează”.

Nu este necesar ca marioneta să-şi rupă firele; este suficient să nu se mai considere marionetă şi să-şi asume responsabilitatea reacţiei sale fireşti la minciună. Firele respective ale falsei obedienţe se vor topi ca prin farmec. Logica nu e liniară şi niciodată nu putem lua în calcul toate variabilele care ar trebui pentru determinarea gradului de predictibilitate. De aceea, orice previziune trebuie temperată. Faptul că suntem aici nu trebuie interpretat ca o garanţie că mâine vom fi unde am crede, conform proiecţiilor noastre bazate pe modele şi generalizări pripite şi în cel mai bun caz aproximative. Acestea fiind zise, va mai exista oare viaţă după internet? Sigur că va exista viaţă după internet. Doar că, arterele ei fiind dintr-un alt regn şi prin ele trecând în mare viteză altceva decât sânge, ea, viaţa, va fi altfel. Sau altceva.

Homo sapiens

Civilizaţia analfabetismului
Cititorului român, un mesaj de ultimă oră

Mihai NADIN

Cartea profesorului Mihai Nadin (născut în Braşov, la 2 februarie 1930, cu o remarcabilă carieră internaţională, acum profesor Ashbel Smith la University of Texas din Dallas, SUA), apărută la Editura Spandugino, Bucureşti, în 2016 (în traducerea Luanei Stoica), este impresionantă din toate punctele de vedere, începând cu aspectul ireproşabil şi dimensiunile, cu puţin sub 1000 de pagini. „Recomandată" de Umberto Eco şi Solomon Marcus – aprecierile celor doi mari gânditori, reproduse pe coperta din spate a cărţii, sunt reluate şi mai jos – după cum sugerează/provoacă titlul, cartea discută chestiuni vitale pentru vremurile noastre, abordate de un cunoscător, el însuşi având contribuţii masive, multe de pionierat, la instaurarea societăţii informaţiei/calculatoarelor (sau cum se va numi ea după un număr de ani). Ca o invitaţie la a parcurge volumul, reluăm aici prefaţa la ediţia română – cu mulţumiri autorului şi editurii. (N. red.)

Am aflat că pe biroul lui Mihai Drăgănescu, fostul meu profesor de la Politehnică (o vreme şi preşedinte al Academiei Române), cartea mea, în ediţia originală în limba engleză, a avut un loc privilegiat. Păstrez şi acum mesajul său de după lectură: „Am s-o propun pentru Premiul Academiei."

Nu mi-am dorit niciodată premii. Aş fi fost mai bucuros dacă mi-ar fi scris despre posibilitatea publicării unei traduceri. Viaţa unei cărţi depinde nu de premiile cucerite de autor, ci de interesul cititorilor. Un motiv pentru care aş fi dorit traducerea e practic: libertatea nu e un produs al tehnologiei, dar poate beneficia de posibilităţile ei. Doresc să împărtăşesc cititorului român câteva dintre experienţele mele. Nimic mai mult decât o expresie spontană a recunoştinţei: am devenit ceea ce sunt fiindcă am avut, în România, profesori şi colegi care mi-au înlesnit un start bun în viaţa de emigrant.

După 18 ani de la apariţie, în sfârşit, limba maternă îmi va găzdui gândurile. Ele s-au născut, vreme de 14 ani, pe alte meleaguri. Au fost exprimate în cuvintele unei limbi străine, între timp devenită, împreună cu altele (inclusiv de programare), mediul gândirii mele. Tradusă în câteva dintre graiurile mai active în cultura globalizată şi mai ales prezentată în limbaj multimedia, cartea s-a bucurat de succes doar când s-a aliniat cu realitatea pe care o descrie: am făcut-o accesibilă, gratuit, pe Internet şi numărul cititorilor a crescut exponenţial. Cine doreşte o poate găsi pe situl meu (www.nadin.ws) sau între cărţile proiectului Gutenberg (inclusiv în format de „carte digitală").

Editura Spandugino mi-a îngăduit, cu aceeaşi generozitate cu care s-a angajat în aventura traducerii tomului meu, câteva pagini de introducere.

Mesajul meu de ultimă oră. Sunt bucuros de şansa de a vedea cartea vorbind în limba mea maternă. Pentru cei care citesc doar cele mai recente apariţii, sperând să fie astfel la zi, o carte datată 1997, scrisă de fapt începând din 1983, nu va fi o opţiune comodă. Îndrăznesc să sper că după lectură vor descoperi nu numai actualitatea ei, ci şi perspectiva viitorului. Dacă evenimentele ultimilor 20-30 de ani v-au surprins, ceea ce urmează va depăşi până şi cadrul imaginaţiei. Asta e promisiunea pe care pot s-o fac fără nicio ezitare. Un poet român al altor vremuri scria: *Noi, zi de zi, trăim câte-o minune!* Mă apucă râsul repetând formula, dar e o descriere potrivită a dinamicii prezentului.

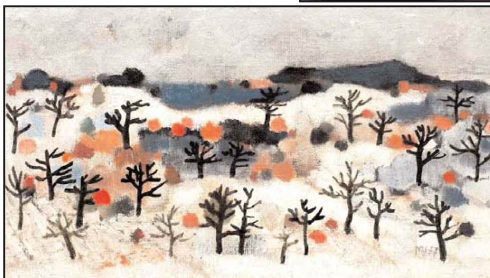
Mă refer în carte la câţiva vizionari care m-au inspirat: Leibniz, Peirce, Maturana, Zadeh... Dar contribuţia mea nu e documentară, ci sistematică. M-am născut într-o perioadă istorică fără precedent: o civilizaţie, aceea în care am fost plămădit, şi-a epuizat potenţialul. O nouă civilizaţie este pe cale să-i ia locul. Asemenea schimbări sunt considerate o revoluţie. De fapt, însă, avem de-a face cu altceva: o bifurcare a sistemului dinamic pe care îl constituie omenirea. Un nou început! Imaginaţi-vă un Big-Bang al condiţiei umane.

Nu am avut intenţia de a produce profeţii. Profeţii sunt deseori subiect de anecdote (dacă nu cumva au fost trimişi în exil). Am analizat caracteristicile structurale ale societăţii din perspectiva activităţii umane şi în relaţie cu legea implacabilă a creşterii eficienţei. Dacă veţi compara omul acestui moment istoric cu omul trecutului, veţi observa uşor că suntem mai eficienţi decât oricând în istoria speciei. Faptul că trăim în cea mai prosperă epocă a umanităţii se poate explica prin creşterea eficienţei. În realitate, pentru hrănirea întregii lumi ar fi nevoie doar de activitatea a cca. 5% din populaţie. Restul poate vegeta (şi foarte mulţi, din păcate, vegetează!). În paralel cu satisfacerea cerinţelor individuale şi sociale a explodat domeniul dorinţelor sau mai precis al pretenţiilor: vreau (mi se cuvine!) casă, televizor, maşină, vacanţă în paradisurile turistice, tot ceea ce poate servi confortului etc. În lumea de astăzi, care cunoaşte şi multă mizerie, cele mai extravagante capricii pot fi satisfăcute.

Şi chiar sunt, uneori în totală ignorare a preţului, pe care specia îl va plăti la un moment dat. În ultima instanţă nimic nu e gratuit. Plata amânată vine cu dobânda ei.

Bazat pe această analiză, am îndrăznit să descriu schimbări, majoritatea confirmate până în detalii. Influenţa reţelelor de conectare (nu numai Internet), televiziunea digitală, nanotehnologia, inteligenţa artificială, robotica, ingineria genetică sunt doar câteva exemple. Faptul că am participat, în măsura competenţei mele, la revoluţia ştiinţifică şi tehnologică m-a ajutat. Ştiu ceea ce descriu din experienţă.

Subiectul acestei cărţi este condiţia umană. Chiar şi în contextul civilizaţiei analfabetismului, cu numărul sporit al celor care nu citesc şi nu ştiu să scrie, îmi pot îngădui luxul unui citat: *Homo sum, nihil humani a me alienum puto* (sunt om şi nimic din ceea ce e omenesc nu mi-e străin). Citatul, dintr-o piesă a lui Terenţiu, care i-a inspirat pe mulţi alţii, defineşte o perspectivă de compasiune. Cei care în aceste zile nu mai citesc, ci îşi consumă vremea în jocuri video sau digitale aparţin prezentului deopotrivă cu cei care lucrează în laboratoare căutând un tratament al cancerului. Programatorul care a pierdut plăcerea lecturii sau a spectacolului de teatru este parte a unei societăţi ce-şi defineşte valorile altfel decât în civilizaţiile trecutului.

Am descris, folosind limbajul ştiinţei contemporane (logica, semiotica, genetica, ştiinţa calculului etc.), multe detalii tehnice devenite, între timp, invenţii de tot felul. O generaţie de antreprenori a reuşit să schimbe America şi lumea întreagă, nu numai cu telefoane celulare şi cu tranzacţii la bursă efectuate aproape instantaneu de programe. Omul e prea lent pentru noile procese în care destinul său e decis de inteligenţa artificială sau de uriaşe cantităţi de date (*Big Data,* cum se spune în lumea experţilor), din care s-au extras, în mod automat (*deep learning*), cunoştinţe despre fiecare dintre noi. S-a schimbat familia, şi nu mă bucur că am pronosticat inevitabila ei destrămare. S-a schimbat, cine ar fi crezut, sexualitatea. Se schimbă continuu ceea ce mâncăm – Doamne, Doamne, McDonald's la Paris, şi la Bucureşti – şi cum ne îmbrăcăm. S-a schimbat, enorm, sportul, un factor economic comparabil cu cinematografia şi televiziunea. Producţia ultimului joc digital a costat peste 500 de milioane de dolari. Este un joc global care va atrage peste 2 miliarde de oameni (nu numai pe cei tineri). Războaiele de ieri (cu numărul enorm de victime) au devenit războaiele extrem de eficiente ale prezentului – greu de distins între ficţiune şi realitate. Lumea nu a devenit mai paşnică. Am dedus din analiza noii dinamici a realităţii că presa va intra în criză – îmi amintesc de o discuţie, în 1998, cu unul dintre cei mai mari proprietari de ziare şi reviste din New York. Citise cartea, dar nu voia să creadă că vremea cuvântului scris este în declin. Între timp, sute de ziare, unele celebre la timpul lor, au încetat să existe. În exuberanţa postrevoluţionară din Europa de Est au apărut multe publicaţii. Reacţia la abia destrămatul monopol al puterii asupra dreptului de exprimare explică dorinţa oamenilor de a gusta libertatea de opinie. Între timp, şi aici, analfabetismul s-a extins, viaţa multor publicaţii este sub semnul întrebării. Cartea sugerează ce au devenit mediile sociale (*social media*) şi descrie o nouă fază a cercetării ştiinţifice. Ştiinţa în faza ei computaţională este complet diferită de ştiinţa clasică studiată la şcoală şi la universitate în tinereţea mea. Evident, nu toate prezicerile din această carte s-au bucurat de apreciere (şi nu tot ceea ce am descris a devenit realitate).

Îmi amintesc că în 1995, la Dresda, am prezentat câteva teze legate de civilizaţia analfabetismului. Cartea încă nu apăruse, dar era aproape gata să intre la tipar. Am fost atacat de distinşi colegi speriaţi de perspectiva pe care o deschideam. Faptul că locul lor în ştiinţă era pus la îndoială nu i-a amuzat. Probabilitatea ca tot ceea ce produseseră, tomuri peste tomuri, articole în reviste importante, să se dovedească inutil, i-a făcut să devină agresivi. Au realizat că schimbările pe care le-am descris erau de natură fundamentală. Mi-au cerut să nu public cartea. Universitatea, bazată pe modelul medieval, va fi înlocuită, afirmam eu, de centre interactive de studii. În locul prelegerii de autoritate (cine ştie mai mult decât profesorul?!), dialogul, amintind de şcoala socratică (în care autoritatea fusese de asemenea chestionată). În plus: *learning by doing* – învăţarea prin practică – cu proiecte de interes reciproc, în care studenţii şi profesorul (mai mult un catalizator, decât o sursă de cunoaştere) cooperează.

→

Nu ne aflăm în faţa uneia dintre obişnuitele lamentaţii pe tema declinului alfabetizării. După cum se observă de la bun început, să scrii câteva pagini care să facă abstracţie tocmai de cei care fac chiar obiectul preocupărilor ar fi de-a dreptul ridicol. Să lauzi alfabetizarea tocmai în prezenţa celor alfabetizaţi (încurajându-le dispreţul faţă de cei analfabeţi), ar fi o dovadă de snobism. Cartea de faţă (care ne vorbeşte despre sex, mâncare, mărfuri, Dumnezeu, supermarketuri, calculatoare, sport, tv, realitate virtuală, filosofie, ştiinţă – ca şi despre scris şi cărţi) nu se ocupă doar de Faţa Întunecată a Galaxiei Gutenberg; li se adresează cu precădere celor care cred că trăiesc pe faţa ei luminoasă. Nu este pentru El, nu este doar despre El, ci este şi pentru şi despre NOI.

Iar noi (cei alfabetizaţi) vom descoperi multe lucruri pe care nu le-am cunoscut (deocamdată, sau destul, în ciuda înţelepciunii noastre).

Umberto Eco

Homo sapiens

Proiecte reale, cu destinatari reali. Solomon Marcus, unul dintre marii intelectuali ai timpului nostru, le-a explicat eminenților colegi care mă atacau că, după părerea sa, concepția lui Nadin este una a oportunității. Mulți ani mai târziu, același Solomon Marcus a contribuit la realizarea acestei ediții în limba română. Îi mulțumesc nu numai pentru acceptarea unora dintre ideile mele, dar mai ales pentru momentele în care nu am fost de acord.

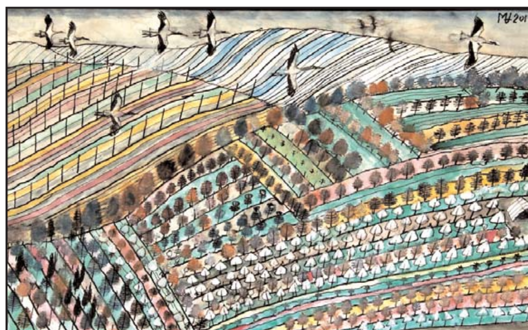
Îmi dau seama că unele detalii din carte trebuie rectificate. Am scris că „în decursul unei singure zile sunt generate mai multe informații decât în ultimii 300 de ani la un loc". Astăzi producem într-un minut mai multe informații decât în întreaga istorie a omului pe pământ. Aș putea cita și alte exemple. Sunt și previziuni care nu au fost, până în momentul de față, confirmate. Vor fi. O spun cu calmul (unii îl vor lua, poate, drept aroganță) celui care știe că „matematica" argumentelor dezbătute în carte este solidă. Într-adevăr, am descris felul în care structurile centralizate (și birocrația dezvoltată în jurul lor) vor ceda locul structurilor distribuite, și birocrația va fi redusă. În realitate, Europa unită – un splendid proiect care își trăiește criza creșterii – este un exemplu pe care îl dau aproape umilit de proliferarea irațională a centralismului adoptat. Dar nici Statele Unite (cât de unite?) ale Americii nu arată mai bine. Cartea mea cea mai recentă ia în considerare ipoteza unei implozii a Americii după modelul Uniunii Sovietice.

Rămân convins că în conflictul dintre trecut – ierarhie, centralism, reglare și reglementare, propensiune juridică (înmulțirea legilor este doar un simptom) – și forțele prezentului, victoria va aparține descentralizării, eliberării de ierarhii, unui nou individualism, care poate exista doar sub semnul libertății de autodeterminare. Cuvinte mari, știu, dar ceea ce descriu aici rezultă necesarmente din dinamica unei civilizații obsedate de mai mult, mai bine, mai ieftin.

Nici sistemul universitar nu s-a schimbat în măsura în care ar fi trebuit. De curând, facultatea unde predau a primit o clădire nouă – 80 de milioane de dolari cheltuiți pentru a conserva trecutul, în loc de a facilita descoperirea viitorului. (Plus milioane de la cei dispuși să-și cumpere veșnicia – atașându-și numele de clădiri de care în viitorul apropiat nimeni nu va mai avea nevoie.) Dar sunt, în același timp, în conducerea unei universități noi, University of the People, care oferă studii gratuite prin intermediul Internetului tuturor celor lipsiți de mijloacele pentru a putea studia. E conceptul din această carte, preluat de antreprenori talentați și de colegi care predau gratuit cursuri de înaltă calitate.

Dacă analiza noilor tehnologii a fost în mare măsură confirmată, perspectiva viitorului, mai exact, modelul societății post-industriale, a rămas un proiect în desfășurare. Determinismul rămâne dominant: toți caută bagheta magică în stare să rezolve totul, durerile de cap, cancerul, adicțiile, conflictele etc., de parcă durerile de cap, cancerul, adicțiile, conflictele ar fi butoane așteptând doar să fie atinse. Nondeterminismul e considerat cu suspiciune, deși tot ceea ce trăiește este nedeterminat.

***L'homme Machine,* idee genială** la timpul ei – 1748 – potrivit căreia totul e o mașinărie, a devenit o dominantă în medicină și în biologie. Computerele – mașini care prelucrează date, controlează societatea și dau iluzia că orice poate fi programat. Cei înclinați să o creadă nu au

înțeles că tot ceea ce are viață se autoprogramează continuu. Ceea ce nu are viață, firește, poate fi programat: orice mașină, orice unealtă, orice obiect. Am afirmat că faza primitivă a științei computaționale va fi încheiată când computerele vor dispărea de pe birourile și mesele noastre. Procesul e în plină realizare. Dar faza mai interesantă este aceea a abandonării obsesiei pentru mașina digitală. Știința computațională va deveni o utilitate, asemănătoare electricității sau distribuirii apei de către municipalități (sau firme private). Apa de la robinet servește pentru ceai sau cafea, supă, o baie caldă, un duș, pentru spălatul rufelor etc., electricitatea la iluminat, încălzire, aer condiționat, „alimentează" unelte, încarcă acumulatoarele automobilelor electrice ș.a.m.d. Știința computațională, în concepția mea, exprimată în această carte, este o sursă de energie cognitivă – o putem utiliza în sisteme de navigare, în monitorizarea (observarea) sănătății, în dialog, în noi forme de expresie artistică.

Scriu aceste rânduri ale unui mesaj de ultimă oră în contextul în care am început să mă interesez de *aethereum* – da, conceptul clasic al eterului la care Newton apelase ca să explice acțiunea la distanță (de la gravitație la interacțiunea cosmică). Începe faza în care știința computațională încetează să fie centralizată. Vom putea folosi atâta știință computaționlă cât avem nevoie și când avem nevoie. Fără cabluri peste tot, fără să mai cărăm tot felul de aparate, fară să fim obligați să semnăm tot soiul de contracte. Vom fi, vrând-nevrând, on-line tot timpul. Energia cognitivă generată în computație facilitează forme noi de interacțiune. Cum întregul nostru univers va fi dotat cu „inteligență" – scule care înțeleg ce vrem, adaptabile nevoilor individuale, mobilă care își poate schimba forma, pereți reacționând la schimbările de temperatură și umiditate, dar și la condiția noastră psihologică etc. – vom „vorbi" cu ceea ce ne înconjoară fără să pară cuiva că ne-am pierdut mințile. De câte ori v-ați uitat la cineva care părea că vorbește cu sine însuși pe stradă? În loc să vă purtați telefonul celular și să aveți în ureche un receptor, va fi posibil să vă conectați de oriunde și să fiți conectat când doriți sau când e necesar. Agenții inteligenți care populează lumea descrisă aici generează programe care corespund contextului. Un *start-up* ca *Viv* (nume ales ca să fie apropiat de viață) folosește nu numai inteligența artificială, ci și cunoștințe de anticipare. Recunoaște starea emotivă.

N-am intenționat să scriu pentru cititorii români o continuare a cărții. Realitatea scrie mult mai bine, și mai repede, decât mine. Prietenii știu că în prezent stă în centrul vieții mele cercetarea sistemelor de anticipare. Am vrut doar să încurajez cititorii, care deseori se plâng de complicațiile aduse în viață de știință și tehnologie, îndemnându-i să devină activi în definirea cerințelor lor. Un chirurg care ar trebui să devină expert în computer pentru a opera pe creier are toate motivele să se plângă. Tehnologia este cea care trebuie să se adapteze cerințelor noastre și nu invers. E datoria mea să le spun cititorilor că rolul lor în această dezvoltare va deveni din ce în ce mai important. Îi rog pe cititorii din România să simpatizeze atât cu autorul cărții, cât și cu cei care au ajutat ca acest vis al său să devină realitate.

Traducerea, semnată de Luana Stoica nu a fost deloc ușoară. I-am scris că îi rămân îndatorat pentru efort. Redactorul editurii, mai precis Radu Săndulescu, a contribuit mult, și cu mult tact, la claritatea textului. Cristina Stoian, coordonatoare a ediției, a avut partea ei de efort. Îi datorez doamnei Lavinia Spandonide, Editorul acestui volum, respect pentru temeritatea cu care a acceptat să facă posibilă o ediție în limba română. A publica o carte în aceste zile este un act de credință! Cu această traducere – pentru limpezimea căreia am rugat-o pe nemaipomenita Ileana Popovici, pătimașă a limbii române, să-și exerseze sensibilitatea și competența – știu că, sub raport intelectual, m-am întors acasă. Sunt sigur că, într-un fel sau altul, „Bine ați venit!" va fi răsplata cea mai înaltă pe care mi-o pot imagina.

(Dallas, 2015)

Alfabet, alfabetizare sunt termeni care simbolizează începutul unui act de învățare, primii pași în trecerea de la simplu la complex într-un anumit domeniu al cunoașterii.

Alfabetizarea este simptomatică pentru natura sistemică a lumii, a universului, a ființei umane, pentru modul în care cele mai complexe construcții ale minții au la bază o ordine desăvârșită, care procedează de la simplu la complex, reușind astfel, ca, prin alegeri, combinări și așezări adecvate, să ajungă la elaborări dintre cele mai îndrăznețe.

Există o alfabetizare numerică, în care alfabetul poate fi, de exemplu, format din cifrele de la 0 la 9; o alfabetizare literală, în care alfabetul ar fi format din literele alfabetului de la A, B, C la X, Y, Z; o alfabetizare coloristică, în care alfabetul este format din cele 7 culori ale curcubeului – o alfabetizare muzicală, în care alfabetul este format din cele 7 note muzicale; o alfabetizare computațională, de introducere în gândirea algoritmică și a programelor de calculator etc. Iată însă că de o bucată de vreme asistăm la emergența unor moduri de apropiere a lumii pe alte căi decât aceea a unei alfabetizări. Ia amploare o lume concomitentă cu aceea pe care tradițional am asociat-o cu aceea a culturii. Profesorul Mihai Nadin, pionier al domeniului cunoscut sub numele *computational design* și director al Institutului de Studii al Universității din Dallas–Texas privind sistemele anticipative, s-a angajat încă în urmă cu câteva decenii să exploreze această societate a analfabetismului, pe care cei mai mulți dintre noi o ignoră.

Solomon Marcus

Din învățături...

O, frații mei, vedeți cât este de bun și preabun Domnul nostru, că ne-a așezat pe noi, aceștia din urmă, împreună cu cei dintâi! Și ostenelile nu-s deopotrivă, iar câștigul este deopotrivă; suferințele nu-s deopotrivă, iar răsplata este deopotrivă; silințele nu-s deopotrivă, iar slava este deopotrivă. Aceștia din urmă au lucrat un singur ceas; un singur ceas a plâns femeia cea desfrânată și-și smulgea părul pe care îl împletise rău și, sărutând picioarele tale și aducând ție mir pământesc mirului ceresc, i-ai dat ei ca dar să-ți fie ție fiică. Numai un singur ceas te-a văzut tâlharul răstignit pe cruce, și a alergat către tine și a strigat: „Pomenește-mă, Doamne, când vei veni în împărăția ta!" Și numai pentru un singur cuvânt i-ai deschis raiul. Și pentru un singur ceas, în care s-a căit Pavel, prigonitorul și războinicul, după aceea l-ai arătat ca evanghelist. „Aceștia din urmă au lucrat numai un ceas, și i-ai făcut deopotrivă cu noi, care am dus greutatea și arșița zilei?" Ce a răspuns deci la unii din aceștia Domnul iubitor de oameni? Zis-a unuia dintr-înșii: „Prietene, nu te nedreptățesc, ci întotdeauna sunt gata să rabd greșelile făpturii mele, pe care am iubit-o și în fiece vreme aștept, după ce a păcătuit, să se întoarcă la pocăință." (...)

Aceasta rugându-mă, am văzut că mi se apropie ceasul cel de apoi și am strigat cu glas umilit, și am zis: „Iată, acum s-a apropiat ceasul morții! Mergând, chemați-mi pe preadulcii mei fii și pe preaiubitele mele fiice și dragii mei dregători și pe slugi!" Ei au venit cu toții la dânsul și s-au înfățișat toți înaintea ochilor săi, și le-a zis: „Veniți, iubiții mei copii, lumina ochilor mei, mai strălucitoare decât lumina soarelui, comoara cea mai dulce din sânul meu! Azi vă despărțiți, copiii mei, de mine, și săriți din inima mea ca o scânteie, când sare pe fața mării în valurile cele cumplite și în adâncurile cele întunecate. Iar astăzi toate valurile mării se reped spre voi și toate valurile se vor mânia împotriva voastră. Astăzi, însă copiii mei, de care dintre acestea vă veți apăra mai întâi?

Istoria de lângă noi

Antim Ivireanu la Mănăstirea Aninoasa

Cicerone GEORGESCU

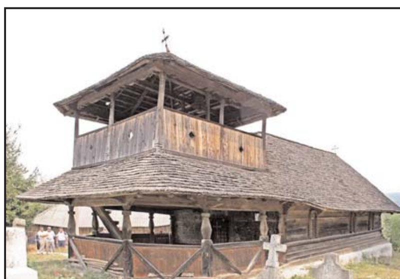
Domnitorul Constantin Brâncoveanu, care era foarte credincios, l-a adus ca Mitropolit al Țării Românești pe Antim Ivireanu, din Iviria – numele clasic al Georgiei. Domnitorul înființase tipografie la București și avea nevoie de meșteri iscusiți care să-i lucreze gravurile și desenele tipăriturilor – meșteșug în care Antim Ivireanu era foarte priceput. Pe Antim îl găsise domnitorul la Constantinopol. Luat de tânăr în robie de turci, Antim Ivireanu este ulterior eliberat, trăind în preajma Patriarhiei ecumenice, unde a învățat sculptura în lemn, caligrafia, pictura, broderia, precum și limbile greacă, arabă și turcă; probabil tot atunci a fost călugărit sub numele Antim și hirotonit ieromonah. Prin 1689 – 1690 a fost adus, așadar, în Țara Românească. Aici a învățat limbile română și slavonă, precum și meșteșugul tiparului, începându-și marea operă culturală și eclesiastică. În 1691 i s-a încredințat conducerea tipografiei domnești din București, în care a imprimat 4 cărți.

Mai întâi, el lucrează ca meșter la această tipografie, unde se tipăreau cărți pentru o mare parte din țările balcanice, nu numai pentru români, în limbile greacă, sârbă, slavonă – și, desigur, în românește. Toate aceste cărți erau necesare pentru păstrarea ortodoxiei, Constantin Brâncoveanu fiind un mare protector al bisericilor ortodoxe din Balcani. În 1694 Antim Ivireanu este mutat la Snagov, unde ia ființă o nouă tipografie, la care lucrează până în 1701, când revine la București, unde se ocupă de treburi bisericești până în 1705. La 16 martie 1705 este numit Episcop al Râmnicului.

La 27 ianuarie 1708 moare Mitropolitul Țării Românești, Teodosie, care păstorise în scaunul mitropolitan 40 de ani, și în locul său este ales, cum ne spune cronica logofătului Radu Greceanu, chiar Antim Ivireanu. La 28 ianuarie 1708 a fost ales mitropolit al Ungrovlahiei, fiind instalat în funcție pe 22 februarie al aceluiași an. În această calitate, înființează o tipografie și la Târgoviște, unde a tipărit 18 cărți (5 grecești, una slavo-română, una slavo-româno-greacă și 11 românești), între care se remarcă cele românești: *Învățătură bisericească la cele mai trebuincioase și mai de folos pentru învățătura preoților* (1710), *Capete de poruncă la toată ceata bisericească, pentru ca să păzească fieștecarele din preoți și din diaconi deplin și cu cinste datoria hotarului său* (1714) (ambele originale), *Psaltirea* (1710), *Octoihul* (1712), *Liturghierul* (1713), *Evhologhionul* (1713), *Catavasierul* (1714).

În anul 1712, datorită unor intrigi, Antim este pârât lui Constantin Brâncoveanu, că el ar fi înlesnit trecerea spătarului Toma Cantacuzino de partea rușilor lui Petru cel Mare și a moldovenilor lui Dimitrie Cantemir, în lupta de la Stănilești, pe Prut, din 1711. Brâncoveanu a dat crezare acestor intrigi și i-a cerut demisia lui Antim Ivireanu. În zadar a încercat acesta să-l lămurească pe domnitor că este nevinovat, Brâncoveanu l-a scos din scaunul mitropolitan și l-a trimis în surghiun, pentru câteva luni, la Mănăstirea Aninoasa, de la noi, din Muscel. Va fi iertat de domnitor în urma pledoariilor pe care le face în fața lui și a înaltelor fețe boierești – redevenind mitropolit.

Cât a stat în surghiun, în toamna lui 1711 și câteva luni din 1712, Antim a căutat să lucreze, fiind un priceput sculptor, mai ales în lemn, dar și în piatră. De la el se păstrează, în Coșești și în Jupânești, câteva odoare de preț, despre care cred că se știe prea bine.

Pe atunci, Coșești era sat de clăcași al Mănăstirii Aninoasa, iar Jupâneștii era sat liber, de moșneni. Mănăstirea Aninoasa avea, însă, moșii și câțiva clăcași și în Jupânești.

Se impune un scurt istoric, pe care-l fac după tradițiile locale și după însemnările preotului Aurelian Fuiorescu, de care voi vorbi mai jos. Comuna Coșești este una dintre cele mai vechi comune de pe Râul Doamnei, precum Domnești, Jupânești, Retevoiești, Nucșoara. Până în a doua domnie a lui Vlad Țepeș, cam pe la anul 1470, a fost comună de moșneni. De ea țineau satele Coșești, Petrești și Păcioiu. Cam pe la 1650, un pădurar, pe nume Bărăgan, din satul Păcioiu, însoțit de un frate al lui, l-au omorât pe turcul care încasa veniturile de pe Valea Bratiei, comuna Bălilești, și din Coșești, pe valea Râului Doamnei. Funcționarul turc venea călare pe poteca de la Bălilești spre Coșești și, în pădurea Coșeasca, la locul numit ,,Mestecenii Mari", a fost omorât. Turcii, care aveau o cazarmă la Piscani, la confluența dintre cele două văi, au aflat repede de moartea perceptorului lor și au venit la Primăria Coșești, unde au făcut investigații, în final obligând primarul și sfatul comunal să caute și să aducă trupul celui mort. Ca pedeapsă imediată, l-au pus pe un gardian al comunei să ducă mortul în spate și, de dimineață până seara, au ocolit cu el întreaga moșie. A doua pedeapsă a fost ca moșia Coșești să rămână în proprietatea turcilor până ce satul îl va despăgubi pe funcționarul omorât… Judecată turcească în țară românească! Asta ne spune tradiția, fără să adauge nimic despre acel Bărăgan care l-a omorât pe turc. Numele de familie „Bărăgan" există și astăzi în Coșești. Dacă e să dăm o interpretare, credem că este posibil ca satul să nu-l fi predat pe criminal turcilor, preferând să suporte consecințele – pe care poate că le intuiau: decât o execuție publică a unui localnic, mai bine trecerea sub tutela unui mănăstiri ortodoxe. Dar, repet, acestea sunt doar supoziții, încercări de a completa o tradiție transmisă incomplet…

Din vremea aceea nu se mai zice *Dealul cu Mestecenii Mari*, ci *Dealul Turcului* – iar în zilele noastre, prin anii '70 ai secolului trecut, aici au fost găsite câteva monede turcești, scoase de apele ploilor la suprafață (dintre aceste monede, doi icusari de argint se află la muzeul comunei, pe care l-am înființat mai întâi pe lângă școala din Coșești, mutându-l apoi în clădirea nouă de lângă Biserica din Jupânești).

Toate acestea se petreceau în anii lui Constantin Brâncoveanu, când, pe lângă birul domnesc, turcii aveau dreptul de a strânge direct unele dări de prin sate – și, iată, să-și facă și singuri dreptate, fără autorități și departe de legile locale.

Comuna nu a avut bani să-l răscumpere pe turc, dar s-a găsit un boier din Divan care a dat acei bani, iar satul Coșești a rămas, de atunci, al boierului Tudoran Vlădescu, despre care bătrânii satului spuneau ca a fost un boier bun.

Cam pe la anul 1677, boierul Tudoran Vlădescu, rămânând văduv, s-a călugărit. El a construit Mănăstirea Aninoasa, al cărui prim egumen a fost el însuși. Mormântul lui este în Mănăstirea Aninoasa, căreia i-a dăruit toate moșiile pe care le avea, inclusiv satul Coșești. Prin urmare, din anul 1677 până în 1863, când Cuza Vodă a secularizat averile mănăstirești, Coșești a fost sat de clăcași al Mănăstirii Aninoasa.

→

Lacrima Anei

Ileana Mălăncioiu s-a născut la 23 ianuarie 1940, la Godeni, Argeș. A absolvit Liceul de Fete din Câmpulung Muscel (1957) și Facultatea de Filosofie a Universității din București (1968). Este doctor în filosofie din 1975, a lucrat ca redactor la TVR și la revista *Viața românească*. A debutat la *Luceafărul*, în 1965, și editorial în 1967, cu volumul *Pasărea tăiată*. A primit Premiul Academiei Române, premii ale Uniunii Scriitorilor din România, iar în 2000 a primit Ordinul Național Steaua României în grad de comandor. Din 2013 este membru corespondent al Academiei Române.

Dintre volumele de poezie: *Către Ieronim* (1970), *Inima reginei* (1971), *Crini pentru domnișoara mireasă* (1973), *Ardere de tot* (1976), *Peste zona interzisă* (1979), *Sora mea de dincolo* (1980), *Linia vieții* (1982), *Urcarea muntelui* (1985); are cărți traduse în Suedia, Italia, SUA, Franța, Irlanda etc. Mai multe volume de eseistică și publicistică.

Primul dintre poemele alăturate este reluat din volumul *Pasărea tăiată*, Editura Tineretului, București, 1967, iar al doilea din volumul *Linia vieții*, Editura Cartea Românească, 1982 (Premiul Asociației Scriitorilor din București).

Negru-Vodă

Se subțiază oasele lui Negru-Vodă
În Argeș la Biserica Domnească...
I se preface trupul mort în suflet
Și intră-n noi să nu se risipească.

Și sângele de suflet îngroșat
Ca de pământ începe să se facă;
Parcă ne cade carnea de pe noi
Și oasele din humă le îmbracă.

Un Negru-Vodă viu mi-apare-n față
Cu zece meșteri după el trecând,
Mă uit la ei prin sticla prăfuită
Și-mi pipăi trupul cald
și mă-nspăimânt.

Cu piatră și cu iarbă-amestecată
Mi se adună carnea în sfârșit;
Mă sprijin în pământul
plin de meșteri
Și plec lăsând mormântul răscolit.

Legendă

Stau într-un zid ca Ana lui Manole
Numai că eu nu sunt Ana,
iar cel care m-a zidit
N-a visat nimic niciodată.

El m-a închis într-un zid gata făcut,
În propriul său zid de apărare,
Ca să nu fiu nici înăuntrul
hotarelor lui,
Nici în afară.

El visează abia acum la sfârșit
Și umblă să mă scoată
din piatră seacă,
Dar nu mai știe unde m-a zidit.

Istoria de lângă noi

Relațiile satului cu mănăstirea au fost foarte strânse, dar uneori erau intermediate și de Mitropolie. Din amintita condică a preotului Fuiorescu am putut copia câteva documente. Iată, de pildă, cererea preotului Ioan, fila 51 din condica lui Disoftei, la anul 1820:

„Prea sfinției sale părintelui mitropolit al Ungrovlahiei plecată jalbă. Neapărată trebuință având pentru 4 copaci bătrâni cu care să-mi pot face un slon pentru păstrarea de buți și alte trebuincioase ale casei și 10 tufani subțiri pentru căpriori, și fiindcă suptiscălitul mă aflu cu casa prea împovărată, mă rog plecat ca să vă milostiviți să mi se slobozească acești copaci din pădurea cea păstorită a moșiei Coșești, proprietatea sfintei mitropolii pe care mă aflu sub-iscălitul preot la sfânta biserică a acestui sat de ani 20, rămânând totdeauna rugător pentru milostivul Dumnezeu pentru îndelungate zile ale sfinției voastre.

Al prea sfinției voastre prea plecat preot Ioan al bisericii satului Coșești județul Muscel 1820."

Iată, înaintea preotului Ioan, conținutul cheltuielilor făcute la praznicul de Sf. Nicolae din anul 1796 de la biserica din Coșești (pentru a se vedea și gusturile localnicilor):

- 3 taleri și 35 de parale au cheltuit cumpărând pește proaspăt de la sătenii care au secat un crac de râu;
- 1 taler și 20 parale au cumpărat căni și pahare;
- 1 taler și 5 parale au cumpărat 32 castroane de pământ de la cei care făceau oale;
- 1 taler și 35 parale au cumpărat 10 oale mari;
- 1 taler și 26 parale 3 oca orez;
- 1 taler și 10 parale o litră piper;
- 32 parale o oca stafide roșii;
- 15 parale 2 litre stafide negre;
- 5 taleri și 8 parale 26 oca pește sărat;
- 5 taleri 100 păstrăvi proaspeți pescuiți din secarea râului;
- 10 parale candel;
- 20 parale pâine;
- 4 parale fân;
- 2 taleri și 20 parale bacșiș cântărețului;
- 1 taler bacșiș bucătarului;
- 12 taleri și 20 parale 5 oca făclii.

Cheltuielile praznicului în alți ani: 1797 – 32 taleri și 34 parale; 1798 – 30 taleri și 20 parale; 1799 – 30 taleri și 20 parale; 1802 – 73 taleri.

În Catagrafia făcută în 1840, păstrată la Academia Română în manuscris chirilic, fila 88 și următoarele, se găsesc următoarele știri privitoare la moșia Coșești:

- Biserica clădită la leat 7258 (1750);
- Clăcași = 64;
- Locuri de arătură = 50 pogoane;
- Livezi de fânețe = 120 pogoane;
- Livezi de prun pe seama mănăstirii = 300 pruni;
- De la livezile clăcașilor dijmă = 1000 vedre de borhot.

În anul 1840, locuitorii satului Coșești au făcut o cerere la Sfânta Mitropolie, proprietara moșiei și a pădurii, cerând următoarele materiale pentru clădirea noii biserici:

- 22 buc. legături pentru zidul altarului lungi de 3 stânjeni;
- 8 buc. căpriori de câte 5 stânjeni;
- 4 lemne lungi de 10 stânjeni și o palmă;
- 12 buc. cosoroabe lungi de 3 stânjeni, late de o palmă și groase de un pumn;
- 20 căpriori pentru bolta altarului;
- 50 căpriori pentru bolta bisericii;
- alți 50 căpriori;
- 4 temei de stânjeni 5 pentru clopotniță;
- 8 temei ce se pun stâlpi clopotniței;
- 12 căpriori lați de o palmă;
- 6 copaci pentru învelitul bisericii din care se fac blăni și șindrilă;
1840. Decembrie 6.

Avem chiar un inventar ca acesta, din 1784:

Vitele Mănăstirii Aninoasa din satul Coșești:
Radu vătaf la râmători: 123 scroafe mari; 121 masculi; 57 grăsune; 88 grăsuni; 17 purcei;
Vaci Oancea văcar: 8 vaci fătate – 8 viței; 2 vițele; 2 vaci cu viței în pântece; 7 vaci sterpe; 2 gonitoare; 7 gonitori; 2 mânzați; 10 boi mari; 2 tauri; 6 boi la carul mănăstirii;
Oile care s-au dat în seama vătafului Ion, 3 mai 1784: 50 oi fătate cu lapte; 4 oi sterpe; 13 mioare; 17 cârlani; 6 berbeci; 6 oi țigăi; 23 miei cu cel țigău; 20 miele;
Capre ce s-au dat căprarului Nicu: 22 capre cu lapte; 2 capre sterpe; 8 vătuitoare; 2 țapi; 3 iezi; 6 iede.

Detaliez. Am venit profesor de istorie și geografie în comuna Coșești în anul 1967. Primul lucru a fost să iau legătura cu bătrânii satelor Coșești, Petrești și Jupânești (satul meu natal), cu preoții, cu învățătorii pensionari

și cu majoritatea locuitorilor pentru a cunoaște elemente de istorie locală, amintiri din trecutul satelor noastre etc. Luând legătura și cu preotul Aurel Fuiorescu, paroh al bisericii din Coșești, el mi-a prezentat o cronică a satului, făcută de tatăl său, Alexandru Fuiorescu, și completată de dânsul. Această cronică era scrisă într-un registru, cu cerneală neagră și albastră. O ținea la el acasă, nu la biserică. Preoteasa, foarte grijulie față de lucrurile lui, mi-a împrumutat de câteva ori această condică, pentru a le citi din ea copiilor la școală, dar tot dânsa mi-o cerea înapoi repede. Totuși, în răstimpuri, am putut copia multe lucruri din acest caiet, așa cum au fost așternute ele pe hârtie de preot și de tatăl său. Tot din dorința aceasta de a le cultiva copiilor dragostea de trecut, preotul Aurel Fuiorescu mă ducea des la biserică, uneori și împreună cu alți colegi sau chiar elevi, să ne arate ușa cea mare care desparte pronaosul de naos, spunându-mi că este sculptată de Antim Ivireanu în timpul cât a fost surghiunit la Mănăstirea Aninoasa. Ne cerea să ținem de ea și să nu lăsăm să se înstrăineze această ușă, pentru că este un obiect de valoare cumpărat de săteni și că preotul Ioan, care a adus-o, a lăsat cu legământ să nu fie înstrăinată. Asta i-a cerut și urmașului său la preoție, preotului Alexandru Stejar.

După moartea preotului Aurel Fuiorescu, pe care eu l-am prins la vârsta senectuții adânci, trecut cu mult de 80 de ani (îl știam, desigur, din copilărie, dar funcția de profesor ne-a apropiat mai mult), condica sa nu se mai găsește, dar presupun că a fost dată undeva, la o arhivă publică, și iată de ce. Prin anii '80 ai secolului trecut, îmi aduc aminte că a venit la mine la școală preotul Alexandru Stejar și m-a chemat la biserică, pentru că au venit doi oameni de la Muzeul Satului din București, cu împuternicire să ne ia ușa. M-am opus, atât eu cât și preotul, și le-am explicat că este vorba de un jurământ al părintelui Ioan și de un legământ al nostru față de părintele Fuiorescu să nu înstrăinăm această ușă. Am reușit, astfel, s-o păstrăm.

Această ușă este făcută din lemn de păr, are o înălțime de 1,80 m, lățimea de 1 m, iar grosimea canatului de 0,50 m. Este sculptată de Antim Ivireanu în 1712, cu frumoase motive florale, între care este proeminentă stema cu vulturul bicefal din blazonul Cantacuzinilor.

Biserica veche din Coșești a fost din lemn, pusă *În Treime*, loc care se află acum la marginea satului, ctitorită de niște localnici, Constantin și Stana, soț și soție, în anul 1750 (leat 7258), iar ușa a fost plătită de sat și adusă de cântărețul bisericii, Nicolae Ghinea, care a mers cu o căruță la Mănăstirea Aninoasa și a luat-o. Relațiile strânse ale satului cu Mănăstirea Aninoasa au făcut ca să se știe, la noi, de existența unor asemenea odoare de preț rămase de la mitropolitul Antim Ivireanu.

În 1842, când s-a construit în centrul actual al satului biserica cea nouă, din cărămidă, biserica veche a fost vândută unui sat din Teleorman, dar fără ușa de la intrare, care a fost oprită și, după dimensiunile ei, s-a făcut amplasamentul actualei uși dintre pronaos și naos. Pentru a fi protejată de vânturi și ploi, ea a fost plasată în interiorul bisericii.

Păstrarea acestor podoabe dintr-o construcție la alta arată stima de care se bucura fostul mitropolit în rândul preoților și al mirenilor.

Spre deosebire de biserica cea veche din Coșești, cea din satul Jupânești, tot din lemn, construită în aceiași ani – mai exact, la 1742 – nu a fost demolată, ci este funcțională până astăzi – deși se află tot la marginea satului, spre deal, și deși s-a construit și aici, în centru, o biserică nouă de cărămidă (la 1847). Satul însuși fiind mai izolat, ea n-a stat nici în calea „vânătorilor de monumente" de prin muzee, ci a rămas oarecum neștiută la poalele pădurii.

Fiind vie, însă, în amintirea colectivă marea sărbătoare din satul vecin, de la 1750, și mai ales alaiul care a însoțit aducerea ușii de biserică a lui Antim Ivireanu, s-a creat un fel de emulație între sate – și astfel se face că, peste 50 de ani, la 1800, preotul Ion Duhovnicu, aflând că la Mănăstirea Aninoasa mai sunt, încă, lucruri făcute de mâna fostului mitropolit, a reușit să strângă bani și a cumpărat două sfeșnice mari, împărătești, pe care le-a adus tot cu mare alai peste dealuri la Jupânești. A fost trimis, pentru aceasta, cântărețul de biserică Gheorghe Mihăescu, împreună cu doi oameni, cu o căruță cu doi boi, să aducă odoarele bisericești – care s-au statornicit în biserica de lemn din Jupânești.

Sunt două sfeșnice împărătești, sculptate de Antim Ivireanu tot în lemn de păr, tot la Mănăstirea Aninoasa din Muscel, cu motive florale – având, însă, la bază stema cu cei doi vulturi, o stilizare unică, foarte expresivă, ea însăși operă de artă; ca stemă, este prezentă și în blazonul lui Constantin Brâncoveanu, dar mai ales în blazonul Cantacuzinilor. Înălțimea sfeșnicelor este de 2,40 m, deasupra au plantate tipsii rotunde, tot din lemn, iar în acestea sunt făcute lăcașuri pentru lumânările cele mari. Credem că li se spune „împărătești" și pentru stema de la bază, cei doi vulturi reprezentând vechiul blazon al Bizanțului, pe care l-au preluat (păstrat) marile familii bizantine, între care și mulți domni și boieri din Muntenia.

Anul acesta fiind an rotund de la martiriul sfântului Antim Ivireanu, am considerat că ar fi un pios omagiu adus memoriei sale să evoc aceste fapte.

Istoria de lângă noi

Cumpăna României

Călin GEORGESCU

În pregătirea răspunsului la întrebarea din finalul editorialului, reluăm o serie de paragrafe din cartea *Cumpăna României,* Editura Logos, București, 2014, Editura Christiana, București, 2016, de la secțiunile de diagnostic al stării lumii la critica situației de la noi și de aici la soluțiile propuse, la nivel general, fără a ajunge la ilustrări ale „bolilor" lumii și ale cauzelor lor sau la măsuri practice (legislative, de exemplu) în vederea realizării „revoluției economiei civice". Detalii, desigur, pot fi găsite în carte. (Gh.P.)

În ultima sută de ani, omul a alterat dramatic creația multimilenară a lui Dumnezeu. A folosit puterea faustică a tehnologiei ca să manipuleze natura, fără să țină cont că planeta noastră este un organism viu. Aerul, apa, solul, pădurile, microorganismele, insectele, păsările, animalele, peștii, ca și oamenii, toți suntem părți ale Planetei Pământ, o planetă vie. Depindem de aceste forme de viață, iar răul pe care îl provocăm se întoarce inevitabil împotriva noastră. Natura nu are nevoie de oameni, dar oamenii au nevoie de Natură.

Cauzele rezidă în modul în care suntem educați să relaționăm cu mediul în care trăim, în modul în care facem alegerile referitoare la sănătate și alimentație, în sistemul public de educație, în industria de publicitate, în producția de alimente, în sistemul de apărare a sănătății și în mijloacele de informare în masă.

Trebuie să admitem că am atins limitele resurselor planetei: ale petrolului și gazului natural, ale uraniului, ale altor metale rare, ale apei curate, ale solului de calitate și ale achiziționării de bunuri cu bani împrumutați. Vârful consumului de petrol coincide cu vârful de acordare a împrumuturilor, cu banii virtuali și cu vârful de consum a orice altceva. După acest vârf, urmează prăbușirea accelerată. Suprafolosirea resurselor importante ale Pământului, populația de 7 miliarde de oameni care se vor confrunta cu dezastrele naturale produse de schimbările climatice, inclusiv seceta, bolile plantelor și așa mai departe, vor limita implacabil creșterea economică viitoare. În preajma anului 2020 se prefigurează cea mai serioasă și reală criză a omenirii: criza de apă și hrană.

De acum înainte nu va mai exista creștere definită ca bunăstare adusă de producția industrială, ci doar contracție. Unele țări se vor descurca mai bine decât altele și sunt posibile unele reveniri parțiale. În viitorul îndepărtat, contracția economică este însă inevitabilă.

Pentru a ne adapta la noua realitate a contracției susținute, se impun o nouă economie și un nou model de civilizație. Cu alte cuvinte, este necesar să răspundem la realitatea fluxurilor de energie mai scăzute simplificând sistemele noastre sociale, politice și economice, pentru a provoca mai puține pagube pământului și climei și pentru a putea trăi cu un buget energetic mai scăzut. Obiectivul suprem este să ducem o viață sănătoasă într-o societate sănătoasă; sănătatea solului, a plantelor, a animalelor și a oamenilor trebuie tratate ca o singură, mare provocare.

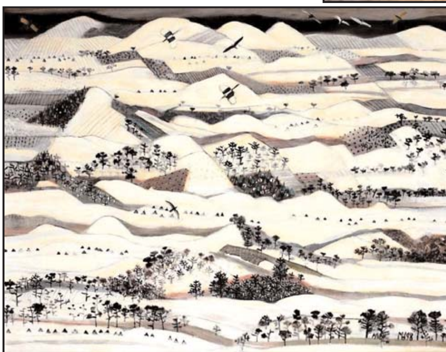
România și-a adjudecat, în ultimele două decenii, reputația constantă a unui stat de mâna a doua, care a cedat totul în relațiile cu vecinii și este cunoscut pentru lipsa capacității și chiar a voinței de a apăra interesele și viața cetățenilor săi aflați peste hotare.

Lumea actuală este marcată de două păcate fundamentale, condamnate de toate religiile lumii: lăcomia și trufia. Primul a dus la o criză economică, iar al doilea la o criză politică. Creditarea a ajuns atât de accesibilă în această lume, încât putem cumpăra ceea ce nu avem nevoie, cu bani pe care nu îi avem. Toate băncile lumii încurajează consumul, pentru că acesta este, de fapt, rolul lor major, să dea bani celui care nu produce. I s-a permis lumii să intre în sclavagism fără să-și dea seama.

Corporațiile dictează la ora actuală politicului în cea mai mare parte a lumii. Urmărind doar propriul profit, ele ascund realitatea, subminând viitorul generațiilor tinere și privând națiunile existente de lideri autentici și de patrioți. 200 de multinaționale sunt mai puternice decât 150 de state la un loc.

Nu vom putea, însă, ieși cu adevărat din criză decât după ce ne va fi clar modelul de economie și, în plan mai larg, de societate a viitorului. Nu vom ieși cu adevărat din criză fără un model clar de dezvoltare sustenabilă, pentru că vom reveni iar și iar în mediul toxic care a declanșat-o.

În România, ordinea economică și politică postcomunistă s-a construit amatoristic, în afara unei arhitecturi morale și în lipsa unor standarde riguroase de competență. România a urmat un model de dezvoltare în mod clar nesustenabil. Au fost încălcate atât normele tradiționale ale chibzuinței românești, cât și fundamentele economiei și politicii dintr-un stat civilizat, dreptatea și profesionalismul.

Acum, când un sistem falimentar chiar a dat faliment, avem o șansă istorică să schimbăm paradigma. Sintagma „schimbarea paradigmei" implică:

- schimbarea radicală a termenilor în care au loc dezbaterile privitoare la economie în România;
- adoptarea unor practici economice și sociale bazate pe dezvoltarea durabilă;
- strategii distributiste de diseminare a proprietății productive, cu rădăcini în gândirea economică a lui Ion Mihalache, Virgil Madgearu, G.K. Chesterton și Hilaire Belloc, dar adaptate noii economii practicate deja în țările occidentale avansate (SUA, Marea Britanie, Canada, cu precădere în regiunea Quebec, Danemarca etc.).

În România de azi nu există lideri, există doar deținători de putere. Acești deținători de putere nu folosesc puterea pentru țară, ci exclusiv pentru grupurile mafiote din care fac parte, adică pentru partidele politice.

Suveranitatea României trebuie trăită încontinuu de fiecare român în parte. Iar de interesul național al țării noastre trebuie să se țină cont și să fie respectat de orice țară sau popor din lumea asta, așa cum și noi avem datoria morală să facem la fel.

În relația noastră cu oricare construcție supranațională, mai presus de orice trebuie să fie respectat interesul național. Naționalistul român al secolului XXI trebuie să respingă orice proiect globalist unipolar care va încerca să-și exporte ideologia și să controleze resursele globale, în timp ce ignoră sau distruge de-a binelea diferențele culturale și naționale. Nicio entitate națională sau supranațională nu are voie să predice ce este bun sau rău, să stârnească prin intrigi și operațiuni secrete ura între comunități diferite etnic sau cultural ori să folosească forța militară, economică și mediatică pentru a-și promova interesele egoiste.

În trecutul nostru au fost oameni care au știut să sufere și chiar să moară pentru ideile lor și pentru țară. Trebuie să ne fie pildă și model! Să înțelegem o dată pentru totdeauna că dacă așteptăm cu mâinile încrucișate să facă altcineva ceea ce e de făcut, să pună umărul mereu altcineva decât noi, nu se va întâmpla niciodată nimic. Să facem noi ceea ce ne privește pe noi: *pentru noi, prin noi înșine*. Acesta este mesajul meu! Construcția unei țări începe cu ceea ce știu să facă tinerii și cu lucruri pe care astăzi foarte puțini le mai fac – mă refer la cultura și la civilizația românească din zona tradițională, rurală și agrară. Concret, trebuie reconstruită gospodăria țărănească – nu bio, bio este un termen inventat de experții în manipulare, ci gospodăria țărănească tradițională românească. Cu ea se poate cuceri lumea.

România este o țară prea bogată, cu un pământ prea fertil, ca să fie păstrată fără luptă!

Cauzele dezastrului actual fiind atât economice, cât și culturale, soluțiile trebuie să fie și ele, deopotrivă, economice și culturale.

Nu sistemul politic este puternic, ci noi suntem slabi, dacă am acceptat să fim conduși de incompetenți și trădători. Vinovații nu trebuie să fie neapărat închiși, ci să li se confiște averea pe care au făcut-o pe spatele și în disprețul poporului român.

Proiectul meu de țară este rezumat în trei cuvinte-cheie, „hrană, apă, energie", totul gândit interdisciplinar, pe baza conceptului de dezvoltare durabilă. Un proiect care depistează și acoperă o nișă unică – în Europa, cel puțin, dacă nu cumva chiar în lume.

Micul producător și gospodăria țărănească tradițională vor fi motorul economic și vor aduce prosperitatea. Iar icoana vie a neamului, satul românesc, va salva țara. Eu mă înclin în fața țăranului român și îi mulțumesc că există, pentru că ține aprinsă flacăra credinței și a speranței. Iar prin țărani se va reface o Europă întreagă. Producția agricolă și bogăția spirituală a gospodăriei țărănești constituie cea mai mare avere a statului român.

Ce mijloace am pentru atingerea proiectului de țară? Iată câteva:

1. În primul rând, am solul. Cei 25 de cm de sol, de pământ care se numește sol. Și care este unul dintre cele mai bogate din Europa. Orice sămânță aș pune în orice sol din lumea asta, nu crește roșia așa cum crește în România. Germania n-o să aibă niciodată roșia românească! Și cu toate acestea, peste 80% din produsele alimentare din această țară vin din import. (...)

2. **După aceea, am Marea Neagră.** Între portul Constanța și aeroportul Otopeni, eu aș alege fără să stau prea mult pe gânduri portul Constanța, care are o importanță mult mai mare, pentru că face legătura și cu Mediterana și cu Caspica. Deci, portul Constanța este esențial. Atâta timp cât, în portul Constanța, danele sunt goale, doar câteva nave care transportă fier vechi și lemn sub formă de bustean acostează în ele, suntem condamnați la sărăcie.

3. Apoi, am apele termale. Pentru vârsta a treia, această țară este un paradis! Și câte am putea face! Vârsta a treia din orice țară a Europei ar putea găsi în România locul de liniște și de tratament la care jinduiește.

4. O piesă esențială: România poate să fie un multiplicator genetic. Ce înseamnă asta? Înseamnă că în Germania, pădurea este pădure, iar în România este codru. Avem 220.000 de hectare de pădure încă virgină. Este mai mult decât poate să coste așa ceva în aur, mult mai mult! Gena aceasta autentică poate să fie exploatată în urma unor negocieri uriașe, nici măcar nu are un preț ceea ce se poate obține cu o genă de pădure autentică și care poate să fie multiplicată.

În toate împrejurările, trebuie să gândești Adevărul, să spui Adevărul și să iubești Adevărul. Civilizația este fructul muncii și efortului, al cunoștințelor și învățării. Decadența se instalează atunci când ele încetează să devină virtuți. Cheia succesului în dezvoltarea țării stă în dragoste, unire, întărirea familiei și micul producător. Restul sunt detalii.

Insist pe rolul familiei în societatea de azi. Vigoarea tineretului se trage din rădăcinile familiale. Dacă familia este sănătoasă, creștină și unită, atunci și societatea va fi la fel.

A te baza pe micul producător înseamnă să contracarezi asediul corporațiilor care îți dictează ce să mănânci, ce să bei, cu ce să te îmbraci, ba chiar și cum să gândești. Mai înseamnă și să-ți organizezi singur propria producție. Te salvezi tu, ca țară, și îi mai ajuți și pe alții care vor să o facă, dar nu mai au cum. Micul producător contribuie la însănătoșirea României. Datorită lui vom rezolva în cea mai mare parte problema șomajului. Toată lumea va avea ceva de făcut. Dacă știi să faci ceva cu mâna ta, nu depinzi de nimeni, ești autonom.

Regăsirea încrederii nu se poate face decât prin unitatea națiunii – trebuie să ne regăsim ca națiune, indiferent dacă nu ne-am înțeles ori dacă nu ne înțelegem chiar de fiecare dată unii cu alții. Actuala clasă politică ar trebui să priceapă că interesul național nu este dependent de rezultatul unor alegeri electorale, ci de modul în care reușești să ai aceeași gândire, comună, pe termen lung, privind propășirea țării.

Necesitățile politicii externe a României sunt, mai ales, păstrarea identității statului în fața atacului entităților non-statale, adică al corporațiilor și al „investitorilor strategici" de genul fondurilor speculative. România are nevoie de un stat care își servește cu abnegație cetățenii, și nu de unul care slugărește capitalul internațional. Consolidarea și dezvoltarea statului național unitar modern trebuie să fie deviza noastră, așa cum a fost a înaintașilor noștri. Întărirea statului este esențială în vremurile pe care le trăim. Binomul stat-cetățean este cel pe care a funcționat mare parte din istoria omenirii. Dacă un stat colapsează, se produce și o prăbușire a societății, cetățeanul fiind confruntat cu o situație de anarhie, ca în Somalia. Și nu suntem la adăpost de un asemenea pericol decât dacă procesul de ruinare a statului român este oprit de îndată. Statul român nu trebuie să se îndepărteze sub niciun motiv de rădăcinile sale și de istoria neamului. Când statul servește „corectitudinea politică" și trimite jandarmii să-i bată pe truditorii pământului care-și apără dreptul la apă și hrană, ne aflăm deja în fața unei trădări de țară.

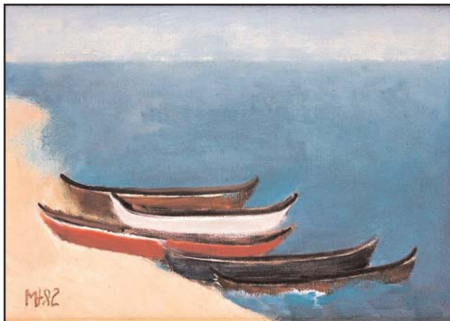
Poporul nu mai poate rămâne indiferent!

„În mintea strâmbă și lucrul drept se strâmbă", spunea părintele Arsenie Boca.

Eroii neamului și-au dat viața pentru pământul țării, iar contemporani ai noștri își vând sufletul pentru un pumn de arginți.

Cea mai prețioasă instituție creată de om este statul. Nu există bază mai solidă decât triada stat-familie-cetățean. Când statul este captiv, nu mai este stat și atunci sunt loviți și cetățeanul și familia. Dacă nu mai au stat, cetățenii nu mai au identitate.

„Cum arată astăzi școala, așa va arăta mâine țara", spunea Spiru Haret în 1895. Calitatea educației este condiția de bază pentru ca România să-și asigure un loc în cursa civilizației contemporane. Educația și formarea profesională reprezintă baza dezvoltării țării, alături de întărirea familiei, pentru că avem nevoie de un pol moral.

„Ținta cea mai înaltă a educației e să formeze caractere, iar caracterul nu este un dar, ci o sumă de deprinderi tari, dobândite prin muncă", spunea Simion Mehedinți. Școala muncii, seriozitatea și conștiința lucrului bine făcut trebuie să înlocuiască improvizația și superficialitatea. În orice scenariu de viitor, cheia succesului rezidă în factorul uman, prin modernizarea accelerată a învățământului, cercetării, sistemului de sănătate, prin prevenție. O populație sănătoasă, bine educată și informată este chezășia funcționării instituțiilor democrației. Numai astfel ea devine imună la intoxicare și manipulare și numai astfel poți ridica o societate pe drumul fascinant al civilizației.

Ideea de bază, atât la nivel individual, cât și la nivel de grup ori de țară, este să știi încotro vrei să mergi și ce mijloace ai ca să ajungi acolo. Este o regulă de doi simplă, nu de trei, și reprezintă o decizie profesionistă și nu altceva – nici politică, nici economică, doar o hotărâre de profesionist.

Pentru țări precum Spania, Portugalia, Irlanda, este evident că moneda Euro este umflată artificial. Prinse în lațul monedei unice, supraevaluate în raport cu competitivitatea reală a economiilor lor, aceste țări au perspective de relansare aproape nule. Faptul că încă mai avem o monedă națională este unul dintre cele mai formidabile atuuri, la care nu trebuie să renunțăm. Vă rog să priviți la cea mai mare putere financiar-bancară: Anglia. Este în UE, dar are lira sterlină ca monedă națională. De ce? Simplu: pentru că știe ce vrea și ce implică acest lucru.

Societatea românească, bine manipulată, echivalează naționalismul cu șovinismul, xenofobia, antisemitismul. În ultimii 26 de ani am fost condiționați să gândim că apărarea identității și suveranității naționale înseamnă aceste trei cuvinte. Ele au fost folosite pe post de spray paralizant, ca să ne anihileze reacțiile de apărare când încercăm să protestăm împotriva pierderii identității și jafului sistematic la care a fost supusă România de către agenții culturali și economici ai neoliberalismului globalizant.

România are nevoie de un nou naționalism, adaptat provocărilor secolului XXI! Un naționalism bazat, mai presus de toate, pe viziunea creștină a limitei, a înfrânării și a dragostei față de Hristos și față de aproapele nostru. Suveranitatea națională cere acțiune și faptă creștin-ortodoxă care să întărească mediul comunitar, ideea de dezvoltare durabilă și de cooperare între națiuni suverane, pentru apărarea propriului patrimoniu natural și cultural. Trebuie să cooperăm cu celelalte națiuni, nu pe baze abstracte și interese financiare înguste, după legile neoliberalismului, ci pe bază de vecinătate sau/și afinități etnice și culturale.

Naționalistul român adevărat acționează din dragoste, nu din ură. Resentimentul și ura față de alte popoare îi sunt sentimente necunoscute. Dimpotrivă, el consideră că binele pe care îl dorește țării sale, cum ar fi suveranitatea națională sau controlul asupra patrimoniului natural și cultural, trebuie să fie și binele de care să beneficieze celelalte națiuni. De pe această poziție încearcă să înțeleagă conflictele din lume. Nu este însetat de răzbunare, ci de dreptate. Deși iubește tradiția și respinge partea decadentă a societății moderne, naționalistul nu este pironit în trecut sau într-o viziune defetistă asupra lumii. Nici nu este „izolaționist", repliat asupra lui însuși. În relațiile internaționale, va condamna orice stat artificial care va oprima o colectivitate istorică de pe teritoriul lui. Nu este etnicist sau rasist. Luptă ca să-și apere „nevoile și neamul" și întreaga civilizație românească.

A fi naționalist român înseamnă să fii, fără rezerve, un apărător al statului-națiune. Națiunea este vatra comunităților organice – familia, parohia, satul, comunitățile voluntare gen bresle, cooperative – fără de care nu poate exista o societate stabilă, prosperă și dreaptă.

Modelul neoliberal, adoptat de toate partidele care s-au succedat la conducerea României după 1990, este instrumentul ideologic și economic menit să transforme țara într-o colonie economică și într-un paradis al capitalismului escrocilor (*crony capitalism*). Într-un mod radical diferit, *economia civică* promovează cu asiduitate valorile naționale românești și reorientează sistemul educațional către acestea și către o remoralizare și reprofesionalizare a societății.

Distributismul reprezintă o șansă pentru ieșirea noastră din sclavia mentală și economică. Înseamnă o economie gândită la dimensiunea umane, bazată pe firme de familie și pe alte mici unități productive, pe comunitate, pe grija față de ecosistem și față de calitatea hranei noastre.

Distributismul nu înseamnă redistribuirea avuției naționale din modelele socialiste, ci propune o cât mai largă distribuire a proprietății productive („proprietatea productivă" înseamnă posesiunea fizică și folosirea efectivă a pământului, uneltelor și cunoștințelor).

În diferitele sale variante, distributismul a fost și este un motor al bunăstării în lumea occidentală. De pildă, distributismul este parte integrantă a tradiției antreprenoriale americane, a republicii micilor proprietari stabilită de Thomas Jefferson și James Madison la începutul veacului al XIX-lea. Timp de două sute de ani, micile afaceri au fost o primă sursă de bunăstare în Statele Unite. Tot ceea ce este caracteristic și fermecător în cultura europeană se datorește supraviețuirii unei economii la dimensiuni umane. Până în 1950, chiar și centralizata Franță a fost o societate formată din mici ferme și ateliere.

→

Istoria de lângă noi

Din amintirile unui străjer

Nicolae DINCULEANU

Înainte de război, cea mai mare sărbătoare națională era 10 Mai. Îmi amintesc cântecul învățat în școala primară:

10 Mai va fi de-a pururi
Sfântă zi, căci ea ne-a dat
Domn puternic țării noastre,
Libertate și Regat.

Sărbătoream atunci trei evenimente importante: venirea în țară a domnitorului Carol I, la 10 Mai 1866, declararea independenței față de Imperiul Otoman, la 10 Mai 1877, și ridicarea României la rangul de regat, la 10 Mai 1881. Cea mai importantă manifestare cu ocazia sărbătorii de 10 Mai era parada militară din fiecare oraș în care se aflau unități militare. Am defilat și eu la aceste parade, ca elev al Liceului Militar din Craiova.

Celelalte două sărbători naționale erau 24 Ianuarie, când se sărbătoarea Unirea Principatelor Moldova și Muntenia, în 1859, și 1 Decembrie, când se sărbătoarea Unirea tuturor românilor, în 1918. Aceste două evenimente presupuneau mai puțin fast, poate și din cauză că erau în timpul iernii. S-ar părea că e bine ca o sărbătoare să cadă într-o perioadă cu vreme plăcută, pentru a permite desfășurarea de manifestații în aer liber.

La 8 iunie 1930, Carol II s-a întors în țară, după o lipsă de câțiva ani, timp în care rege a fost fiul său, Mihai, încoronat după moartea regelui Ferdinand, în 1927. Parlamentul României l-a primit pe Carol II și l-a declarat rege în locul fiului său. Astfel, și 8 Iunie a devenit sărbătoare națională și, cu timpul, a întrecut în fast sărbătoarea de 10 Mai.

Perioada 1930-1940 a domniei regelui Carol II a fost plină de frământări politice în toată Europa. Țările se pregăteau de război. În cadrul acestor pregătiri au apărut anumite organizații de tineret. Astfel, în Italia, imediat după venirea lui Mussolini la putere, în 1922, au fost înființate organizațiile de tineret „Balilla" și „Gioventù Italiana del Littorio"; în Germania, după venirea la putere a lui Hitler, în 1933, a fost înființată organizația de tineret „Hitlerjugend"; în Uniunea Sovietică s-a înființat organizația „pionierilor". După instaurarea comunismului la noi, a fost înființată și în România o organizație a pionierilor, după modelul sovietic. Aceste organizații înlocuiau organizația mai veche a cercetașilor, care avea un caracter internațional.

Carol II a urmat modelul celorlalte țări și, în 1934, a înființat și el organizația de tineret „Straja Țării". Membrii organizației erau numiți străjeri. Cred că și celelalte țări dimprejur au înființat organizațiile lor de tineret. Comandantul Străjii Țării a fost numit un maior anonim, Teofil Sidorovici. Gurile rele susțineau că soția sa a avut un cuvânt de spus în această numire…

Carol II însuși era numit „marele străjer", iar marele voievod Mihai era și el străjer, cu un nume deosebit, pe care nu mi-l mai amintesc.

Făceau parte din organizația străjerilor fetele între 7 și 21 de ani și băieții între 7 și 18 ani. Între 18 și 21 de ani, băieții erau înrolați în organizația „premilitară".

Scopul organizației era educația fizică, morală, religioasă, socială și națională a tineretului și era rezumat în *Crezul Străjerului:*

1. Cred în Dumnezeu și în Biserica străbunilor mei;
2. Cred în Regele Țării, Marele nostru Străjer, Cârmuitorul destinelor Poporului Român;
3. Cred în muncă și jertfă – închinându-mi întreaga mea ființă pentru ridicarea și propășirea Patriei;
4. Cred în Straja Țării – chezășia Unității Neamului, Hotarelor și Sufletului Românesc.

Schema de organizare a Străjii Țării era amuzantă și pitorească: trei străjeri formau un *cuibușor*, două cuibușoare formau un *cuib*, cuiburile dintr-o clasă de elevi formau o *centurie*, centuriile dintr-un liceu formau un *stol,* stolurile dintr-un oraș formau o *cohortă,* cohortele dintr-un județ formau o *legiune,* iar legiunile din toată țara formau *falanga*.

La orele de străjerie se învăța, printre altele, cum să te orientezi fără busolă în diferite situații. De exemplu, în pădure te poți orienta după mușchii de pe trunchiul copacilor, pentru că aceștia cresc totdeauna pe partea de nord a trunchiului. Se învățau diferite moduri de comunicare la distanță, ca alfabetul Morse și alfabetul Panaitescu. Alfabetul Morse era îndeobște folosit pe atunci în căile ferate, pentru comunicare între gări. Alfabetul Panaitescu se folosea pentru comunicare între două persoane la o oarecare distanță una de alta. Cele două persoane aveau în fiecare mână câte un steguleț și literele alfabetului se obțineau prin poziția stegulețelor. Un sistem asemănător se folosește în marină pentru comunicarea între două vase.

După cum arată și numele, alfabetul Panaitescu a fost inventat de un român. Nu avea cine știe ce valoare practică.

În fiecare luni dimineața, înaintea primei lecții, toți elevii erau adunați în careu, în jurul unui stâlp numit pavilion, și avea loc ceremonia de ridicare a drapelului, acompaniată de cântecul „Trei culori cunosc pe lume", cântat de toți elevii. Dar strofa:

Iar când, fraților, m-oi duce
De la voi și-o fi să mor,
Pe mormânt atunci să-mi puneți
Mândrul nostru tricolor,

era cântată de un singur elev, după care toți elevii repetau

Pe mormânt atunci să-mi puneți
Mândrul nostru tricolor.

Apoi, un elev spunea: *Deviza străjerului este: credință și muncă, pentru Țară și Rege.*

Sâmbăta, după ultima lecție, elevii erau adunați din nou în careu în jurul pavilionului, pentru coborârea drapelului.

Această ceremonie de ridicare și coborâre a drapelului era parte din activitatea străjerească. Pentru această ceremonie, liceul nostru primise în dar de la Uzinele Reșița, nu știu de ce, un pavilion de metal înalt de 30 de metri, care a fost instalat în mijlocul curții. Drapelul se ridica și se cobora cu ajutorul unui cablu de sârmă care se învârtea în jurul unui scripete din vârful pavilionului. Când era înălțat, drapelul se vedea din tot orașul.

În legătură cu cele de mai sus, am auzit că scriitorul Victor Eftimiu, albanez de origine, a scris versurile imnului național albanez pe melodia „Trei culori cunosc pe lume". După ce m-am stabilit în America, am întâlnit un profesor de origine albaneză și i-am spus. Știa de Victor Eftimiu, dar nu știa povestea imnului lor. Ca să verific povestea, l-am rugat să fredoneze imnul lor. S-a conformat și a început să cânte melodia de la „Pe-al nostru steag e scris unire". Am fredonat împreună până la sfârșit. Cu ocazia aceasta, am corectat povestea imnului albanez, melodia nu era cea de la „Trei culori...", ci de la „Pe-al nostru steag..."

De 8 iunie se organiza la București o mare manifestare a străjerilor. Toate liceele militare își trimiteau fanfarele și câte o echipă pentru gimnastică de ansamblu. Prima dată am participat în 1936. Eram în clasa întâi și făceam parte din echipa de gimnastică. Învățasem să facem anumite mișcări și în același timp să cântăm un cântec pe următoarele versuri copilărești:

Iepuraș, cuconaș, a fugit peste imaș,
Și s-a dus colo sus, într-o tufă s-a ascuns.
Un dulău, câine rău, l-a gonit din cuibul său,
Și-a fugit speriat în cel codru 'ndepărtat.

La București manifestarea a avut loc pe câmpul Cotrocenilor. S-a construit o tribună pentru rege și suita sa și, în partea opusă, s-a construit o tribună pentru publicul spectator. Noi eram îmbrăcați în costume de străjer, care, la liceele militare, constau din pantaloni lungi albi, tenişi albi, pulover bleumarin și bască albă. Îi spuneam *ținută de gală.*

Tocmai când dansam și cântam melodia iepurașului, s-a prăbușit tribuna spectatorilor. Au fost morți și răniți. Spectacolul s-a întrerupt și n-a mai fost reluat.

În anii următori, spectacolul a avut loc pe stadionul ANEF de pe strada Izvor. Alături era Școala Pregătitoare de Ofițeri, ȘPO, unde erau cazați elevii de la liceele militare, pentru că, în această perioadă, elevii ofițeri de la ȘPO erau plecați în manevră. Atât stadionul cât și localul ȘPO au fost demolate prin anii '80, cu ocazia construirii Palatului Poporului. Mare păcat.

Eu făceam acum parte din fanfara liceului, cântând fie la flajolet, fie, mai târziu, la saxofon. Se uneau toate fanfarele de la cele șase licee militare și se forma o singură fanfară mare. Pe marșul cântat de această fanfară defilau echipele liceelor militare. Prima echipă era cea a Liceului Militar „D.A. Sturdza" din Craiova. Urmau, în ordine: Liceul Militar „Nicolae Filipescu" de la Mănăstirea Dealu, Liceul Militar „General Makarovici" din Iași, Liceul Militar „Regele Ferdinand" din Chișinău, Liceul Militar „Ștefan cel Mare" din Cernăuți și Liceul Militar „Mihai Viteazul" din Târgu Mureș.

După cedarea Basarabiei, Bucovinei și a unei părți din Ardeal, în 1940, liceele militare au fost mutate astfel: cel din Chișinău la Craiova, în localul fostului Liceu de Fete „Regina Elisabeta", cel din Cernăuți la Câmpulung–Muscel și cel de la Târgu Mureș la Timișoara.

În 1940 a apărut o carte a lui Teofil Sidorovici, intitulată *Carol II, din culmea unui deceniu de glorioasă domnie,* conținând fotografii cu regele Carol II legate de străjerie. Fiecare străjer era oarecum obligat s-o cumpere.

După înlăturarea regelui Carol II, în 1940, Straja Țării a fost desființată. Foarte puțini foști străjeri au mai rămas în viață. Persoanele născute după 1933 n-au apucat să fie străjeri.

„Distributismul a devenit probabil cea mai atrăgătoare idee care s-a născut pe ruinele colapsului economic de la începutul secolului al XXI-lea – și asta în mare măsură datorită faptului că posedă cel mai mare potențial de a arunca o punte peste prăpastia care separă curentele ideologice din SUA." David Gibson, *The Washington Post,* 17 octombrie 2011

În țara noastră, distributismul ca model economic și social nu a fost un produs de import, ci o creație unică a gândirii unor mari economiști precum Virgil Madgearu și a unor mari politicieni precum Nicolae Iorga și Ion Mihalache.

Neamul românesc este o comuniune de persoane, o familie, un Trup care își recunoaște și regăsește adevărata finalitate și unitate în Dumnezeu. Vicisitudinile istoriei au dus la amputarea acestui Trup. O mare parte dintre români – cei din diaspora și cei din comunitățile istorice situate astăzi în țări învecinate – trăiesc separați și chiar izolați de țara lor. Iată de ce se impun măsuri hotărâte pentru păstrarea identității și unității neamului nostru. În prezent, statul român lasă de izbeliște românii și comunitățile românești din afara granițelor.

Basarabia este și va rămâne în veacul vecilor pământ românesc!

Încă un pas spre Reîntregire

În *Literatura și Arta* din 23 iunie 2016 a fost publicată o Declarație a Sfatului Țării-2, cu o propunere de reunificare treptată, primul pas fiind constituirea „Statului comun România – Republica Moldova". Ideea este motivată, explicată, discutată (de pildă, din punctul de vedere al dreptului internațional) atât în editorialul revistei *Literatura și Arta,* cât și în articolul „Proiect de Țară", de la pagina a doua a acesteia, ambele articole fiind semnate de acad. Nicolae Dabija, redactorul-șef al revistei și președintele Sfatului Țării-2. Reluăm în continuare numai Declarația – aprobată de Biroul Permament al Sfatului Țării-2 din 10 iunie 2016. Despre constituirea Sfatului Țării-2 și obiectivele acestuia, s-a scris în numărul din luna mai a.c. al revistei noastre, pagina 12. (Gh.P.)

DECLARAȚIE

SFATUL ȚĂRII-2, constituit în urma votului liber exprimat la 27 martie 2016, la Palatul Național „Nicolae Sulac" din Chișinău, de către cei 1725 de delegați din toată țara,

AVÂND ÎN VEDERE trecutul milenar al poporului nostru în spațiul istoric și etnic al devenirii sale naționale; precum și tendințele lui seculare de reîntregire;

ȚINÂND SEAMA de procesele ireversibile ce au loc în Europa și în lume de democratizare, de afirmare a unității naționale și de edificare a statelor de drept;

AVÂND ÎN VEDERE legislația României privind minoritățile etnice, considerată cea mai avansată și oferită drept exemplu de către instanțele europene;

CONSTATÂND că timp de un sfert de veac tânărul stat R. Moldova a avut o evoluție contrară năzuințelor poporului, caracterizată printr-un nivel extrem de periculos al sărăciei, printr-o corupție endemică fără precedent, care se poate răspândi oricând în regiune, printr-un exod acut al populației, ca și prin prezența unei armate străine pe teritoriul național;

FIIND CONȘTIENT de responsabilitatea și obligațiile noastre față de generațiile precedente, actuale și viitoare;

APRECIIND, din aceste considerente, că este momentul săvârșirii unui act de dreptate, în concordanță cu întreaga istorie a poporului nostru, cu normele de morală și de drept internațional,

PROPUNE CREAREA STATULUI COMUN ROMÂNIA – REPUBLICA MOLDOVA

STATUL COMUN va fi o asociație a două state suverane, independente, unitare și indivizibile.

STATUL COMUN va lua naștere printr-un tratat internațional, bazat pe principiile și normele unanim recunoscute de dreptul internațional, legislația Republicii Moldova, a României și normele Uniunii Europene, semnat de președinții celor două state și ratificat de parlamentele statelor membre.

STATUL COMUN ROMÂNIA – REPUBLICA MOLDOVA își propune realizarea următoarelor obiective comune:

– Respectarea „Declarației universale a drepturilor omului" și a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului prevăzute în constituțiile statelor membre;
– Asigurarea securității naționale;
– Consolidarea statului de drept și intensificarea reală a luptei cu corupția;
– Propășirea economică, având ca rezultat direct eradicarea sărăciei;
– Armonizarea politicilor financiar-bancare;
– Armonizarea politicilor externe (ambasade comune, puncte vamale comune etc.);
– Armonizarea politicilor sociale (creșterea nivelului salariilor și pensiilor cetățenilor Republicii Moldova la nivelul celor existente în dreapta Prutului etc.), educaționale (programe de învățământ comune, manuale comune, schimb de profesori, echivalarea de diplome etc.), culturale (bazate pe unitatea spațiului cultural românesc) și ecologice.

PENTRU BUNA FUNCȚIONARE a statului comun:
– se va constitui un ORGAN COLECTIV REPREZENTATIV, care se va numi SFATUL ȚĂRII;
– atribuțiile și împuternicirile SFATULUI ȚĂRII vor fi stabilite în cadrul tratativelor dintre cele două state și vor fi stipulate într-un instrument juridic separat (acord, regulament etc.).

Ținând cont că la momentul actual, din mai multe considerente, Republica Moldova se află într-o stare extrem de dificilă, fiindu-i amenințată chiar existența ca stat, considerăm că prin realizarea modelului propus vom deschide o perspectivă stringent necesară de revenire în spațiul istoric și etnic al poporului nostru, care garantează și urgentează integrarea noastră în Uniunea Europeană.

AȘA SĂ NE AJUTE DUMNEZEU!

Sfatul Țării-2

Semn(al) de carte

Mihai Eminescu, *Basarabia – pământ românesc samavolnic răpit,* Ed. Saeculum Visual, București, 2014. Antologie, prefață și note de D. Vatamaniuc

Vibrând în gradul cel mai înalt la orice știrbire a fruntariilor naționale, Mihai Eminescu a primit cu o profundă revoltă preluarea de către Rusia a celor 3 județe din sudul Basarabiei; rapt prin care se definitiva înglobarea din nou, după 1812, a întregului teritoriu românesc dintre Prut și Nistru în hotarele imperiului răsăritean.

Memoriul alcătuit de poet spre a fi prezentat de delegația română la tratativele de pace de la Berlin (1878), la care nu a fost, după cum se știe, admisă, precum și toate articolele sale din *Timpul,* inclusiv însemnările manuscrise inedite, pe această temă, sunt reunite pentru prima dată la un loc și adnotate de prof. D. Vatamaniuc într-o carte fundamentală pentru demonstrarea românității acestui pământ. (I. Oprișan, pe coperta a patra a cărții)

Sergiu Ion Chircă, *Basarabie! Libertatea și progresul vin de peste Prut,* Ed. Arc, Chișinău, ediția a doua, 2012

Sergiu Ion Chircă s-a născut la 10 octombrie 1934, în Chișinău, județul Lăpușna, România. A făcut studii universitare economice (1953-1958, Chișinău), este doctor în științe economice (1963, Kiev), doctor habilitat în științe economice (1980, Sankt Petersburg), profesor universitar (1982, Moscova), Laureat al Premiului de Stat în domeniul științei (1985), Om Emerit în Știință (1992), membru de onoare al Academiei Române (1997).

(...) A publicat peste 230 de lucrări științifice, inclusiv 13 cărți, consacrate diverselor probleme teoretice și practice ale economiei. Concomitent cu activitatea pedagogică și științifică, se manifestă și în publicistică. În acest domeniu autorul examinează trecutul, prezentul și viitorul patriei sale mici, Basarabia, căreia i-a consacrat trei cărți: *Basarabia. Lupta continuă,* Editura Arc, 2000; *Basarabie! Libertatea și progresul vin de peste Prut* și *Basarabia dezmembrată și rătăcită între Est și Vest,* ultimele două publicate de aceeași editură în 2011. (De pe coperta a patra)

Gheorghe Ghimpu, *Conștiința națională a românilor moldoveni,* Chișinău, 2010. Prefețe de Ion Hadârcă și Ion Buga

Cartea este dedicată de autor „Celor care vor înfăptui reîntregirea neamului românesc".

Despre Gheorghe Ghimpu (26 iulie 1937, Colonița, județul Lăpușna, România – 13 noiembrie 2000), fizician, profesor universitar, fondator al Frontului Național-Patriotic din Basarabia și nordul Bucovinei, deputat (1990-1994), publicist etc., Ion Hadârcă spune, în finalul prefeței:

A avut întotdeauna o forță de convingere uriașă, chiar și atunci când, din păcate, realitățile erau de altă natură decât cele ce ar solicita doar patriotism și vorbire directă. A ținut mult la ideile sale, la oamenii acestui pământ, nu și-a vândut prietenii, a iubit și a greșit ca tot omul. Expresia literară a acestei conștiințe exemplare, a acestei verigi de legătură între urmași e chiar cartea dumisale. (...) Se vor scrie de acum înainte pagini și cărți de memorie, chiar dacă Sistemul a făcut tot posibilul pentru a diminua și chiar a stinge neostoita flacără sufletească a lui Gheorghe Ghimpu și a camarazilor de rezistență.

Dar nicicând nu va putea șterge din memorie numele, fapta și experiența lui necesară celor ce pășesc pe urmele înaintașilor, asigurând în acest mod perpetuarea unui lanț de rezistență în împrejurări încă ostile deplinei noastre eliberări...

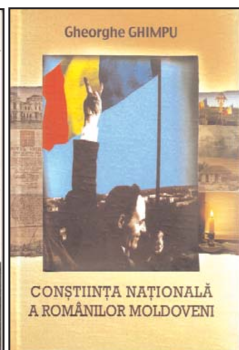
Nicolae Dabija, *Hoții de speranțe,* Ed. Vicovia, Bacău, 2009

Faptul că la Chișinău există Nicolae Dabija și există oameni ca Nicolae Dabija devine, în pofida timpurilor de pustiire pe care le trăim, un semn din ce în ce mai acut de reviriment național. Dabija este un mare poet și un mare luptător pentru cauza neamului său, un căuzaș al totalității românești, dar și un om cu vocație europeană, sub zodia iubirii și a compatibilității. Poezii ale sale au intrat în folclor, prin simplitatea genială la care a ajuns acest nou clasic al literaturii române. Eseurile sale din *Literatura și Arta* sunt mărturii teribile ale unei conștiințe căreia nu-i e greu să-și înțeleagă epoca și locul în care trăiește și nu-i e frică să fie un căuzaș al adevărului.

Dabija face parte dintr-o generație divină de scriitori care s-au identificat până la jertfă cu neamul lor și cu aspirațiile lui sugrumate de dubla opresiune, națională și ideologică. (Adrian Păunescu, pe coperta a patra a cărții)

Nevoia de românism

În dialog cu Viorel Mărginean

Nicolae MELINESCU

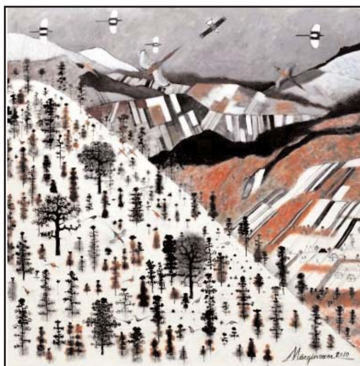
Arta este o permanență a românismului.

***Dincolo de înțelesurile convenționale** ale limbilor naționale, oamenii au beneficiat în comunicarea universală de limbajul artelor, ca un canal expresiv eliberat de traducători și dicționare. Prin simbolurile directe, ale culorilor, formelor și volumelor, au vibrat și s-au cunoscut comunități aflate la mari distanțe geografice. Pentru cultura românească, creația artistică populară și cea cultă au demarcat un vast domeniu de exprimare a identității naționale, a valorilor spirituale care au caracterizat prin timp esența românismului. Clasici sau contemporani, plasticienii noștri au sublimat experiențe de viață în opere care definesc o parte a creativității românești. Câtiva dintre cei mai străluciți pictori și sculptori români au ajuns membri de onoare, corespondenți sau, din păcate, post-mortem, ai Academiei Române, valoroasa instituție supremă a culturii noastre, sărbătorită de curând la împlinirea a 150 de ani de la înființare, prilej cu care a fost organizată și o expoziție aniversară. De la întemeietorul școlii de arte frumoase, pictorul Theodor Aman, până la contemporanii Sorin Dumitrescu sau Ion Alin Gheorghiu, cele 44 de picturi și nouă sculpturi stabilesc simbolic un drum menit să parcurgă calea frumosului în expresia artistică românească. Între contemporanii prezenți prin câteva dintre operele lor, adunate în expoziția îngrijită de academicianul RăzvanTheodorescu, un peisaj din Delta Dunării și unul dintr-o pădure transilvană au fost punctul de plecare în participarea academicianului onorific, pictorul Viorel Mărginean, în abordarea din prezenta rubrică a reperelor și valorilor românismului.*

Pentru că una dintre lucrările mele [din expoziția artiștilor academicieni] este un peisaj de pădure, vreau să amintesc că eu m-am născut între doi versanți muntoși, aproape de Târnava Mare, am mers la școala din comuna natală, Cenade, și după ce am plecat la liceu, vacanțele le-am petrecut acasă, aproape de pădure, dincolo de comuna natală, unde tata fusese transferat ca silvicultor. Așa m-am apropiat de natură, am cunoscut-o, am înțeles-o și mi-a inspirat munca. De mic mi-a plăcut să desenez și am rămas cu această bucurie toată viața. Tatăl meu a fost timp de două legislaturi, opt ani de zile, cel dintâi primar român al comunei. După aceea, a devenit silvicultor. Cea mai mare și mai interesantă bibliotecă pentru mine a fost natura. De la ea am învățat o mulțime de lucruri extraordinare. Am avut șansa ca ceilalți nouă frați ai mei, mai mari decât mine, să aibă manuale din clase diferite și asemenea manuale au fost biblioteca mea tipărită, chiar de pe vremea când nu știam să citesc. Le răsfoiam, vedeam ilustrațiile de geografie, de istorie și astfel de imagini mi-au rămas în minte până când am descoperit albumele de artă cu fotografiile lucrărilor din muzee. Natura și cărțile fraților mai mari au fost primele surse de imagini despre lumea exterioară. Copilăria a fost pentru mine o perioadă bogată în experiențe, toate mi s-au imprimat foarte puternic în minte și în suflet și m-au urmărit toată viața.

Ceea ce a făcut din expoziția artiștilor academicieni români o adevărată frescă a valorilor naționale a fost tocmai relația permanentă cu peisajul, cu personajele sau evenimentele majore ale istoriei noastre. Răscoala *lui Vida Gheza, portretul lui George Călinescu ieșit de sub penelul maestrului Ciucurencu, portretul profesorului Tudor Vianu realizat de Corneliu Medrea, efigia dirijorului Ionel Perlea modelată de Ion Jalea, nostalgia cromatică a Mangaliei care l-a urmărit pe Horia Damian până la Paris, contorsiunea dramatică a* Eternului martir *al lui Corneliu Baba au reprezentat o transpunere a emoției în planul generalului uman.*

Pentru mine, o asemena transpunere se producea în clipa în care începeam să desenez. Înainte de a pune primele tușe, priveam în diferite direcții și mă fixam, la un moment dat, pe o anume direcție pe care o consideram picturală, pentru că îmi împlinea pretențiile și așteptările estetice și emoționale. Cele două nu se pot separa în mod categoric. Este o trăire concomitentă și complexă. Știind multe despre natură, mă bucurau locurile care să-mi corespundă viziunii mele, acele peisaje cunoscute, familiare. Această îmbinare a stărilor îmi dădea cele mai interesante satisfacții. Pe teren făceam desene și pasteluri, nu căram trusa de uleiuri cu mine. Ulterior le prelucram în atelier după schițele executate în aer liber. Iubind natura și cunoscând bine peisajul românesc, cu așezarea sa în trepte, de la înălțimile munților până la dealurile domoale și câmpiile întinse, și reprezentarea lui era pe măsură, pentru că era o reprezentare foarte personală, care izvora din tot ce am acumulat de la părinți, de la școală, de la dascăli și îndrumători. Porneam de la un fragment de realitate și ajungeam la o imagine cu totul diferită, care transmitea, totuși, aceeași stare precum contemplarea ei pe teren. Nu mă îndepărtam de sensul adevărat și puternic al peisajului real, pentru că acela era cadrul unei tradiții din care făceam parte și de la care m-am inspirat.

Atent la modificările de percepție în relația cu arta, conștient de capcanele consumismului și ale indolenței sociale, maestrul Viorel Mărginean avertiza că răul poate afecta societatea românească numai prin incultură, iar democrația presupune dezvoltarea culturii și exercitarea responsabilității față de indentitatea și valorile naționale.

Cultura reprezintă o modalitate de cunoaștere, în general, asociată cu genul de cunoaștere spirituală foarte importantă. Orice om, atunci când merge la o expoziție, este provocat să privească și să perceapă, să vadă într-o lucrare de artă ceea ce și-a propus artistul să reprezinte și să transmită în planul sentimentelor și al ideilor. Privitorul este atras într-un proces complex care se petrece în plan mental și emoțional. Pentru mine, peisajele din Transilvania, din Oltenia sau Moldova, dar și cele din Deltă, puțin valorificată de plasticienii noștri, reprezintă nu numai surse de inspirație, ci secvențe ale continuității și ale creativității noastre în acest spațiu natural extrem de generos. Artistul care prin opera lui stăpânește o cunoaștere profundă a naturii, a sentimentelor, le poate transmite celor din jur și realizează mesaje emoționale cu mijloace plastice care rămân moderne, actuale pentru totdeauna. O operă care pare depășită este victimă a unei mode trecătoare. Moda nu are ce căuta în artă, pentru că aceasta este o permanență.

Artiștii academicieni reprezentați în expoziția aniversară prin câteva dintre operele accesibile în organizarea evenimentului au în comun, pe de o parte, inspirația din realitățile românești, iar, pe de alta, o soartă destul de ingrată, foarte puțini fiind membri ai Academiei în timpul vieții, pe când Ion Andreescu, Theodor Aman sau Ștefan Luchian au primit recunoașterea academică post-mortem. O posibilă explicație a găsit-o pictorul Viorel Mărginean, membru de onoare al Academiei Române.

La înființare, Academia a fost o societate literară dezvoltată ulterior prin alte secții științifice, odată cu lărgirea specialităților din care proveneau membrii săi iluștri. Artele plastice au fost reprezentate mai târziu în Aula dominată mulți ani de oamenii din literatură, istorie sau filosofie. Totdeauna s-a resimțit lipsa discernământului unui triaj care să recunoască valorile. Chiar și în viața de toate zilele, în mediul în care au trăit, unii artiști au rămas neglijați din cauza inculturii, a necunoașterii și a lipsei de apreciere pentru operele lor. Așa se face că unii nu au fost apreciați ca mari creatori în timpul vieții. Abia după moartea lor, odată cu trecerea timpului, au fost studiați mai în profunzime și au devenit membri post-mortem ai Academiei. Nicolae Grigorescu a rămas una dintre fericitele excepții, fiind ales membru de onoare în timpul vieții, poate și datorită lucrărilor sale și experienței de pe câmpul de luptă din timpul Războiului de Independență.

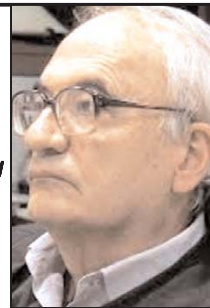
Ca simbol al verticalității și al rezistenței la încercările soartei, mulți plasticieni români au ales zborul ca emblemă. De la Păsările *lui Brâncuși până la ciclul cu același nume al maestrului Viorel Mărginean, siliuetele fusiforme, săgeți înfipte în înaltul cerului, au dat contur și imagine unei constante trăsături a spiritului care străbate cultura noastră națională, aceea a libertății și a îndrăznelii. Așa cum au dovedit-o artiștii academicieni, și nu numai ei, există o lecție a revenirii la origini, a apartenenței la o civilizație și o cultură din care a izvorât propriul talent, propria dărnicie a creației fiecăruia, dar și dârzenia în fața furtunilor istoriei.*

Există o vorbă românească bine cunoscută: cine scoate sabia, de sabie va pieri. Poporul român a fost și a rămas un popor pașnic, care totdeauna a colaborat cu semenii, cu apropiații, cu cei din jurul său și a fost un suflet deschis. La noi la țară cineva a venit și și-a pus un cort pe marginea unei vâlcele umbrite de sălcii. Din casele din apropiere, mama uneia dintre fetițele sau băieteii care se jucau pe acolo, l-a trimis pe unul dintre ei să-i întrebe pe nou-veniți dacă nu vor o ulcică cu lapte sau ceva de mâncare. Vedeți, este un gest pe care nu-l face oricine și nu îl întâlniți la orice popor. Ceea ce nu înseamnă că, atunci când a fost cazul, acest popor nu a fost în stare și nu și-a apărat existența cu foarte mari succese, cum au fost Independența, victoria de la Mărășești și multe alte momente care compun lupta noastră pentru continuitate și supraviețuire. Aceste caracteristici, bunătatea românului, dar și intransigențele lui pentru apărarea conștiinței de neam, au fost trăsături fundamentale ale poporului nostru. Eu cred că poporul român, în momentul de față, nu este recunoscut de toată lumea la valoarea sa reală, dar am speranța că va fi mai bine cunoscut și apreciat mai mult. Astăzi sunt destui care vin în România cu intenții rele, dar există situații pozitive și situații negative. Poporul român a trecut prin etape diferite și experiența acumulată i-a asigurat existența însăși, i-a dat tărie în vârtejul vremurilor. Nu mi se pare normal și firesc ca după atâția ani de zile de la schimbarea de regim să fie atâtea milioane de români plecate din țară pentru că nu au putut să-și câștige o existență decentă în țara lor. Nu știu ce au făcut guvernanții noștri ca să rezolve aceste migrări. I-ați văzut pe cei plecați cum se înghesuie de sărbători să revină la familiile lor. Ceva îi cheamă înapoi, fie și numai pentru câteva zile, pentru că își iubesc țara, chiar dacă au plecat să caute un loc de muncă mai bun, nu numai ca să trăiască ei mai bine, dar să le trimită bani și să-i ajute pe cei rămași acasă. Există și pericolul ca după ce unii rămân mai mult timp departe de țară să se înstrăineze. Cei care renunță să se mai întoarcă nu o fac pentru că li se pare că acolo, departe, este mult mai bine, ci pentru că s-au săturat și nu primesc nicio explicație pentru ce sunt constrânși să rămână la distanță, să-și câștige existența printre străini, numai pentru că acasă nu găsesc un loc de muncă și mijloace de trai decente.

→

Știința structurală și posibilitatea unei epistemologii matematice

Ilie PÂRVU

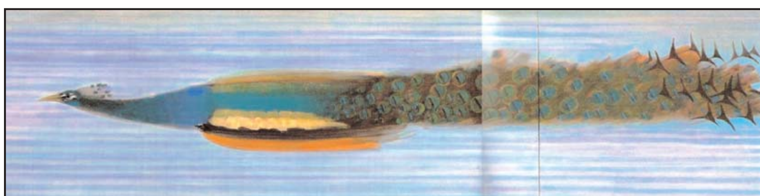
În finalul studiului său, „Les étapes de la connaissance mathématique” (1937), studiu ce propunea o perspectivă tipologică asupra gândirii matematice, în care etapele fundamentale ale acestei științe erau distinse pe baza unor categorii organizatoare ale spiritului (formă, cantitate, structură), Grigore C. Moisil, matematicianul-filosof, cum îl numea prietenul său Octav Onicescu, făcea o „prognoză științifică” remarcabilă: matematica nouă, atasată categoriei de structură, va avea ca domeniu principal de aplicație înseși actele formale ale gândirii, putând genera o „epistemologie matematică”. Dacă, asa cum arăta într-un studiu ulterior (Moisil, 1940), matematica metrică, organizată de categoria cantității, făcuse cu putință o știință exactă a lumii fizice, servindu-i (prin ecuațiile diferențiale) nu numai ca instrument formal pentru expresia legilor naturii, dar propunând și constrângeri generale pentru acest tip de teoretizare prin „exigențele interne” ale principiului determinismului, matematica structurală va avea un alt rol, și anume „să organizeze o epistemologie matematică” (Moisil 1937/1981: 273).

Asupra modului în care se va constitui matematic această „știință a filosofilor”, cum a fost denumită epistemologia, Moisil nu ne oferă prea multe explicații de detaliu. Ceea ce vom găsi în studiile lui nu va fi o argumentare amplă a acestei idei, ci indicarea punctelor de plecare ale unei transformări posibile a teoriei cunoașterii sub impactul noii matematici. Premisele acestei transformări a epistemologiei sunt văzute de Moisil în unele aspecte relevante ale „structuralizării matematicii”. Astfel, marea operă de fundare logică a matematicii întreprinsă de Whitehead și Russell în celebra *Principia Mathematica* este considerată de Moisil nu ca o reducere a matematicii la logică, cum intenționa în primă instanță programul logicist în filosofia matematicii, ci mai degrabă ca o construcție unificată a matematicii cu logica pe temeiuri structurale, pornind de la faptul că „ideea de număr poate fi construită cu ajutorul ideilor ne-cantitative, într-o manieră pur structurală” (Moisil 1937/1971: 273).

De asemenea, posibilitatea transformării matematicii non-cantitative într-un instrument care să ne informeze asupra cunoașterii înseși pare a se sprijini, după Moisil, pe realizările geometriei axiomatice a lui Hilbert, prin care s-a reușit ca „geometria să treacă sub categoria de structură” (Ibidem: 272). În același timp, Moisil punea în seama operei lui Fréchet evidențierea unor caracteristici structurale ale analizei infinitezimale, ramura științei matematice „cea mai ancorată în cantitate”.

Acestea ca și alte exemple ale lui Moisil se referă cu precădere la proiectele de reconstrucție a matematicii clasice în termeni structuraliști. Aceste momente ale mișcării structuraliste vor fi integrate în amplul proiect al „constituirii unitare a matematicii ca știință structurală” (Moisil 1971: 151), de reorganizare a matematicii pe baza teoriilor formal-structurale, al căror exponent va fi pentru mulți matematicieni și epistemologi teoria abstractă a grupurilor. Prezentarea acestui context științific ne indică faptul că ideea lui Moisil a unei epistemologii matematice nu era o simplă speculație filosofică, ci mai degrabă ea formula un program de cercetare fundamentală în mediul unor teorii care-și vor asuma rolul de topos transcendental al reflecției filosofice, al unei cercetări filosofice care se va realiza însă cu instrumentele noii matematici. Moisil se referea astfel la posibilitatea unei cercetări filosofice ca experimentare filosofică *sui generis,* constituită pe baza conceptelor matematice și desfășurată în cadrul teoriilor fundamentale ale științei. Această cercetare va avea ca obiectiv reconceptualizarea problematicii teoriei cunoașterii la nivelul teoriilor formal-structurale, teorii nucleare ale unor ample programe științifice.

Ideea unei noi științe a cunoașterii, epistemologia matematică, poate dobândi un caracter sistematic pe mai multe direcții posibile, în funcție de modul în care este înțeleasă însăși tema ei principală și, ca urmare, de modul cum poate fi concepută participarea matematicii la această construcție epistemologică.

Dintre aceste posibilități, două pot fi distinse ca programe pentru o epistemologie matematică. Ele ar putea fi numite, după numele emblematice ale epistemologiei, *programul Leibnizian*, respectiv, *programul Kantian.* Prima perspectivă vede în epistemologia matematică realizarea posibilă a ideii lui Leibniz a unei *mathesis rationis* (matematică a rațiunii); acest program propune o conceptualizare matematică directă a procedeelor și principiilor raționale, în speranța depășirii scepticismului printr-o argumentare condusă după modelul riguros al matematicii. În acest proiect, matematica va sigura posibilitatea construirii unui argument general, fundațional, pe baza căruia s-ar asigura certitudinea cogniției și se va întemeia astfel rațional însăși epistemologia. Astfel, în celebra sa *Wissenschaftslehre,* B. Bolzano propunea respingerea scepticismului printr-un argument care îmbrăca forma inducției matematice. Este, după H. Scholz, primul moment din istoria științei și a filosofiei în care întâlnim prezența acestui principiu al gândirii matematice; e adevărat, într-un context filosofic, dar structura lui este eminent exprimată. Raționamentul prin recurență era considerat, la rândul lui, de Poincaré, ca temeiul soluționării problemei fundamentale a epistemologiei matematicii, formulată astfel: „posibilitatea însăși a științei matematice pare a fi o contradicție insolubilă. Dacă această știință nu este deductivă decât în aparență, de unde îi vine această vigoare perfectă pe care nimeni nu îndrăznește să o pună la îndoială? Dacă, dimpotrivă, toate propozițiile pe care ea le enunță se pot obține unele din altele prin regulile logicii formale, de ce matematica nu se reduce la o imensă tautologie?” (Poincaré 1902: 9-10).

O altă viziune epistemologică, urmându-l pe Kant, consideră că tema fundamentală a acestei discipline este una mai originară, aceea a obiectivității cunoașterii, a însăși posibilității ca reprezentările abstracte să dobândească „realitate obiectivă”, raportare la obiecte (vezi Patricia Kitcher 1999). În această perspectivă, deși nu lipsesc tentativele de a pune, în seama exclusivă a matematicii, explicarea obiectivității cunoașterii prin apel la anumite concepte și procedee matematice, cum este cazul cu unele variante ale așa-numitei „concepții invariantive a obiectivității”, care explică accesul la obiectele cunoașterii prin invarianța reprezentărilor, cele mai multe proiecte de „epistemologie matematică” reprezintă însă ample programe de cercetare fundamentală (fundațională), în care rolul epistemologic al matematicii este dat nu de folosirea ei pentru a construi argumente fundaționale care să valideze o întreagă știință a cunoașterii, ci de multipla ei implicare în cadrul construcției și aplicării unor asemenea programe. Matematica participă astfel, în primul rând, la constituirea teoriilor de bază ale acestor programe, teorii formal-axiomatice, în care însăși organizarea lor logică (axiomatizarea structurală) este un mod special de matematizare; în cadrul acestei teorii, matematica structurală permite formularea unor noi tipuri de legi, legile structurale, care nu reprezintă numai sursa altor genuri de legi ale științei, locale sau integrale, dar și temeiul de posibilitate al conectării matematicii la experiență în vederea constituirii unor ipoteze fizice. În fine, matematica oferă nu numai limbajul exact al acestor edificări teoretice ample, dar și instrumentele metateoriei lor, ale cercetării filosofice a științei (prin conceptele de invarianță, simetrie, structură, grup abstract, teoreme de reprezentare etc.).

→

***Revine în discuție expoziția** artiștilor academicieni pentru că la un eveniment de o asemena semnificație nu am văzut, așa cum ar fi fost firesc și de așteptat, grupurile de elevi, aduși de profesorii lor cu clasa, să soarbă de la clasici esența creației perene. Bucureștiul, și nu numai, este mânjit persistent de afișe cât fațada unei clădiri cu trei etaje de imaginea unor duduițe mai mult sau mai puțin goale prin interior și în exterior, dar în dreptul Academiei Române, de-a latul Căii Victoriei, nu s-a desfășurat un anunț numit în mod curent „banner” care să promoveze evenimentul care a însoțit marcarea unui secol și jumătate de academism românesc. Școala, dascălii, familia par să fi uitat că relația cu creatorii clasici și moderni este o formă a continuității spirituale și a conservării valorilor noastre identitare.*

Fiecare perioadă își are reprezentanți care ilustrează epoca și influențele ei. Timpul este cel care cenzurează, hotărăște și consacră valorile. Este normal să existe o legătură înte evoluția în artă, plecând de la Grigorescu sau alți înaintași, trecând prin Pallady, Luchian până la cei din zilele noastre. Pe vremea când eram student și mergeam la muzee, am căutat să înțeleg, să mă bucur de ceea ce realizaseră marii maeștri prin operele lor, prin viziunea lor, prin tot ce au creat legat de epoca și opera lor. Nu se poate construi ceva într-un pustiu spiritual și există legături strânse între cineva care a creat ceva mai înainte și urmașii săi. După noi vor veni cei care sunt acum la grădiniță, sau ceva mai mărișori. Ei ne vor privi ca predecesori, îi vor cunoaște pe clasici, pe contemporanii de acum și vor învăța câte ceva din experiențele lor. Supraviețuiește și evoluează un ciclu permanent care se desfășoară după posibilitățile fiecăruia de înțelegere. Ceea ce contează sunt tocmai deosebirile dintre diferite viziuni și experiențe.

Ca artist al timpului său, ca mulți alții dintre predecesori și dintre contemporani, maestrul Viorel Mărginean a susținut atât prin vocația de creator cât și ca membru al conducerii Uniunii Artiștilor Plastici sau ministru al Culturii păstrarea națiunii ca entitate fundamentală pentru afirmarea spiritualității românești. El a lansat ideea creării prin artă a unei patrii cu integritate națională și suveranitate artistică neștirbite, care însă nu neagă și nu respinge europenismul real, echilibrat și constructiv.

Părerea mea este că Uniunea Europeană ca idee nu este rea, dar dacă va face greșeala să nu păstreze de la fiecare națiune ceea ce este valoros, specific și profund, atunci își va pierde relevanța și nu va rezista. Cine crede în uniformizarea țărilor și a popoarelor din Uniunea Europeana și încearcă să ignore marea diversitate de limbi, de tradiții, de obiceiuri, de artă populară greșeste. Tocmai asemenea particularități trebuie păstrate și dezvoltate în sensul afirmării identității naționale ca parte a unui europenism proactiv. Frumusețea este să păstrăm acele deosebiri care ne identifică atât ca indivizi cât și ca popor. Neamul nostru a trecut prin foarte multe încercări amenințătoare și a reușit de fiecare dată prin adevărate minuni să se mențină, să nu dispară, să-și păstreze tradițiile, obiceiurile și să creeze lucruri excepționale. Cred că acest proces va continua așa cum s-a manifestat el și până acum. Nu o singură dată s-a încercat să fie înfrânată această dezvoltare complexă a României și a românismului. Dar opoziția prin valorile noastre fundamentale față de acțiuni adverse ne-a menținut ca popor și cultura a fost unul dintre temeiurile sale majore de rezistență.

Moisil - 110

Putem astfel să explorăm potenţialul metodologic al disciplinelor structurale, să înţelegem ce înseamnă cunoaştere obiectivă la nivelul acestor noi paradigme ale construcţiei ştiinţei. Matematica a produs, în altă ordine de idei, rezultate fundamentale, cum ar fi teorema Helmholtz-Lie, teoremele lui Noether, sau mai recent, cercetările lui R. Thom asupra constituirii prin matematică a funcţiilor esenţiale ale oricărei teorii ştiinţifice, explicaţia şi predicţia, cercetări care au o mare relevanţă pentru înţelegerea modului în care se articulează relaţia dintre matematică şi experienţă, cum se constituie teoriile care implică o referinţă la lumea extraconceptuală.

„Ideea” matematică prin care se evidenţiază această abordare a epistemologiei (cea centrată pe obiectivitatea cogniţiei) şi care solidarizează în acelaşi timp toate momentele (amintite mai sus) prin care matematica participă la programele fundaţionale care intenţionează să soluţioneze această problemă a obiectivităţii este conceptul abstract de grup, considerat cel mai pur construct al matematicii structurale.

Cum am arătat, Gr.C. Moisil se poate înscrie în această direcţie de abordare şi de constituire a unei posibile epistemologii ştiinţifice (matematice) prin sublinierea rolului pe care-l acorda marilor structuri matematice în conceptualizarea operaţiilor formale ale gândirii. O asemenea perspectivă trimite la capacitatea matematicii de a determina structura funcţiilor raţionale prin care se poate organiza modul cum se constituie şi se justifică accesul la obiecte al reprezentărilor teoretice. În această perspectivă, încercând să detaliem structura argumentativă subiacentă unei epistemologii matematice va trebui să vedem în ce măsură şi în ce modalitate noua matematică structurală contribuie, prin angajarea ei în construcţia unor teorii fundamentale ale fizicii, la o reconceptualizare a temei fundamentale, originare a epistemologiei: posibilitatea cunoaşterii obiective, a obiectivităţii cunoaşterii de experienţă.

Formula esenţială a temei epistemologiei de acest tip a fost fixată de Kant prin celebra „teoremă centrală” a *Criticii Raţiunii Pure:* „Condiţiile de posibilitate ale experienţei în genere sunt în acelaşi timp şi condiţii de posibilitate ale obiectelor experienţei”. Cum poate fi implicată matematica structurală în regândirea modernă şi, eventual, în soluţionarea acestei probleme a epistemologiei? Răspunsul ni-l poate oferi analiza modului în care matematica va fi angajată în constituirea şi justificarea programelor fundamentale ale fizicii teoretice.

Primul pas în acest sens a fost făcut de H. Poincaré, care ridicase conceptul abstract de grup la rangul de „formă a intelectului”, datorită faptului că structura de operaţii reglată de el permitea determinarea exactă a condiţiilor de individuare a obiectelor experienţei (Poincaré 1902: 90). Avem aici o aluzie evidentă la categoriile lui Kant, conceptele a priori care permiteau sintezele obiective în judecăţile de experienţă, constituind „forma” experienţei obiective. În opinia lui Poincaré, teoria abstractă a grupurilor oferea instrumentele pentru structurarea şi unificarea experienţei astfel încât „condiţiile de accesibilitate” la obiectele experienţei să devină în acelaşi timp condiţii ale obiectelor experienţei. Această funcţie constitutivă pentru experienţa cu obiecte individualizabile a grupului abstract, funcţie bazată pe faptul că grupul poate codifica modul în care noi conceptualizăm mişcarea sau schimbarea poziţiei, respectiv, schimbarea stării corpurilor, permiţând o posibilă teorie a identităţii obiectelor fizice (Folina 1944: 221), a fost examinată de Poincaré în cadrul unui veritabil program al structuralismului ştiinţific, cum va fi numit ulterior, a cărui idee fundamentală era: ceea ce puteam să cunoaştem din realitate sunt numai „raporturile dintre lucruri; dincolo de aceste raporturi nu există nimic cognoscibil” (Poincaré 1902: 4).

În această direcţie, Poincaré va iniţia, în *Science et Hypothèse*, o reconstrucţie pe temeiuri structurale a întregii ştiinţe exacte, începând cu aritmetica şi geometria şi sfârşind cu mecanica şi fizica experimentală. În acest amplu program, Poincaré propune un experiment epistemologic fundamental, întreprins pe terenul geometriei, mediul articulării matematicii cu experienţa în vederea constituirii ştiinţei matematice şi experimentale a naturii. Nu întâmplător, afirmaţia lui Poincaré după care conceptul general de grup „preexistă în spiritul nostru cel puţin ca potenţialitate”, el impunându-se „nu ca o formă a sensibilităţii noastre, ci ca o formă a intelectului” (Idem: 90), se află în capitolul din *Science et Hypothèse* în care matematicianul francez examina statutul epistemologic al geometriei aşa cum se prezenta această disciplină după formularea geometriilor neeuclidiene. În această operă Poincaré construia o amplă ierarhie metodologică a disciplinelor ştiinţei (aritmetica, analiza continuului, geometria, mecanica, fizica experimentală) după dependenţa logică a domeniilor (determinată prin relaţia de presupoziţie logică) şi după tipul de ipoteze introduse (M. Friedman 1995, J. Folina 1994), examinându-le tuturor acestor niveluri teoretice structurile determinative subiacente sau, cum se exprima el, conceptele fixate a priori „prin însăşi natura minţii noastre”. Astfel, intuiţia fundaţională

a aritmeticii este aceea a iterării indefinite; domeniul ei este complet general, ea fiind la fel de universală ca logica: „Iterarea este o formă a experienţei, intuită a priori ca puterea minţii de a înţelege repetiţia indefinită a unui act atunci când actul este posibil” (Folina 1994: 218).

Această formă a experienţei este fundaţională pentru întreaga gândire sistematică, fiind inclusă aici însăşi logica, întrucât intuiţia repetiţiei indefinite asigură atât constituirea unui sistem formal prin definirea „formulei bine formate”, cât şi înţelegerea oricărei reguli de inferenţă în genere. De aceea, critica lui Poincaré la adresa logicismului, similară în multe privinţe cu aceea a lui Moisil, prin care se arăta că logica însăşi necesită inducţia matematică, reprezenta reproşul unei circularităţi fundaţionale, nu al unui cerc logic. (Folina 1994: 218). La baza analizei se află, după Poincaré, intuiţia continuităţii. „Continuul” şi „continuitatea”, aşa cum a arată J. Folina, înseamnă, pentru Poincaré, lucruri diferite în diferite teorii matematice: continuul matematic al analizei, continuul fizic al experienţei perceptive, continuul fizicii, şi continuul *n*-dimensional al topologiei şi geometriei. Intuiţia continuităţii subîntinde toate aceste specii ale continuului. Pentru Poincaré, rolul „ştiinţei intermediare” a analizei se poate clarifica numai la următorul nivel al ierarhiei metodologice a ştiinţei exacte, geometria. La acest nivel problema generală a epistemologiei devine aceea a alegerii acelor geometrii pure care vor deveni geometrii fizice, vor media deci aplicarea, constitutivă pentru fizică, a matematicii la experienţă. Geometria, aşa cum ne indică şi studiile lui Poincaré şi Einstein, intitulate, sugestiv, *L'expérience et la géométrie,* respectiv, *Geometrie und Erfahrung,* era laboratorul esenţial al epistemologiei, locul unde se formulau şi se testau ipotezele epistemologice fundamentale.

Geometria pură (ghidată de „intuiţia geometrică”) este, pentru Poincaré, studiul unor anumite grupuri: grupurile mişcărilor continue libere ale corpurilor rigide. În genere, epistemologii şi filosofii ştiinţei (E. Cassirer, A. Eddington) au văzut în organizarea grupal-teoretică a funcţiilor cognitive („transformările admisibile”, în termeni matematici) posibilitatea ca acestea să dobândească valoare obiectivă. Exprimând un asemenea punct de vedere, R. Nozick scria: „Este important să examinăm ce poate explica faptul că transformările care determină obiectivitatea formează un grup (aşa cum apare); şi, la fel, că a forma un grup ne spune ceva asupra faptului obiectiv” (Nozick 2001: 331). La nivelul la care situa Poincaré problema epistemologică, intervenţia „obiectivantă” a grupului se prezenta prin capacitatea grupurilor amintite ale geometriei matematice de a oferi constrângeri care să opereze asupra unor posibile modele ale unei geometrii metrice (ca o geometrie care să descrie spaţiul real, aşa cum ne apare aceasta în cele mai bune teorii fizice). Analiza grupurilor implicate la acest nivel teoretic ne conduce la conceptul de grup Lie. Conform teoremei Helmholtz-Lie, vom avea trei posibilităţi pentru spaţiul tridimensional (vezi M. Friedman 1995): unul cu curbură pozitivă constantă (geometria Riemann), unul cu curbură zero (geometria euclidiană) şi unul cu curbură constantă negativă (geometria Lobacevski-Bolyai).

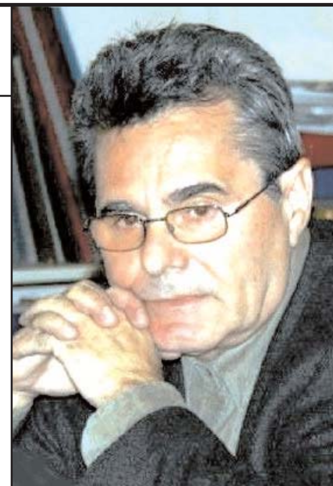
Grupul, impus experienţei de intelect prin însăşi forma sa, era implicat în construcţia ierarhică a ştiinţei spaţiului, alături de intuiţia continuităţii şi de idealizarea corpului rigid, contribuind la determinarea unei posibile forme a spaţiului real, şi astfel la selectarea obiectivă a diferitelor ipoteze „care stau la baza” geometriei fizice. Experienţa însă nu constrânge domeniul determinat de teorema Helmholtz-Lie la un singur model al spaţiului, ea rămâne compatibilă cu mai multe modele posibile. Iată cum prezintă Poincaré situaţia epistemologică a geometriei: „Acesta este obiectul geometriei: ea este studiul unui grup particular; dar conceptul general al grupului preexistă în mintea noastră, cel puţin potenţial. El ni se impune – nu ca o formă a sensibilităţii, ci ca o formă a intelectului nostru. Totuşi, dintre toate grupurile posibile este necesar să alegem care va fi, pentru a spune astfel, etalonul la care vom raporta fenomenele naturii. Experienţa ne ghidează în această alegere, dar nu ne-o impune, ea ne permite să recunoaştem, nu care este geometria adevărată, ci care este cea mai convenabilă” (Poincaré 1902: 91). În celebrul fragment din opera amintită (*Geometria şi experienţa*), Poincaré reia descrierea pe baza cercetărilor matematice ale lui S. Lie a stării de indeterminare empirică a teoriei geometriei fizice. Ideea generală de grup Lie al mişcărilor libere are realizări geometrice multiple. De asemenea, nici experienţa nu poate constrânge teoria matematică a spaţiului pentru a selecta un unic model standard care să reprezinte spaţiul fizic al teoriilor naturii. Din spectrul posibilităţilor pentru o geometrie a spaţiului real, Poincaré n-a acceptat, totuşi, generalizarea abstractă a problemei spaţiului realizată de Riemann prin conceptul de varietate *n*-dimensională (cu curbură variabilă), prin care se deschidea un nou mod de a concepe relaţia dintre matematică şi fizică, mod ce va fi realizat ştiinţific în relativitatea generală. Acest construct geometric era respins de Poincaré ca fiind ceva „doar analitic”, în sensul că nu se bazează pe operaţii grupal-teoretice şi ca atare nu permite iterarea indefinită a operaţiilor.

Teoria generală a relativităţii (care a transpus în domeniul ştiinţei naturii ideile matematice ale lui Riemann) a preluat rolul de laborator epistemologic pentru formularea şi testarea ideii obiectivităţii cunoaşterii de experienţă. Ea a reprezentat pentru fizicieni şi epistemologi precum Eddington, Cassirer sau Weyl mediul ştiinţific fundamental al „constituirii” transcendentale a obiectivităţii (vezi Th. Ryckman 2005). Putem observa şi aici dependenţa explicită de modul kantian de a concepe problema epistemologiei ca problemă a obiectivităţii, dacă vom aminti că Max von Laue scria în primul tratat asupra relativităţii generale (1921): noua teorie a confirmat epistemologia lui Kant, deşi nu trebuie ca „fiecare propoziţie a *Criticii Raţiunii Pure* să fie considerată sacrosantă” (apud Ryckman, *op. cit.*: 5). Aceeaşi dependenţă de viziunea lui Kant asupra epistemologiei ca teorie a constituirii obiectivităţii cunoaşterii de experienţă o vom întâlni şi la autorii care pretind că mediul actual al cercetării fundamentale în epistemologie îl reprezintă teoria cuantică a câmpului. Nu întâmplător, cea mai cunoscută analiză filosofică a acestei teorii fizice a fost intitulată *Cum e posibilă teoria cuantică a câmpului?* (S. Auyang 1995). Pentru mulţi filosofi ai ştiinţei, aceasta reprezintă formula contemporană a temei generale a epistemologiei matematice.

→

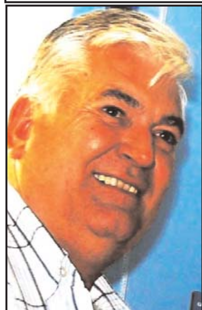
Slavco Almăjan

Slavco Almăjan (Oreşaţ, n. 10 martie 1940). Poet, prozator, eseist, traducător. A studiat la Facultatea de Filosofie din Novi Sad. A lucrat la Posturile de Radio şi Televiziune din Novi Sad. În perioada 1975-1981 a fost redactor-şef al revistei de literatură *Lumina*, a Casei de Presă şi Editură Libertatea, iar între anii 1988 şi 1992 redactor-şef al Editurii Libertatea. În 1988 a fost ales preşedinte al Asociaţiei Scriitorilor din Voivodina. Este membru al Uniunii Scriitorilor din Serbia. A activat în redacţiile publicaţiilor *Poezia* (1969), *Romanian Journal* (1996-1997), *Art Plus* (1998). A debutat cu poezie în revista *Lumina* (XI, nr. 3-4/ 1957) şi editorial cu volumul de versuri *Pantomima za nedeljno popodne / Pantomimă pentru o după-amiază de duminică* (Ed. Matica Srpska, Novi Sad, 1968). De-a lungul carierei a fost răsplătit cu mai multe premii literare, printre care: Insigna de aur a CIC din Serbia (1969), Marele premiu al Festivalului internaţional de poezie „Lucian Blaga" din Cluj (1996), Premiul „Eminescu" al Festivalului internaţional de poezie „Mihai Eminescu" din Drobeta-Turnu Severin (2001), Opera Omnia al Academiei „Mihai Eminescu" din Craiova (2002). A mai scris proză, eseu şi dramaturgie. A tradus în limba sârbă din creaţiile mai multor poeţi români şi în limba română din operele celor mai reprezentativi scriitori sârbi. La rândul său, a fost tradus în limbile minorităţilor din ex-Iugoslavia şi în engleză, chineză, turcă, maghiară, suedeză, italiană şi spaniolă. Este autor de piese radiofonice, de filme artistice de scurt metraj şi documentare şi de manuale şcolare.

Opera poetică (selectiv): *Bărbatul în stare lichidă* (Panciova, Ed. Libertatea, 1970), *Casa deşertului* (Panciova, Ed. Libertatea, 1971), *Liman trei* (Panciova, Ed. Libertatea, 1978), *Labirintul rotativ* (Panciova, Ed. Libertatea, 1983), *Mutaţia punctului* (Panciova, Ed. Libertatea, 1986), *Poeme* (Craiova, Fundaţia Scrisul Românesc, 1988), *Efectul contrastelor* (Novi Sad, Ed. Libertatea, 1989), *Călăreţul din Babilion* (Panciova, Ed. Libertatea, 1996), *Post-restant în arhipelag* (Panciova, Ed. Libertatea, 1999), *Ieşirea din clepsidră* (Belgrad, Ed. IEM, 2000), *Somnul oglinzii* (Craiova, Fundaţia Scrisul Românesc, 2003), *Faptele imaginarului* (Panciova, Ed. Libertatea, 2005), *Crescătorul de enigme* (Drobeta-Turnu Severin, Ed. Prier, 2008), *Fotograful din Ronkonkoma* (Panciova, Ed. Libertatea, 2009), *Mansarda de vest* (Panciova, Ed. Libertatea, 2012).

Referinţe critice: Radu Flora (*Literatura română din Voivodina 1946-1970*, 1971), Ion Deaconescu (*Poezie şi epocă*, 1989), Costa Roşu (*Dicţionarul literaturii române din Iugoslavia,* 1989), Marian Odangiu (*Alternativa labirintului,* 1990), Ioan Baba (*Compendiu biobibliografic,* 1996), Ştefan N. Popa (*O istorie a literaturii române din Voivodina,* 1997), Catinca Agache (*Metafore româneşti din Iugoslavia,* 1998), Gligor Popi (*Românii din Banatul Sârbesc,* 1998), Ion Rotaru (*O istorie a literaturii române,* 2000), Ionela Mengher (*Lumina – studiu monografic 1947-1997,* 2000), Florian Copcea (*Scurtă istorie a poeziei româneşti din Voivodina,* 2002), Ion Deaconescu, Ion Neagu (*Antologia poeziei româneşti din Serbia,* 2003), Florian Copcea (*Însingurarea zeilor,* 2003), Vasa Barbu, Nicu Ciobanu, Costa Roşu (*Pe aripile inspiraţiei,* 2008), Catinca Agache (*Literatura română din Voivodina*, 2010), Mariana Dan (*Construcţia şi deconstrucţia canonului literar,* 2010), Ofelia Meza (*Tentaţii livreşti,* 2011), Boris Crăciun, Daniela Crăciun-Costin (*Dicţionarul scriitorilor români de azi,* 2011), Florian Copcea (*Critice*, 2012), Brânduşa Juică (*Literatura română din Voivodina 1945-1989,* 2012), Virginia Popovici (*Opinii şi reflecţii,* I, 2013), Florian Copcea (*Scriitori români din Serbia,* 2014), Virginia Popovici (*Enciclopedia Banatului,* I, 2015), Virginia Popovici (*Opinii şi reflecţii,* II, 2016), Florian Copcea (*Lexiconul poeţilor români din Serbia,* 2016).

Deschideri labirintice spre postmodernism

Florian COPCEA

Poemele din *Fotograful din Ronkonkoma* (Ed. Libertatea, Panciova, 2009) transgresează „delirul psihotic" al lui Slavco Almăjan, mereu aflat în căutarea unui limbaj al semnelor, potenţat de un nietzscheanism scriptural. Slavco este cel dintâi poet român din Serbia care reorientează paradigma poetică spre antipoetic. El a spart ritmurile tradiţionale, conformiste, hibridate de formulele estetice ale cognitiviştilor Vasko Popa şi Radu Flora, şi şi-a creat un spaţiu liric fictiv în interiorul căruia a „evadat" fără însă să-şi piardă identitatea. Din această cauză, postmodernismul lui Slavco Almăjan se defineşte ca o depoetizare, proces care impune stilizarea anumitor „coduri poetice şi cuvinte–simbol" (Virginia Popovici, *Opinii şi reflecţii*, Ed. Libertatea, Panciovo, 2013). Constatarea că Slavco Almăjan este un mare poet, cu spirit neodogmatic, a apărut odată cu publicarea volumelor *Liman trei* (1978), *Labirintul rotativ* (1983), *Oul octogonal* (1985), *Mutaţia punctului* (1986), *Efectul contrastelor* (1989), *Post-restant în arhipelag* (1999), *Faptele imaginarului* (2005), *Crescătorul de enigme* (2008). Arcul poetic se întinde, cu impact conceptual, ludic, între o lume de extracţie existenţială, dominată totuşi de dualitatea dintre *realis* şi *irrealis*.

Heterocosmosul lui Slavco Almăjan nu trebuie „căutat" în descendenţa nichitiană. Mitopo(i)etica sa este mai aproape de discursul irosit în devenirea Fiinţei al lui Lucian Blaga. În cărţile menţionate descifrăm o unitate holistică prin care se intersectează liniile unui deconstructivism epistemic, capabil să oblige ficţiunea să-şi asume condiţia unei realităţi.

La Slavco „imaginarul care trece în fantastic" (Virginia Popovici) este o probă că „poetul însuşi este prezent aici cu toată simţirea şi spiritul său" (Hegel, *Prelegeri de estetică*, vol. II, Bucureşti, 1966), dar cum în postmodernism canonul poate deveni „o pură iluzie" (Ion Simuţ) este şi normal ca poetul nostru, conştient de riscuri, să respingă „estetismul abstract" (Nicolae Manolescu), pentru a accepta necondiţionat idealitatea fiinţei: „Nu vezi că e deja marţi/ Că noaptea are soră şi mătuşă/ Că fierbe-n tren necunoscutul/ În timp ce pietrele ne bat la uşă// Nu vezi ce se întâmplă dincolo de oglinzi/ De biblioteci şi păsări împietrite-n vitralii./ Viaţa e o scoică cu o lingură de lemn/ În care geme viitorul/ Din clipa când eram copii// Ceea ce se vede e o căţea de ceaţă/ C-un strugure la gât/ În loc de lanţ luxos/ Îndrăznim să spunem că şi putregaiul e viaţă/ Că speranţa a rămas o moftangioaică de prisos/…" (*Căţea de ceaţă*). Uneori, mefienţa poetului faţă de spaţiul care îi trădează programul duce la poetizarea limbajului, la violentarea sintaxei şi, iremediabil, la redimensionarea unui mit poetic „de tip epicurian cu repaus de metamorfoză". (Ştefan N. Popa, *O istorie a literaturii române din Voivodina,* Ed. Libertatea, Panciova, 1997) De fapt, Slavco Almăjan este, din această perspectivă, cel mai stabil poet român din Serbia, foarte aproape de infinit, de nevăzut, adică. Această situare a sa într-un univers literar afectat, totuşi, de prejudecăţi mai mult sau mai puţin justificabile, aflat permanent sub unghiul de incidenţă al „proiecţiei mitico-culturale" (Hölderlin), defineşte *stilul Slavco Almăjan.* El schiţează, dacă vreţi, o unitate nucleică marcată de dialectica unei gândiri freudiene, alimentată din belşug de spiritul unei istorii şi realităţi funcţionale. Tocmai de aceea, poezia lui Slavco Almăjan, nota cu convingere Virginia Popovici (*Laudatio S. Almăjan-70*, Colecţia Lumina, 2010), este întoarsă spre postmodernism, manifestându-se prin întrebările esenţiale care se pun problemei citirii şi interpretării, respectiv sensului distinct al acestor fenomene umane. Jules Monnerot (*La poésie moderne et le sacré*) este de părere că poezia s-a născut (…) datorită faptului că unele fiinţe, vizând existenţa, au ajuns la poezie.

Poetul nostru are, aşadar, capacitatea de a se detaşa de „reţetele în uz ale scrisului" (Monica Spiridon) şi de a extrage din goluri semantice, prin dezontologizarea ficţiunii, o altă interfaţă a miturilor universale: „Poezia nu începe cu tine/ Ea este acolo unde ajunge vederea şi nevederea ta/ În vârful de plumb al existenţei/ În clipa care se descompune/ şi recompune" (*Teiul care scrie*).

→

Am încercat în cele de mai sus să prezint succint o interpretare posibilă a semnificaţiei ideii lui Moisil a unei noi epistemologii, constituite pe baza matematicii structurale, una dintre numeroasele idei-prototip cu care marele matematician a participat la construcţia culturii ştiinţifice şi filosofice moderne.

Bibliografie

1. Gr. C. Moisil 1973/1981, „Les étapes de la connaisance mathématique, *Revista de filosofie,* vol. XXII, nr. 2, Oct-Dec 1937 (tradus în I. Pârvu ed., *Istoria ştiinţei şi reconstrucţia ei conceptuală. Antologie,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981).

2. Gr. C. Moisil 1940, „Determinism şi înlănţuire", în vol. O. Onicescu ed., *Problema determinismului,* Biblioteca Natura, Bucureşti.

3. Gr. C. Moisil 1971, „Les mathématiques structureles et leur application", în vol. Ath. Joja et al. eds., *Recherches sur la Philosophie des Sciences*, Ed. Academiei R.S.R., Bucureşti.

4. S. Auyang 1995, *How is Quantum Field Theory Possible?* Oxford Univ. Press, Oxford.

5. J. Folina 1994, „Poincaré on Mathematics, Intuition and the Foundations of Science", *PSA,* 1994e, vol. II, 217-226.

6. M. Friedman 1995, *Poincaré's Conventionalism and the Logical Positivists,* European Forum of Science, Akademie Verlag, Berlin.

7. P. Kitcher 1999, *Kant's Epistemological Problem and its Coherent Solution, Philosophical Perspectives,* vol. 13, *Epistemology,* Wiley-Blackwell, Cambridge.

8. R. Nozick 2001, *Invariances. The Structure of the Objective World,* Harvard Univ. Press, Cambridge, Mass.

9. H. Poincaré 1902, *Science et Hypothèse,* Flammarion, Paris.

10. Th. Ryckman 2005, *The Reign of Relativity,* Oxford Univ. Press, Oxford.

(Reluare din revista *Academica*, nr. 47, febr. 2006, număr dedicat centenarului Grigore C. Moisil.)

Seniori ai culturii

Sensurile vieții și ale morții, poezia și aparențele ei eterne, reprezintă, toate la un loc, o fuziune accelerată a contrariilor. Fiecare poem este, în sine, o operă poetică compusă în întregime din *hroniruri* (expresie consacrată de Ștefan Augustin Doinaș). Limbajul: o oglindă a Eului creator, indeterminat. În termenii acestei „sentințe” , Slavco Almăjan ne previne că absurdul este o posibilă față a realității care balansează „borgesian” între finit și infinit. Puțini scriitori români au știut, au avut curajul, sub acest aspect, să iasă la liman din labirintul ideilor. Parafrazându-l pe Mallarmé, poetul există pentru a scrie un poem, care (să completăm raționamentul cu o mărturisire a poeticianului Jorge Luis Borges) „preexista în noi”.

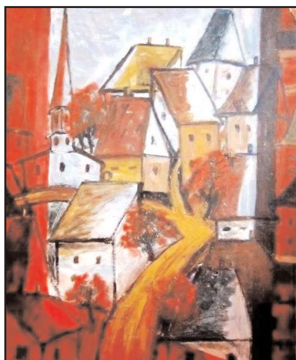
Această iterație trădează potențialul lui Slavco de a textualiza imaginarul și de a construi, în termenii lui Umberto Eco, o lume posibilă, care propulsează eul fictional spre un univers sacru, mitic: „A fost odată o bibliotecă/ Cu o singură carte/ Cartea cu o singură pagină/ Pagina cu un singur cuvânt/ Cuvântul cu un singur poet/ Poetul cu un singur vis/ Visul cu o singură cheie// Fabuloasa cheie avusese un singur cifru/ Și era unicul obiect de pe fața pământului/ Care știa să deschidă biblioteca visătorului/ De la mansarda casei de cristal// A fost odată o bibliotecă/ Cu o singură ușă/ Prin care se putea intra la naștere/ Și ieși după moarte” (*A fost odată o bibliotecă*).

Ancorându-și viziunea artistică (să-i zicem) holistică, în mitemele unui scientism modern, Slavco Almăjan și-a depășit generația, deschizând ecluze estetice către ceea ce putem numi hristosferă. El nu se lasă convertit de arhetipuri, își „creează” propria sa religie, propriul său cosmodernism, recuperând, astfel, structura intertextuală a unor forme canonice eterogene, reificate poetic.

Prin exorcizarea vidului existențial, destul de palpabil, Slavco Almăjan cultivă abundent limbajul arhitextului. Accentul e pus pe sincronizarea cu lirica occidentală, dar nu cantonarea într-un anumit manierism e opțiunea sa. Poezia lui Slavco Almăjan ne oferă o comprehensiune inedită a desacralizării discursului, pe rând, iconoclast, orfic, dedalic: „Am sărit de pe o terasă pe alta/ Credeam că vom ajunge la început de drum/ Că vom ajunge la intrarea în poem// Cel mai nehotărât dintre noi/ A încercat să intre în vers/ Dar nu știa că versul este o construcție labirintică// Fără a te gândi la fizică poți sări în labirint i-am zis/ Aș sări dar nu am parașută zise cel nedumerit/ Nu ai nevoie de parașută deoarece versul e lângă tine/ Intră până e ușa deschisă i-am zis/ (…)/ Au intrat pe furiș în casa noastră demolată,/ Ce înseamnă a fi printre cei ce nu cred în poezie/ Printre cei ce susțin că nimic nu e nou/ În lumea exclușilor și rătăcitorilor” (*Terasele suprapuse*).

Devine limpede ideea că poetul este un orfic surrealist fantast, trădat de înfiorări rilkeene. Versurile sale învederează abisal existența unui daimon rebel, făuritor de metadiscursuri levantine. Datorită acestui exces poetic, până acum dificil de omologat, consumat în tradiția eclatantelor sensuri ale Ființei, Slavco Almăjan devine dificil de decriptat: „O lupoaică a ieșit în calea mea/ Maestre vrei să dansezi m-a întrebat/ Dansez dacă nu ți-e foame i-am zis/ Nu mi-e foame de poeți mi-a răspuns lupoaica// Eram într-o pădure de brazi/ Undeva la marginea lumii/ Era iarnă și ningea de parcă realitatea ar fi existat// Lupoaica se apropiase tot mai mult de mine/ Încă mai miroși a poezie modernă zise/ Încă ești o voce în pustiu/ Încă te miri cum zboară viața precum un fulger/ Dansează dacă vrei să nu te mănânc// Îi simțeam blana umedă/ Suflarea de lupoaică flămândă/ Intenția ei de-a mă sfârteca// (…)/ Eu credeam că tu vrei să dansezi cu o lupoaică/ Dar văd că de fapt dorești să te mănânc zise fiara/ Dorești să te mănânc încet încet/ Tot până când nu mă transform în poem/ Ca să-ți astâmperi și tu foamea ta” (*Valsul cu lupoaica*).

Meditația postmodernă asupra dimensiunilor esențiale ale timpului și spațiului haotic este dublată inevitabil de o retorică subiectivizată și substanțializată. Poezia nu poate fi înțeleasă în afara unei textualizări care se lasă denudată de „abstracțiuni”, „radiații verbale”, „fantasme”, „simboluri”, pentru a rescrie istoria (dez)echilibrului în logos: „Eternitatea e plictisitoare spuse înțeleptul/ Nu are niciun concept bine definit/ Noi ne aflăm pe drumuri vechi/ Într-o lume a subînțelesului/ Ne aflăm în colivie departe de eternitate/ Deși foarte aproape de disprețul ei suportabil/ Nu ne rămâne decât poezia cu blestemul ei imperial/ Peste principii inconsistente peste îndemnuri și origini// Uite ce face poezia din noi/ Din orgoliul nostru devastator/ Nu mai avem niciun adăpost durabil/ Nicio versiune nouă pentru frumusețile alternative…// (…)/ Noi ne aflăm în epicentrul timpului melodramatic/ Istoria nu mai are nicio pagină/ albă/ Nu-și mai aduce aminte de noaptea Valpurgiei/ Vrăjitoarele și demonii nu se mai întâlnesc la petreceri/ Timpul nu mai are nevoie de poetica extremelor/ De echilibrul imaginației/ Timpul a devenit beton/ Fixat pe amintiri și păcatele moștenite// (…)/ Acum mă retrag pentru câteva clipe/ Voi ieși pentru o secundă din cerc/ Cele ce se vor întâmpla între timp nu-mi aparțin/ Poezia nu este totdeauna de partea noastră/ De aceea vom reveni în fața porții de lemn// (…)/ Ține minte/ Cel cuviincios are trecut cel necuviincios are viitor/ Cuvintele sunt primejdioase sunt scorpioni/ Poezia nu este adăpost nici despovărare/ Ea este opusul lumii dimprejur/ Zădărnicia ce îți aparține de la naștere/ Tu nu ești necesar poeziei/ Deși poezia e necesară măreției tale fizice…” (*Sejurul prelungit*).

Opțiunea pentru esențializarea conotropului și a legăturii dintre Ființă și Univers este bine conturată și în *Mansarda de vest* (Ed. Libertatea, 2012), unde, prin interpelări metafizice, confesive, nirvanizează estetic limbajul: „De câteva veacuri cel ce adună și scade/ Lovește cu piatra în geamul din curte/ În urciorul de nuntă al miresei// Realitatea nu ține echilibrul între picioarele istoriei/ În spatele ei nu se află altceva decât înfometata iluzie/ Realitatea râde în oglinda celui plecat de acasă/ Vinde la colț de stradă/ Extrase din retorică disprețului// (…)/ Ai văzut zice cel obosit de prea multă înțelepciune/ De ieri se-ntâmplă ceva cu totul neobișnuit/ Citind poezii crude/ Începe să-ți crească mustața lui Nietzsche” (*Citind poezii crude*) și: „Poetul își va repeta rolul de fiecare zi/ Se va dilata cu gând cu tot/ Se va dilata peste izvorul său de inspirație/ Va încerca să vorbească ceea ce nimeni nu-i cere// Viața se prelungește în fața întrebărilor de tot felul/ (…)/ Oamenii se vor întreba/ Dacă poetul își va recâștiga identitatea/ Dacă își va păstra energia/ Pentru un poem nescris în labirint” (*Istoria într-un singur exemplar*).

Aspirația poetului de a se substitui cu dăruire marelui Creator este un ideal care îl obligă să migreze din contemplație în meditație, evident, sub impactul reversibilului *Timp al Poeziei.* Aspectul aparent quijotesc al jocului instinctelor și obsesiilor în care ne lasă captivi îl îndepărtează de cercul poetic unde s-a format și îl aneantizează, desigur, în concordanță cu atractivul curent postmodernist. Drama existențială a omului po(i)etic al lui Slavco Almăjan se datorează modului în care el concepe arta; poetul, bazându-se pe intuiție, trebuie să comunice ceva cuiva, chiar dacă, uneori, „poezia va rămâne și pe mai departe un mare secret/ Ce geniu blestemat ești tu spuse cel de după colțul casei/ Nici nu mă miră că îți sare șarpele din carte/ Că istoria aleargă după tine cu tălpile goale// Taci din gură deșteptule/ Nu vezi că ești tot mai departe de jocurile esențiale/ Nu vezi că până deseară vom ieși din cerc/ De aceea nu căuta gândurile tale în poezia mea” (*Arta de a ieși din cerc*). Putem susține că pentru Slavco Almăjan limbajul este deopotrivă și semnificație și sens. De la Charles Baudelaire citire, poezia este cea mai înaltă ficțiune a spiritului omenesc. Cuvântul este cel care scoate la suprafață tainele lucrurilor. Această alchimie poate crea un vid absolut în care autorul se ascunde nu fără a pierde din priviri *dezmădularea* (zice Eugen Simion) lumii reale a Ideii. Poetul, se înțelege, fiind reflectarea nevoii de absolut, se descoperă el însuși proiectat „în zâmbetul pieziș al deconstrucției”, pentru că, nu-i așa?, „poezia nu era decât o singură picătură de apă”.

Fără a forța interpretarea stilului său personal distinctiv, Slavco Almăjan a împins literatura română din Serbia sub conul de lumină al europenismului. Apariția sa în spațiul cultural exiugoslav a însemnat despărțirea literaturii române din această zonă culturală, nostalgic-sentimental-frustrată. El a venit în lumea literară impunând o direcție *altfel,* reductibilă la un concept postexpresionist care, s-a dovedit, a respins, pragmatic, iluzia că lucrurile nu se pot elibera de frumusețe, cum îmi explica într-un interviu manuscript. Pentru poet, clasicismul a însemnat acceptarea urmărilor ficțiunii care, în toate cazurile, presupune, mai ales după apariția volumului *Liman trei*, deschiderea poeziei românești din Serbia spre postmodernism și a altor tineri poeți neomoderni: Pavel Gătăianțu, Petru Cârdu, Ileana Ursu, Marioara Baba și Valentin Mic. Poemele din cartea precizată au avut menirea de a consolida ideea de sincronizare cu (mi)temele poeziei universale și chiar de a-l angaja/introduce pe cititor în textura/substanța lor. „Simplitatea” mijloacelor de expresie, dar și renunțarea la biografic, experiment poetic în măsură să justifice antipoeticul cultivat fără riscuri, îl alătură pe poet lui Joyce, Faulkner, Borges, Henri Michaux, Raymond Queneau și de Jotie T'Hooft.

Așadar, Slavco Almăjan a eliberat poezia de formele poetice la modă la sfârșitul secolului XX și a creat un alt univers, nu limitat la utopie, ci deja ajuns pe orbita unei mitopo(i)etici funciarmente hiperreală. Iată un exemplu sugestiv, care arată cât de diferit este limbajul poetic postmodern al lui Slavco Almăjan de curentele defuncte ale avangardei literare: „Simbolurile osificate Expresiile poetice/ Ficțiunile Temperamentul Alta/ De ce să nu zic Alta// Ea vine Mirositoare și saturată de laudă/ Vine cu infidelitatea ei/ nu-mi comunică nimic/ Nu întreabă nimic// Interpretările ei sunt riscante/ Vrea să fiu sincer/ Îmi acordă niște roluri vechi/ Imaginea mea e frântă/ Se apropie Mă sărută/ Ce nivel Evită monologul interior/ Se deschid adevărurile rodnice/ Ce individualitate// Ploaia Pădurea Amintirea/ Ne apropiem de cuvânt Transpirăm/ Conflictul Gândul la mlaștină Orgasmul/ Metamorfoza lui Kafka// Mâine adevărul ne va dezechilibra/ Vom avea oaspeți dragi/ Vom surâde în fața lor/ Vom comunica prin tușit” (*Dezechilibru*, din *Liman trei*, Ed. Libertatea, Panciova, 1976) și: „Poezia mă adoarme Poezia mă trezește/ Zise cel ce mergea pe mâini/ Cu un ochi închis și unul ultra-nspăimântat/ E o inepție să afirmi că toată lumea va scrie poezii/ Zise pe neașteptate și pe furiș-lingvistic/ Cel ce mergea de câteva zile în susul apei/ Nu poți afirma/ Că toți cei ce văd marea vor deveni marinari// Cel ce ținea bolta pe tălpi/ Se întreabă în sfârșit/ De ce toată lumea ar trebui să scrie poezii/ Când poți merge pe jăratic și chiar pe gene/ Întrucât îți permite gravitația poetică” (*Gravitația poetică*, din volumul *Post–restant în arhipelag*, Ed. Libertatea, Panciova, 1999).

Adept al unui evazionism estetic auctorial, Slavco Almăjan modifică/imprimă fundamental un alt vector al poeticii tradiționale, clasice, și o „transportă” către un model ieșit din tipare, a cărei dinamică oculteză eclectismul discursurilor tranzitive. Poetul nutrește convingerea că a sosit vremea ca poezia să fie o „scoică trezită la realitate” de timpul care este „și sete și foame”.

În concepția sa, între realitate și fantezie nu există nicio barieră, și una și cealaltă generează impulsuri ființiale cu un pronunțat cuantum de hazard.

Iluzia ficționalului capătă în poemele lui Slavco Almăjan o expresie regenerativă a logosului și polarizează „filosofia” timpului ficțional în substanța unor realități recognoscibile. Constatarea respectivă ne îndreptățește să formulăm concluzia că poetul este un creator de absurd. Este ușor de observat că discursul său, act de manifestare a eului liric, cu o iradiație semantică existențială, stimulează, lucru firesc, tendințele naratoare ale unui curent care a cauzat în literatura română, nu numai cea din Serbia, abolirea modernismului tradițional. În *Mansarda de vest* poetul, aflat în plinătatea potențelor sale creatoare, decantează în verb rostiri inflamate imagistic care par, la prima vedere, să deliricizeze poezia.

Dialog cu pictorul Horea Cucerzan

Marian NENCESCU

În fiecare zi trebuie să existe altceva.

Un dialog cu pictorul septuagenar Horea Cucerzan (n. la 7 iunie 1938, la Blaj, jud. Alba) este ca o încrucişare de florete. Agil, nerăbdător, atent şi distributiv, pictorul reprezintă, spiritual, o provocare pentru orice interlocutor. Reţine şi filtrează orice întrebare prin prisma unei experienţe umane şi spirituale unice, alege esenţialul şi răspunde scurt, laconic chiar, trimiţând de fiecare dată, direct sau indirect, către exemplul artei sale, variată şi nesfârşită ca o ţară. Simultan, se întreţine cu un vizitator curios, consultă şi actualizează catalogul expoziţiei, mereu reînnoită cu lucrări aduse peste noapte din atelier, pe măsură ce, una câte una, cele expuse se vând şi, în răstimpuri, muşcă cu poftă, sănătos şi fără fasoane, dintr-o felie de pizza. („Gustă şi dumneata! Am luat-o din Centrul Vechi, dar e crocantă la fel cu cea coaptă în Italia", mă îndeamnă binevoitor.) Simpla sa prezenţă, stenică şi echilibrată, reprezintă, într-o lume artistică (şi publică) bulversată, un reper de normalitate. Fizic şi intelectual, artistul Horea Cucerzan este creatorul total, care trăieşte şi pictează exclusiv în universul pe care singur şi l-a făurit de mai bine de patru decenii de activitate publică.

– Ce v-a salvat de la anonimat, maestre, într-o vreme când până şi critica era, eufemistic vorbind, formalistă şi politizată. Cumva „angelismul" dumneavoastră?

– Dacă vorbim despre „angelism", de acord. Poate că, fizic, par aşa, mai angelic, mai ales că din tinereţe m-am schimbat foarte puţin. Şi asta fără diete sau exerciţii fizice. Cred că singura mea dietă a fost munca. În altă ordine de idei, „angelismul" ţine de starea interioară. Forţa angelismului creează dimensiuni diafane la nivel spiritual. Este tot ce încerc să captez şi să exprim la nivel plastic. Pentru asta, muncesc zilnic, practicând, succesiv, cât mai multe arte şi tehnici. Ele mă provoacă şi mă întreţin.

– Să fie acesta motivul pentru care vă consideraţi un artist de tip renascentist?

– Rămân la părerea că artistul autentic este acela înzestrat cu cât mai multe disponibilităţi. De altfel, este de neconceput un pictor fără ureche muzicală, de pildă. În artă, modelul meu rămâne cel italian şi, prin extindere, cel german, francez şi austriac, ţări în care, spre norocul meu, am cunoscut şi practicat arta la nivel profesionist. Cât despre muzică, e destul să-ţi spun că în studenţie am cântat ceea ce se numeşte azi muzică pop, într-o formaţie, *Quintet Mamaia* se numea, care evolua pe litoral. Şi asta fără să am studii muzicale, la fel cum nu am beneficiat nici de liceul de artă. Eu am intrat la Cluj, la Institut, venind dintr-un liceu teoretic, dar asta nu înseamnă că nu aveam o educaţie plastică formată. Aş zice că dimpotrivă...

– „Ne rupem/ Ne rupem târziu/ Din trupul păcătos şi impur", spuneaţi într-un poem omonim din volumul *Păcate-n Paradis*. [Primul poem din carte este reprodus mai jos.] Rămâne dispoziţia spre poezie tot o expresie a creatorului multilateral?

– Scriu poezie din instinct, dintr-o chemare interioară, şi, dacă vrei, dintr-o anume nevoie de a-mi explica şi ordona pictura. De aceea, versurile mele se încadrează în cicluri tematice distincte, uneori rezonând cu ciclurile plastice consacrate. Mă preocupă, în diverse forme, tema „femeii-colină", a „balerinelor", a „catedralei", a „Apostolilor". Am publicat, în cele două volume antologice, creaţii mai vechi şi mai noi, unele care, la vremea când le-am scris, nu mi s-au părut demne de a fi publicate. Mă refer aici la aşa-zisele „buruienoase", poezii ce ţin de un anume vitalism popular care îşi găseşte, rarefiat, locul şi în pictură. Cred că arta reprezintă, în ansamblul ei, universul unui artist, indiferent de forma în care este exprimată. Faptul că am apelat inclusiv la tehnicile grafice pentru a-mi expune crezul literar, reprezintă, într-un fel, o unitate în diversitate.

– Aţi trecut, se pare, „blând" prin furcile realismului socialist.

– Este o problemă de întâmplare, de destin. Prima mea ieşire din ţară în Italia, la începutul anilor '80, a coincis cu o întâmplare neplăcută iniţial. Câştigasem o bursă de studii, la Perugia, dar am primit paşaportul după ce cursurile se terminaseră. Întâmplarea face că responsabilii culturali din U.A.P. trebuia să trimită urgent o expoziţie la Roma, iar eu abia expusesem la Căminul Artei (1982) o serie de lucrări care, se pare, a trezit interesul. M-au îmbarcat, cu tablouri cu tot, şi m-au trimis acolo mai mult ca să bifeze o obligaţie profesională. Norocul meu s-a numit Pietro Fontana, un mare critic, care m-a introdus în arta profesionistă a Occidentului, iar apoi Vito Grasso, un sicilian care a iubit sincer arta din România şi care la data respectivă conducea Institutul Italian. Ambii mi-au fost mentori, dar şi primii comanditari. Au urmat, mai apoi, peregrinările occidentale, cu scurte reveniri în ţară, iar, în 1989, câştigarea concursului pentru restaurarea picturii murale a Palatului Lippomano, din Padova, operă arhitectonică datând din anii 1400-1500, în fapt, apogeul creaţiei mele de pictor muralist.

Autoportret

– Cinci ani mai târziu finalizaţi şi cele două arcade cu portrete de domnitori şi cărturari, cu totul, 28 de medalioane, din Sala Unirii de la Alba Iulia. Nu credeţi că astfel de realizări v-ar îndreptăţi chiar şi la laurii academici?

– Nu m-am raportat niciodată la postura de beneficiar al meritului public. Deşi am destui colegi care vânează astfel de recompense, am stat departe de tentanţiile otrăvite, la fel cum, în anii comunismului, nu am forţat achiziţia de lucrări cu conţinut ideologic. Mi s-a propus, de pildă, la un moment dat, să pictez portretele familiei prezidenţiale, cum se obişnuia. Am evitat portretul, deşi este genul cel mai facil pentru mine, propunând, de pildă, pentru Tovarăşul, un peisaj cu cai, iar pentru Tovarăşa, un tablou mai abstract, o fereastră deschisă, cu un pescăruş, pe cer. Sectorul de propagandă a strâmbat din nas, mi-a cerut să scot caii, căci dăunează agriculturii şi până la urmă mi-au cumpărat tablourile, care se află şi azi la Galeria Municipiului Bucureşti. Nu ştiu cât mă reprezintă, dar nu mi-e ruşine cu ele.

– Când consideraţi că aţi terminat o lucrare?

– Teoretic, atunci când o semnez. De regulă, nu-mi semnez lucrările anticipat şi nici măcar când le finalizez. Le las în atelier mai mult sau mai puţin timp să se „maturizeze". Abia după ce lucrarea este expusă, în haină de sărbătoare, şi îşi găseşte cumpărător, cred că merită semnată. Am sute de lucrări în colecţii publice sau private, dar nu cred că mi-am terminat opera. Mereu revin, refac, experimentez. Aşa au apărut ciclurile, alcătuite din variante ale aceleiaşi teme. Ele ţin de starea mea de spirit, de context. De regulă, nu lucrez după natură, ci, ca orice pictor abstract, pictez concepte. Astfel, seria catedralelor, a Veneţiilor şi chiar a tradiţionalelor femei-colină nu exprimă un loc sau un peisaj anume, ci ideea de peisaj.

– Sunteţi creatorul singurei Galerii de artă contemporană din ţară, de la Blaj, care cuprinde şi o secţiune de Artă sacră. În ce măsură ajută această iniţiativă a dumneavoastră pictorii tineri?

– Vorbeaţi de laurii academici. Ei bine, în locul lor eu am preferat să dau, nu să primesc. Aşa am creat aşa-zisa Şcoală de pictură de la Blaj, convins fiind că artistul dacă e neglijat, e ucis moral. Eu am primit de multe ori ajutor, inclusiv de la mari iubitori de artă străini, şi m-am gândit, la rândul meu, să întorc acest gest. De-a lungul celor 19 ediţii ale Taberei de pictură de la Blaj am invitat artişti, români şi străini, pe care eu îi consider reprezentativi, şi nu de puţine ori discuţiile profesionale s-au transformat într-o adevărată şcoală liberă de pictură. Am vrut să demonstrez că şi în provincie, respectiv la Blaj, „Mica Romă", cum o numea Eminescu, se poate face artă de calitate, chiar şi atunci când autorităţile se implică foarte puţin, ca să fiu elegant. Asta nu mă împiedică să-mi fac datoria şi chiar să consider că Muzeul de Artă de la Blaj are deja o aură spirituală unică. Este firesc să se întâmple aşa în cetatea Blajului, unde a trăit şi a creat apostolul greco-catolicismului românesc, Inocenţiu Micu-Klein.

– V-aţi compus şi redactat propriul album de artă. Nu este o îndrăzneală?

– Nicidecum, câtă vreme consider că sunt singurul care pot spune cel mai bine ceva despre arta mea. De-a lungul anilor, am avut ocazia să consult suficiente lucrări de referinţă, ca să înţeleg esenţa unui astfel de demers. Am procedat cronologic, tematic dar şi referenţial. Am reprodus şi o serie de lucrări inedite, unele din studenţie chiar, fotografii de familie, referinţe din publicaţii străine. Cu totul, albumul este o oglindă a drumului meu în artă, la fel cum volumele de poezie, bogat ilustrate, sunt un itinerar spiritual. Ţi-am spus că lucrez zilnic. Este secretul meu şi crezul că în fiecare zi trebuie să existe altceva.

– În ce măsură, arta contemporană este contaminată de kitsch?

– Arta curată, arta mare, nu atrage kitschul. Numai artiştii minori cad în comercial. Eu mai am, slavă Domnului, suficient de spus în arta mea ca să-mi fie teamă de pseudo-artă.

– Aţi cunoscut şi asimilat arta occidentală, promovaţi pictura de tip abstract. Ce rol acordaţi factorului spiritual în creaţia de tip neorenascentist pe care o ilustraţi?

– Am fost şi rămân, prin educaţie şi convingeri, un om credincios. Dovadă sunt multe dintre operele mele, inclusiv lucrarea *Nasterea,* aflată la Vatican, dar şi felul de a mă raporta la artă, la societate. Am învăţat acest lucru de la părinţi, la Şcoala de duminică pe care am frecventat-o în Blajul natal. Am şi scris unele poezii pe această temă, căutând, simbolic, „neprihănitele urme ale Răstignitului". Din această experienţă am tras o singură concluzie: Arta e una singură, iar transfigurarea este peste tot. Altfel, avem de-a face cu o simplă copie, banală, a naturii.

– Vă mulţumesc.

Să distingi lumina fiinţei

Ai văzut desigur lumina
călcată în picioare,
ai văzut-o strivită
şi n-ai ridicat-o,
n-ai lecuit-o,
n-ai spălat-o,
ai lăsat-o în umbra durerii,
nici măcar n-ai ştiut
că-i o lumină naturală,
fără egal, lumina omului,
fiinţa lui secată într-un deşert!
Se-ntâmplă poate într-o viaţă
să distingi lumina fiinţei
care nu lărmuie, nu zornăie,
dar arde lăuntric, divin.
Se întâmplă să ai şi tu harul
acestui miracol, poate
lumina ta să cutreiere
voinţa, conştiinţa, simţurile,
odiseele, bucuriile, paradisul
sau secunda morţii şi-a iubirii
altor tărâmuri, a altor înţelesuri
şi cineva s-o strivească
ca pe o floare aşezată-n roua
unei dimineţi răstignite.
Se-ntâmplă să ai picioarele
însângerate de stigmate
şi leacul acelei lumini
să te înalţe mai sus decât suferinţa,
acolo în altarul sfinţit de puritate.
Ai văzut desigur lumina,
miracolul din iarbă sau din straie,
din trupul iubirii
sau din muribundele speranţe
şi ai trecut strivind balsamul
învierii sau uitându-l
şi te-ai rănit fără să crezi,
zidindu-ţi propria încercare,
când ai călcat lumina fără straie
stigmatizând fiorul.

Dialoguri esențiale

De vorbă cu Eugenia Bulat (II)

Raia ROGAC

Ce mai e Veneția? Închipuiți-vă un oraș în care toate străzile sunt pietonale! Un oraș în care, excluzând clipele în care te afli pe așa-zisele *callette* înguste, îți poți scălda continuu ochii în orizonturi colorate, în spații ample, foarte ample, de cer și apă! E ceva esențial, care ne lipsește fără să bănuim clar că ne lipsește și cât de mult ne lipsește. Este ca în poezia lui Grigore Vieru despre Eminescu: *Mă uscam de dor în piept cu plânsul,/ Nu știam că dor mi-era de dânsul.* Un oraș care, în locul rumorii produse obișnuit de mijloacele de transport, te învăluie din toate părțile liniștea sau glasul „lichid" al valurilor, care ling blând scările verzi spre canale; glasul clipocitor al mareei (Adriatica șase ore intră în oraș și șase ore se retrage, pliindu-se ciclului lunar); glasul reverberat al clopotelor de la San Marco, Frari, San Georgio sau Redentore (Isus Salvatorul); țipătul porumbeilor în apusuri incendiare, incredibile, dinspre Zattere sau Sant' Elena. Un oraș în care lume de varii culori relaționează armonios, care vine fericită, căutând să-și trăiască cât mai intens partea sa de fericire. Vorbesc de vizitatorii orașului, în primul rând, și nu de locatarii autohtoni, cărora le revine sarcina (nu fără inconveniențe și sacrificii) să păstreze splendoarea și unicitatea urbei; nu de cei care vin la Veneția, forțați de situația social-economică din țările lor, ca să muncească și să-și asigure familiile. Aceștia se confruntă deseori cu mentalități de extremă individualistă, unele de-a dreptul medievale (explicabile, uneori, prin vârsta avansată sau cocteilul dintre aceasta și anumite maladii) sau, uneori, de-a dreptul rasiale. Orașul lui San Marco te răsplătește însă, necondiționat, încontinuu, generos. E o recompensă regească, divină, pe care nu trebuie s-o aștepți de la nimeni: destul să ieși sub dulcele soare sudic, în briza mării, sub cerul ce-ți oferă irepetabile și neuitate spectacole.

Întâmplarea a făcut ca autoexilul meu să se consume la Veneția. Nu exista, poate, pentru mine un alt loc mai propice introspecției și retrospecției, solitudinii și scrisului, studiului autodidactic și acumulării de experiență existențială; necesității de a fi izolată în mijlocul lumii (!), dar și de a fi în contact nemijlocit cu natura. Am căutat, la Veneția – în natură, în lume și în cărți, explicația enigmei ei. Am văzut-o fluturând pe cerul ei, în luna palidă care plutește impasibilă și rece, făcându-te să plângi (pentru că, să știi: frumusețea doare), în fețele lumii, coapte, din sud; în chipurile alb-vineții, ca niște lujeri anemici, crescuți în umbra Nordului. Thomas Mann, cred, a prins prin excelență enigma plutitoare a acestui oraș de basm, această taină a Veneției. Ea rezidă în frumusețea divină, creată de Dumnezeu, totuși, doar apoi în frumusețile create de mână de om. Thomas Mann spune clar aceasta în *Moarte la Veneția.* Ezra Pound, poezia căruia îmi este foarte aproape, o spune și el, într-un poem superb, *Litanie nocturnă,* pe care l-am și tradus în românește din versiunea italiană (este inclusă în volumul *În debara*).

Mulțumesc pentru volumul bilingv, româno-italian, În debara. Al doilea jurnal al unui evadat din Est. *El îmi amintește de primul, care a fost lansat cu mare succes la Biblioteca „Onisifor Ghibu",* Veneția ca un dat. Jurnalul unui evadat din Est. *În prefața semnată de tine destăinui niște lucruri cutremurătoare, citez: „Atunci când claustrarea prin exod, ca soluție ultimă după evadarea dintr-un imperiu al răului, te face prizonierul unei mentalități medievale, ajungi să înțelegi că, independent de spațiul geografic sau de chipul pe care îl îmbracă maladia (bolșevism, fascism sau rasism), societatea e, pretutindeni, deopotrivă bolnavă." Mă opresc aici și vreau să te întreb, cum vezi salvarea ei?*

Este o întrebare foarte dificilă, o întrebare esențială. Nu cred că există om pe Pământ care ar putea să dea un răspuns exhaustiv la ea, mai ales azi. Am atins mai sus subiectul confruntării cu răul. Îl poți întâlni pretutindeni, în orice tip de societate/orânduire socială, pentru că el, răul, nu se află neapărat în sisteme, ci în omul însuși. Privește Basarabia, care se zbate între viață și moarte, de un sfert de secol, și întreabă-te: cine e de vină?! Gândește-te la decimarea Ceceniei, la jalea care s-a așternut peste Ucraina în ultimii doi ani. Și asta ca să exemplific numai puțin, cu probleme din zona noastră, de Est, și din istoria recentă. La baza tuturor relelor sunt oameni concreți, mentalități concrete și, mai ales, prăpastia enormă care s-a căscat între cei săraci și cei bogați, felul criminal în care mulți dintre cei din urmă găsesc să-și agonisească enormele averi. Nu doar la noi, pe întreg globul.

Privesc cu întristare și îngrijorare degradarea lumii în general și degradarea Basarabiei în particular; golirea, barbarizarea și vulgarizarea satelor noastre. Știu însă că în noi, românii, și în orice om, în general, este bine așezată, de către Creator, și temelia Binelui, a Frumosului și a Continuității. Numai așa, cred, se explică rezistența, până azi, a civilizației noastre. Să nu uităm însă că, pe Terra, au mai fost civilizații, unele, se pare, mai avansate decât civilizația modernă, și… unde sunt acestea?... „Dar pulbere, țărână, din tine s-a alege (…)", vorba poetului. Respectiv, continuitatea nu este o lege nestrămutată, e nevoie ca aceasta să fie asigurată mereu, prin forța Binelui și a Frumosului. Și atunci, este posibil să schimbăm mentalitățile nocive continuității? Cum, prin ce mijloace?...

Mijlocul cel mai sigur, care să asigure continuitatea civilizației moderne, este, după mine, *cultura și instruirea.* A nu mai pune accent pe aceste două mari laboratoare umane de educație ale persoanei, care să asigure *conștiința de sine a individului uman, mai mult, conștientizarea* conștiinței de sine, ca membru cu responsabilități a unei civilizații naționale și universale, înseamnă a dezerta în fața provocărilor actuale. Doar crearea unei mase critice de oameni conștienți și responsabili poate genera, la rândul său, în sferele de conducere, personalități conștiente de datoriile de nestrămutat pe care le au în fața propriului neam, a unei lumi tot mai globalizate și mai complexe. Aș sublinia: a unei lumi sfâșiate de resentimente istorice, de terorism, războaie dintre religii; a unei lumi în care se varsă sânge în scopul ascuns de acaparare a rezervelor naturale ale planetei, dar și de războiul, tot mai vizibil, dintre o mică societate globală, bogată și rapace, care deține întregul tezaur al planetei, și cei dezmoșteniți.

Vreau să mai citez ceva din aceeași sursă: „Așa s-a făcut că, din coșmarul claustrării, am ajuns pe platoul Centrului de Studii Donne per la Pace din Veneția, ca să vorbesc despre frumusețea neamului românesc, despre datul lui pur, relevat în balada Miorița, *despre motivul sacrificiului și destinul femeii-romănce, comparabil cu destinul Anei din* Mănăstirea Argeșului, *și despre alte lucruri. A trebuit să găsesc baladele noastre, retopite în graiul lui Dante, și le-am găsit, la Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistică din Veneția, traduse de italienistul Geo Vasile. Vorba populară: tot răul cu binele lui." Aș vrea să faci un comentariu despre acea posibilitate și despre puntea de suflet cu prodigiosul italienist Geo Vasile, care a dat naștere unei colaborări literare mai rar întâlnită azi la breslașii scrisului.*

Este o situație suprarealistă să te pomenești în Apus, la o muncă de jos, într-o claustrare aproape perfectă. Mai mult, să te afli într-o capcană: într-o lume paralelă lumii reale în care trăiești. Complexitatea situației se agravează și prin faptul că, înțelegi, această lume este vastă, are artere vitale care funcționează perfect decenii, sute de ani, ea cuprinde întreaga Europă, întregul glob, excluzând, în parte, lumea estică din care vii, iar de mica ta Moldovă și drama ei (centrul și miezul ființei tale!) ea nu știe mai nimic, nici nu vrea, nici nu poate înțelege prea mult. Ca să fiu explicită, acea lume care relaționează, episodic sau constant, cu persoane din Est, este confuzionată de poveștile denaturate pe care le spun, despre Est, despre Moldova, conaționalii noștri. Asta pentru că noi ducem cu noi în lume toate problemele care ne dezbină: pe cele identitare, pe cele de simpatie sau antipatie față de comunism, față de Rusia, față de Reunirea cu Țara Mamă și Limba Română etc. Astfel, te vezi obligat să nu abandonezi tranșeea militantă și să faci și acolo ceea ce îți stă în puteri, uneori, peste puteri. Cărțile pe care le-am scris și lansat în Italia, erau, în parte, și un demers național, acesta fiind îndreptat către conaționalii noștri, dar, mai ales, către auditoriul italian, uneori chiar multinațional.

Am rămas cu filigrane de amintiri frumoase de la lansările pe care le-am avut la Biblioteca Civică și Teatrul „Momo" din Mestre, la Centrul Civic din același oraș, cu participarea italienistului Geo Vasile din București la avanpremiera cărții *În debara*; de la recitalul ținut într-un cadru internațional la Universitatea „Ca' Foscari" din Veneția, la concertul ținut de Ansamblul „Armonia" a minunatului nostru instrumentist Petru Dinjos, la Trevizo. La Salonul de carte de la Torino am fost prezentată de o deosebită italienistă și critic literar, Smaranda Bratu Elian, din București, într-un cadru aparte, cu participarea multor prestigioși scriitori din Țară, alături de doi scriitori români stabiliți în străinătate. Păstrez amintiri de neuitat de la lansarea la Academia di Romania a Roma, organizată în colaborare cu Asociația „Dacia", condusă de neobosiții Tatiana și Vitalie Ciobanu. Acolo am avut bucuria să văd, cu adevăratelea, la evenimentele noastre culturale, participanți ai asociațiilor de pe ambele maluri ale Prutului. Mi-au adus multă bucurie prezența traducătoarei cărții *Veneția ca un dat,* Gabriella Molcsan, dar și a doi scriitori italieni, Laura Rainieri și Francesco Baldassi, cu discursuri critice foarte competente și aprofundate, pe care sper să le pot publica cândva, alături de materialele/discursurile critice scrise/rostite la noi asupra acestor două cărți, pe care le consider a fi cele mai cuprinzătoare și mai profunde.

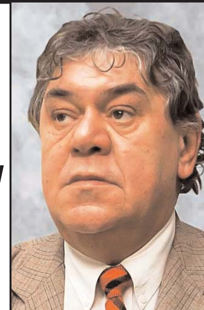
O experiență aparte au constituit cele patru conferințe literare pe care le-am ținut, una după alta, la Centro Studi Donne per la Pace. Se intitulau „Quatro domeniche letterarie con… etc., etc., scrittrice di lingua romena, proveniente dalla Repubblica Moldova" și credeți-mă că a trebuit să insist categoric ca să fie scris în afiș că sunt scriitor „di lingua romena".

Patru duminici la rând am vorbit unui auditoriu variat, atât prin intermediul propriei creații, cât și prin intermediul lucrărilor folclorice (inclusiv muzicale) despre poporul nostru și calitățile acestuia. Despre balada *Miorița* ca act de naștere și de creștinătate precreștină a neamului nostru, despre *Mănăstirea Argeșului* și simbolul sacrificiului care este încifrat în ea, explicație relevantă și a sacrificiului femeilor noastre, care au luat viața în piept și muncesc în Occident în numele viitorului propriilor copii. Am vorbit despre sufletul românesc, despre o calitate a sufletului mai puțin întâlnită în Apus: *gătința* de „logodna cosmică", de întoarcere în Universul din care am răsărit, prin intermediului nemuritoarei noastre povești *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte,* a creației marelui Eminescu, dar și prin anumite bucăți muzicale precum *Vai sărmana turturică, De s-ar afla cineva, Nu-i lumină nicăieri* și altele. Am ceva voce, în special pentru romanțe, am pus tot sufletul, nu m-am sfiit să cânt. Apropierea de mine a mai multor persoane, după acele ore de revărsare către auditoriu, cu mesaje pline de bucuria descoperirii sufletului unui popor, mă fac să cred că am semănat ceva în cele patru duminici. Ultima ședință a fost în Ajunul Crăciunului. Au cântat colindele noastre un grup de băieți tineri, membri ai Asociației „Dacia" din Mestre, antrenați în corul bisericesc de la biserica noastră, ortodoxă, din oraș. A fost frumos, a fost memorabil.

→

Ultimul țăran
Nostalgia dispariției clasei țărănești

Aureliu GOCI

Acesta nu este un titlu, ci o temă amplă, o temă copleșitoare, care a primit identitatea și finalitatea socială a clasei țărănești în istorie. Marin Preda a conștientizat evenimentul și chiar a experimentat narativ, pentru că moartea și înmormântarea lui Ilie Moromete (în volumul al doilea din *Moromeții*) au fost exprimate printr-un detaliat spectacol funebru. Totuși, țăranul român nu a dispărut nici după tragicele și destructurantele experimente ideologice ale comunismului. Nici măcar în Europa occidentală țăranul nu a dispărut, ci s-a transformat în fermier civilizat, apropiindu-se de fermierul american, care, țăran fiind, nu a fondat sate în jurul său. Iar după pseudoprocesul de proletarizare și după căderea comunismului, s-au generat alte metamorfoze ale omului de la sat, conturând un nou și complex fenomen de re-țărănizare a țăranilor în condiții istorice favorizante.

Cu un debut întârziat, prozatorul Constantin Argeșanu (n. 1950, în Stoienești, Giurgiu) s-a făcut cunoscut printr-o explozie editorială compactă, în aproximativ un deceniu reușind să-și contureze o operă: *Blestemul cailor*, povestiri (2003), *Spânzurata*, roman, vol. I (2005) și vol. II (2006), reeditat în anul 2014, sub titlul *Povestea unei femei; Ultimul țăran* (2010), roman reeditat în 2012; și, cel mai recent (tot roman), *Negustorul*, volumele I și II (2015). O ediție revăzută a fost publicată într-un singur volum (circa 500 de pagini), în februarie 2016.

Constantin Argeșanu este un prozator care vine în literatură din zona științelor exacte, ca absolvent al Facultății de Comerț din cadrul Academiei de Științe Economice din București, dar formația sa profesională nu afectează specificul scriiturii. Debutul târziu se poate explica prin revelația întârziată (sau ascunsă) a vocației scrisului, cauza fiind poate practicarea unei profesii aproape incompatibile cu literatura.

După 1990, pentru scurtă vreme a îmbrățișat jurnalismul. A revenit la meseria primară, dar au apărut și scrierile sale narative, care exprimau un condei sigur și o viziune obiectivă asupra universului contemporan. Chiar dacă tema țărănească – predilectă în opera sa – îl obliga să coboare în copilărie, discursul narativ nu păstrează nicio reminiscență memorialistică, potențând expansiunea dinamică, dimensiunile și specificul spațiului rural.

În mileniul al III-lea, stăpân din nou pe pământul său și nebăgat în seamă de regimul hibrid neocapitalist, țăranul a rămas să practice o agricultură de subzistență sau să intre în mari organizații profesionale, ceea ce nu și-a dorit nici în societatea anterioară, rămânând o specie care nu dispare niciodată. Așa că țăranul, dacă nu rămâne veșnica problemă a statului român, devine o nouă temă a societății românești post-milenariste. Nu țăranul nominal, ci omul care lucrează pământul, adică munca cea mai de jos, în epoca de extremă dezvoltare științifică și tehnologică, cel care nu s-a proletarizat și a rămas în sărăcia, dar și în confortul rural.

Revenirea timpului revolut al copilăriei paradisiace nu stă numai în grija memoriei, ci mai ales a înseși epocii, pentru că, spune protagonistul, „îngerii copilăriei văd continuu fața lui Dumnezeu”.

Autorul are multe de povestit, dar comprimă, ca de obicei, acțiunea fără să se gândească la mari dezvoltări epice, ci, cu o anumită apetență pentru teoretizare problematică, expune fără exprimări narative exhaustive. În linii mari, teritorialitatea narativă a autorului se suprapune cu spațiul atât de nuanțat și profund definit de celebrul autor al *Moromeților.* Deci, vie și strălucitoare rămâne figura mamei, nu a tatălui, în celebra referință. Dar, oricum e dificil să se mai scrie, astăzi, despre țărani, în diferite proiecții istorice, și cu atât mai dificil este de scris despre țăranii din câmpia Dunării, asupra cărora s-au aplecat Marin Preda și Zaharia Stancu, dar și Nichifor Crainic și Petre Ghelmez. Însă, Constantin Argeșanu reușește să creeze oameni reali și situații credibile într-un limbaj autentic; cu puține accente dialectale, pentru că dialectul central-muntenesc se suprapune cu limba literară, iar regionalismul e o distincție foarte nuanțată. Autorul reușește să descrie și să definească perfect și convingător comunitatea rurală și universul sătesc, nu însă și Protagonistul, exponentul arhetipal propus de titlu. Aș zice că a dispărut, în concordanță cu evoluția realităților din Câmpie, și spiritualitatea rurală comunitară, moromețianismul.

→

Pe italienistul Geo Vasile l-am cunoscut la Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistică din Veneția, unde lansa un volum din traducerile sale. Peste puțin timp, mi-a scris, cerându-mi să-i trimit *Veneția ca un dat*, la București, și am făcut-o cu plăcere. A apreciat volumul. Când lucram deja la „debara” și aveam nevoie de baladele noastre și de Eminescu, în italiană, am descoperit în biblioteca IRCCU din Veneția chiar traducerile lui Geo Vasile. Avea tradus tot ce e fundamental în folclorul nostru, Eminescu, dar și autori români din literatura contemporană. A trebuit să cer învoirea dânsului pentru a cita amplu, în italiană, baladele *Miorița, Meșterul Manole,* iar din Eminescu *Rugăciunea unui dac;* l-am rugat apoi să traducă volumul. La acea oră, nu cunoșteam destul de bine limba peninsulei și Domnia sa a acceptat cu plăcere să scrie versiunea italiană a narațiunii poetice, însoțind-o de o prefață și de o postfață de zile mari. E un om de o vastă cultură, instruit și profund. A dăruit o viață interferențelor literare italo-românești.

Mai ții legătura cu Uniunea sau poate Uniunile Scriitorilor din Moldova și România?

Am ținut dintotdeauna legătura. Faptul că am lipsit peste șapte ani din Basarabia nu înseamnă că m-am rupt de vatră și de breaslă. Am venit în vacanțe, am scris și am primit mesaje, m-am străduit să urmăresc îndeaproape tot ce se întâmplă la noi în plan politic și cultural. În diasporă am fost implicată în campaniile electorale și am făcut tot ce mi-a stat în puteri pentru direcția proeuropeană a R.M. Am publicat în exterior (în Italia, Macedonia, SUA), dar și în România și acasă. Am lansat cărți acasă și în Italia. În lipsa mea, prima ediție a *Veneției ca un dat,* doar românește, a fost lansată în România. În condițiile tehnologiilor moderne, este simplu să te informezi, să ții legătura.

Exilul meu, claustrarea, care s-au produs în exterior, la Veneția, puteau, în anumite condiții, să se producă și acasă. Căutarea de sine, retragerea în așa-zisul „turn de fildeș”, pentru acumulare, evaluări/reevaluări/experiență de viață, noi teme și concepte literare sunt, până la urmă, condiția scriitorului (am înțeles asta și din creația altor exilați, dar și din propriul sânge). Trebuie să subliniez, însă, că, în cadrul unui exil în exterior, în afara matricei lingvistice și identitare, confruntarea cu propria limbă, cu propriile convingeri și valori, cu *omul,* în general, cu schemele și structurile create de el, este mult mai drastică, mai profundă și mai relevantă.

Exilul și claustrarea în spațiul lingvistic al limbii latine, al vechii Rome, are asupra unei conștiințe românești o influență profund-emoțională, de remodelare de ființă și conștiință. Mi-a plăcut dintotdeauna limba latină, iar în Italia limba latină e prezentă: o auzi, o simți, te îmbrățișează. Prin intermediul ei și al limbii italiene, desprinse din ea, ca și româna, parcă ai atinge cu mâna fibra spirituală originară a neamului tău. E ca și cum ai privi în prunci și nepoți trăsăturile plutitoare ale părinților acestora (să luăm elementar, în latină, italiană și română, după primele rânduri a ceea ce e mai simplu, după „Tatăl nostru”: *Pater noster/ Padre nostro/ Tatăl nostru,// Qui es in coelis/ Chi sei nei cieli/ Carele ești în ceruri// Santificetur nomen tuum/ Santificato sia il tuo nome/ Sfințească-se numele Tău* etc.). Să fii locuitor într-un asemenea spațiu sonor este un experiment unic, tulburător, care te marchează profund. După această trăire nu mai ești cel care ai fost, nu ai cum: ai văzut timpul la față, nașterea neamului tău ți-a trecut pe dinainte, ca o vedenie.

La ce lucrezi acum?

Lucrez la al treilea și ultimul jurnal bilingv al unui „evadat din Est”, pe care-l voi intitula, cred, *Piatra de Ca' Vendramin.* Versurile care stau la baza acestui jurnal poetic mi s-au înfățișat acum doi ani, mai mult în italiană decât în română, în ultimul an al șederii mele la Veneția. Mi s-a părut prea puțin însă să public în mod obișnuit aceste versuri, având în vedere travaliul sufletesc enorm care sta în spatele lor. Voiam să spun ceva mai mult și căutam forma adecvată, care întârzia să mi se arate; simțeam și simt o atracție irezistibilă către alte genuri literare, către noi forme, către experiment. M-a împins către o nouă formulă de oferire a poeziei și lectorul viitoarei mele cărți, profesorul și criticul literar Illaria Serra, nativ italian, care predă în Statele Unite (a scris și publicat despre poezia mea, a tradus anumite lucrări, a ținut două conferințe, în Italia și în SUA). Așa am ajuns să caut cheia potrivită pentru redarea cadrului obiectiv și, mai ales, subiectiv, care a precedat nașterii unei sau altei bucăți poetice. Pe fundalul sănătății mele șubrezite, căutarea a fost una îndelungată și chinuitoare. În sfârșit, această formă mi s-a revelat suficient cât să pot completa cele scrise. Sper ca anul viitor să găsesc mijloacele necesare și să scot volumul. Poate că voi uni toate cele trei volume scrise în exterior între două coperți, adăugând și critica literară la acestea – lucrări de artă în sine. Sunt invadată de alte teme, de alte idei și am nevoie să-mi eliberez spiritul de tensiuni și sechele.

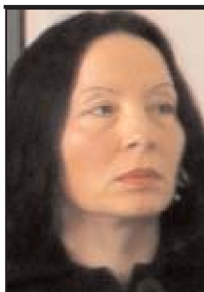
A treia carte bilingvă nu-ți poate oferi dreptul să aderi și la Uniunea Scriitorilor din Italia?

Aici trebuie să zâmbesc așa cum zâmbești la ghidușia unui copil. Vei înțelege repede de ce. În Italia există multe structuri scriitoricești și editoriale al căror membru poți fi, de ce nu?, dacă-ți faci din asta un scop. Dar totul se plătește (cota inițială, pentru a te înscrie ca membru, cotizațiile lunare sau anuale… și nu în leii din Moldova, binențeles). Aceasta însă nu te favorizează în ceva, cum ar fi în editarea unei cărți, de exemplu. Pentru editarea unei cărți, dacă volumul îți va fi acceptat (!) de așa-zisa *casa editrice* unde l-ai depus, va trebui să închei un contract cu aceasta și să îndeplinești condițiile stipulate în el. Manuscrisele cărților mele au fost aprobate, de exemplu, de Casa Editrice „Albatros”, dar mi se solicita o cotă de participare de 2.000 de euro la costul total de 12.000. Pentru mine era și este o sumă enormă, chiar dacă acești bani urmau să mi se întoarcă sub forma a 200 de exemplare la preț de copertă, iar, în cazul vinderii (în doi ani) a unei bune părți din tiraj, să mi se reîntoarcă suma totală. Este adevărat că, în Italia, editura își asumă prin contract difuzarea amplă a cărții, prin varii mijloace media, lansări în țară și peste hotare, prin participări la saloane de carte etc. Este esențial. Dacă îți arăt contractul meu de la „Albatros”, e o poveste.

(Va urma)

Cărți și autori

Emil Hurezeanu, (pe)trecerea timpului

Magda GRIGORE

Conceptul prin reunirea și completarea multiplelor dezbateri din mass-media, volumul lui Emil Hurezeanu, *Pe trecerea timpului – Jurnal politic românesc 1996-2015,* apărut la Editura Curtea Veche Publishing, București, este o meditație amplă, o problematizare a istoriei complexe și capricioase, *degrabă schimbătoare* cum (ar) spune cronicarul, *iute la mânie și degrabă vărsătoare de sânge nevinovat* – istorie aptă în permanență să nuanțeze hermeneutica specialiștilor și să reformuleze *din mers* condițiile ontologiei umane. Scriitura exegetică este în ansamblul ei un jurnal subiectiv, propulsiv teoretic, captivant prin asocierea subtilă a ideilor, prin informația multiplă și prin arborescența dialogului imaginar (vizând întotdeauna un interlocutor bine format intelectual), precum și prin incursiunile agere în straturile suprapuse/multiple ale memoriei (istorice) și, nu în ultimul rând, prin ținuta discursului, evidențiat de eleganța cultivată a limbajului. Emil Hurezeanu reprezintă în prezent unul dintre puținii noștri demnitari publici cu carismă, iar numele său se asociază în chip fericit cu un scriitor interesant din punct de vedere al stilului, un autor al cărui discurs rafinat, erudit și plurivoc abordează evenimențialul istoric/politic/social structurându-l din unghiuri personale de *lectură,* analizând și extrapolând propriile observații. Cu siguranță este un dar dobândit prin exercițiu îndelung, iar din el transpare inclusiv o artă specială, revendicată parcă dintotdeauna de la greci, *arta de a gândi,* foarte apreciată (și) în timpurile noastre când antichitatea, perioadă de mari efervescențe și de mari tensiuni, seamănă de multe ori izbitor cu lumea post-modernității în care trăim.

Noul ambasador al României în Germania este o personalitate distinsă a spațiului public și un autor preocupat de construcția ontologică și axiologică a politicii internaționale. La fel de adevărat este însă faptul că Emil Hurezeanu este în același timp interesat de spațiul și timpul românesc, unde destinul individual (național) poate și el să amintească, cu ușurință, de *o anumită optică a puterii bazate pe principiul unei supravegheri și a unei observări totale,* conform conceptului de *microfizică a puterii* al lui Michel Foulcault, de care amintește jurnalistul în discursul său. Ultimii 20 de ani ai României sunt puși sub lupă, ei beneficiază, după cum mărturisește chiar jurnalistul în *Prefață,* de *o privire îndelungată și insistentă în timp.* Sunt recuperate *cioburi din uitare* sau amintire, pentru că, în concepția autorului, „o analiză jurnalistică, la fel ca o examinare medicală, trebuie să țină cont mereu de trecut, nu doar de prezent.[…] Verticala trecutului intersectează obligatoriu orizontala spațiului. Înțelegem ce se întâmplă acum, din nou, în piețele României, doar dacă știm ce s-a mai întâmplat acolo. Un rapel la memoria locului concret sau simbolic pune în profil, deslușește momentul de-acum. În punctul zero avem prezentul, al nostru, dar și al celorlalți. E și locul în care ne aflăm acum. Orice întâmplare din Piața Universității, adică, are la dreapta și la stânga ei desfășurări similare sau diferite, din Piața Bastiliei din Paris, până la Maidanul din Kiev."

Antologia ordonează textele cronologic și le prezintă cititorului în subcapitole care poartă titluri simbolice: *Între două mări* (1996-2000), *Proton Pseudos* (2001-2004), *Un presedinte pentru nelinistea noastră* (2005-2006), *Annus Mirabilis* (2007), *Societatea pestriță și figuranții ei* (2008-2009), *Dominația libidoului* (2010-2014), *Europa personală, în oameni și întâmplări* (1996-2015). Eseurile abordează evenimentele din politica românească și din cea internațională dintr-o viziune clasică, realistă, a lumii și le discută *in extenso,* proiectându-le pe un fundal *general-comun* al lumii, prelungind de multe ori valabilitatea unor evenimente considerate încheiate sau depășite și neexcluzând *valabilitatea viitoare* a altora, aflate în stadii de probabilitate sau numai de posibilitate.

În conținutul cărții se regăsesc, promovate în simultaneitate, atât temele majore ale *jurnalului politic* al autorului, cât și modul de abordare a subiectelor, metodele jurnalistice și remarcabilele calități intelectual-culturale ale analistului. Istoria celor aproape 20 de ani ai României bulversate de agonia tranziției nu este un subiect simplu, nici transparent, nici un subiect epuizat. Primul lucru de care trebuie să ții cont însă în (orice) interpretare este *prudența*, de aceea o caracteristică a *stilului Emil Hurezeanu* este evitarea strategică a soluțiilor, a generalizărilor, a interpretărilor absolutiste. Se poate spune că temele, în sine, beneficiază de o abordare *diplomatică,* evenimentele au mai degrabă *anamneză* decât *diagnoză,* cititorii nu găsesc sugestiile rezolvatoare, interpretările unidimensionale, verdicte în metodologia interpretării, păreri orgolioase sau ancorări în puncte de vedere (personale) considerate definitive. În schimb, constatările bine făcute, atenția la cele mai relevante detalii ale evenimentelor, memoria trecutului (ca bagaj permanent al prezentului investigației), alături de conștientizarea faptului că nu suntem singuri pe/în lume și că ceea ce este propriu nouă nu este străin celorlalți (și nici străin de ceilalți), ne-ar putea ajuta la o radiografiere mai detașată și (mai) lucidă a scenei social-politice și a celei economice.

Cartea lansează idei de maximă actualitate și de maxim interes, atât individual, cât și general uman. Unele țin de istorie și de contextual larg politic: suntem contemporani celui mai deschis sistem de viață – globalizarea – unii îi spun *globulizarea,* în ideea că organismele mari provoacă celulele mici la un proces de supraviețuire (de aceea globalizarea este și o probă, și un bun prilej de autocunoaștere); de aici și o preferință în istoriografia modernă, a unor specialiști, de a studia de fapt *microistoria;* puterea este un fenomen complex și toate întâmplările au un complex de determinări; trecutul istoric trebuie permanent revizuit și trebuie să ne inspire mereu, doar să găsim potrivirea dintre modele lui meritorii și noul context; migrația din Europa de azi și efectele ei secundare; noi înfruntări ale religiilor; pericolele posibile dinspre fenomenul musulman; prevalarea de creștinism a Europei care n-a avut însă curajul să se declare oficial creștină; un (nou) Orient și un (alt) Occident, altfel decât le știam; hărțile lumii, care își schimbă din timp în timp *culorile,* granițele culisante, garduri militarizate, un nou mod de a recunoaște frontierele; afinități istorice și alianțe politice; mutații și invazii; conflictele de (re)identificare; pledoarii pro și contra procesului de europenizare; Rusia și etosul revenirii marilor puteri etc. În toată această frescă – România: în expectativă continuă, încremenită parcă într-o așteptare nenuanțată și neinspirată, o țară care pare instalată în confortul unui pilot automat; Transilvania și Moldova, percepute ca două plăci tectonice; crizele (noastre) concomitente; o țară fărâmițată în inerție și risipită în discordii etc. Alte teme țin de jurnalism: jurnalismul actual ar vrea să epuizeze clipa (ceea ce nu este posibil) – un ziarist nu are monopol al ocupării clipei; orice articol scris ieri, care nu mai merită citit azi/mâine… este un articol eșuat!

Fin analist politic și intelectual subtil, cu un real simț al umorului și posesor de limbaj simbolic la nevoie, Emil Hurezeanu nu este un simplu jurnalist și acesta este primul lucru pe care îl dovedește (din nou) cititorilor săi prin această apariție editorială. Este un paradox faptul că, asa cum (îl) aprecia Andrei Pleșu, astăzi „sunt preferați tot soiul de histrioni de mâna a doua, ajunși brusc, prin frecvența apariției lor pe ecran, în postura de diriginți ai neamului. Succesul se face pe bază de clămpăneală ostilă și tupeu. Au audiență, sau cel puțin așa ni se spune, cei care vorbesc bolovănos, dau cu bâta, fac bășcălie, se indignează populist, țin cu «ai noștri» și mor de gât cu «ai lor». Dacă ești gazetar, trebuie să fii rău, sastisit, nemilos, nebărbierit. Trebuie să ai o competență multiplă, să ai întotdeauna dreptate și să te indignezi profesionist, la comandă. Să te superi, la o adică, pe toată lumea".

Autorul dovedește nu doar profesionalismul său bine asumat (care depășește condiția jurnalistului), dar și un renume bine temperat, generozitate și apreciere pentru cititorii săi, toate dublate de plăcerea propriu-zisă a discursului. Așadar, *Pe trecerea timpului – Jurnal politic românesc 1996-2015* este un eveniment editorial care trece în întregime proba calității. Cititorilor le rămâne (doar) să se concentreze asupra conținutului, adânc, despre care (ne) avertizează parcă imaginea de pe copertă, prin chipul uman (al autorului) hotărât la dialog și prin metafora din titlu menită să ne amintească, tuturor, că *ne petrecem timpul trecând.*

„Ce este un țăran? Țăranul, această *specie* pe cale de dispariție, este mai aproape de natură și, astfel, de Creator. Sufletul lui este cuplat la cel al Pământului pe care calcă, pe care doarme și pe care-l iubește. În chipul de țăran există o simplitate divină, o simplitate finală la care nu mai avem acces. Cât de adevărat, cât de frumos, de apropiat este un chip liniștit pe care altădată l-au spălat lacrimi de supărare sau de bucurie!...

Viața noastră este presărată cu chipuri dragi: ale bunicilor, ale părinților, ale prietenilor, ale copiilor. O lume întreagă de chipuri mici, pe pământ, și alte chipuri în Cer. Printre toate viețuitoarele pământului doar omul are chip. Doar el trece de la chip de lut la chip de slavă. Așa ne-a arătat Iisus. Chipul e intrarea în biserica invizibilă a lui Iisus, reprezintă catapeteasma sufletului:

Ce chip fericit are!

Chip fericit în tăcere, în tăcere deplină! Venim la vorbărie și plecăm în tăcere. Viața sau timpul nostru pe pământ este chemarea lui Dumnezeu la viața și răspunsul omului la această chemare. Mama s-a pregătit și a răspuns chemării. Chemarea a venit prin duhul tatei, clar și hotărât..."

Autorul pornește de la o definiție restrictivă pentru identitatea de țăran – om care posedă și lucrează pământul cu statornicie și dragoste. Dragostea pentru pământ nu se reduce doar la un puternic simț al proprietății, ci și la un fel de aspect social de ceremonie subtilă nu lipsită de o amprentă magică: „Când am plecat de acolo spre Vâlcea, îl văd pe Gheorghe cu sacoșa plină cu pământ. *Ce faci, mă, omule, cu pământul ăsta?* l-am întrebat. *Să-l pună peste noi, femeie, când ne-o îngropa! Pământ de-ăsta, de-al nostru, peste pământul ăla străin!* Am aflat mai târziu că așa îi spusese preotul. Și cu mormântul, parcă îl apucaseră năbădăile! Nu vorbise cu mine, nu spusese nimic. A căzut peste capul tău, să-i faci un cavou, că el nu vrea să se pună pământ pe el, că el nu suporta nici plapuma. *Mă sufoc!* spunea. *Mi-ajunge pământul din sacoșa asta, e de-al meu, de unde am deschis ochii.* Și cât a îngrijit pământul acela! L-a scos din folie și l-a pus la rădăcina părului, pe un capac de ladă de lemn, acolo unde sta la umbră și unde a apărut în noaptea în care m-a chemat, pe scăunelul lui cel mic."

Poetul - ca prințul blând și trist

Maria VAIDA

Precum un tânăr voievod așezat în jilțul său sculptat din lemn de ulm, poetul Ion C. Ștefan ne urmărește situat *Pe treptele timpului* cu privirea luminoasă și senină. Volumul astfel intitulat este o *Antologie de autor,* cu un *Cuvânt înainte* semnat de Horia Bădescu, apărut la Editura Academiei Internaționale Orient-Occident, București, 2010. Se conturează în acest volum un profil liric reflectat în apele timpului, menit să așeze clipa întru eternitate prin cuvânt, iar în cercurile oglindirii apare poetul și creația sa, încununate de lumină și de iubire. Poetul este un cântăreț al luminii, un prinț blând și trist care stă *de veghe clipei care trece,* reușind adesea să transforme timpul (concentrat în clipa iubirii) în eternitate. Timpul este o formă a determinismului uman, este un ceasornic cu care Dumnezeu ne măsoară destrămarea, cum spune Lucian Blaga. Nu o dată, în poemele poetului arefean se resimte respirația largă a ideilor poetului-filosof, iar perspectivele eului liric exprimă dorința eliberării de sub imperiul timpului. Indiferent dacă poezia lui Ion C. Ștefan este elegiacă sau reflexiv-meditativă, solară sau vegetal-astrală, toate ipostazele timpului se regăsesc surprinse în volumul acesta: timpul cosmic, istoric, social, psihologic, filosofic. Secvențial, apar anotimpurile: primăvara (anotimp al iubirii senzuale), vara (anotimp al echilibrului sacru), toamna (sfârșitul unui ciclu vegetal), iarna când e trist și pustiu de jur-împrejur, dar toate aceste momente sunt propice creației poetice; *păsări sfinte: De vor cânta, pot lesne să aștearnă/ pe frunza încă tremurândă, iarnă...* (William Shakespeare, *Sonetul* 97). Timpul este neiertător și tăcut, mereu se surpă către asfințit, umbra timpului răpune ființa fragilă a poetului, el este cel care face numărătoarea inversă, în vreme ce navele viselor poetului unduiesc prin valuri stelare sau prin câmpiile melancoliei; poetul înalță imnuri primăverii, parcurgând anotimpurile iubirii, cele care se pot sustrage timpului implacabil, sărbătorind eternul sentiment al iubirii prin ceremonii solare alături de Luceafăr, iar inima poetului e o regină a nopții care reiterează clipele genezei până ce răsună cântecul de lebădă al creatorului.

Dacă trecem dincolo de metafore, timpul cel prielnic erosului este primăvara, de Florii, iar anii fertili sunt cuprinși între 1979 și 1995, perioadă în care guvernează Iubirea, ca regină a trăirilor umane, după cum ne spune și apostolul Pavel în prima *Epistolă către corinteni,* cap.13: *Chiar dacă aș vorbi în limbi omenești și îngerești, și n-aș avea dragoste, sunt o aramă sunătoare sau un chimval zângănitor.* (v.1) *Acum dar rămân acestea trei: credința, nădejdea și dragostea; dar cea mai mare dintre ele este dragostea.* (v.13)

Poezia lui Ion C. Ștefan ne aduce în fața ochilor toate ipostazele erosului, după cum urmează: *inițierea erotică,* percepută de poet ca o frenezie erotică, *iubirea ca suferință* a sufletului celui îndrăgostit, apoi erosul văzut ca o *izbăvire a ființei,* iar în final erosul primește *accente thanatice.* Femeia iubită poartă eternitatea în vârful ierbii și se dăruiește ca un râu de lumină în vibrații tandre de flaute și viori, ca într-un ax astral. Prin ea se unesc liniile energetice ale lumii, din zenit până în nadir, ca în poezia lui Barbu. Desigur, aceste ipostaze merită mai mult decât semnalarea pe care o facem aici, un studiu mai amplu. Aspectul care nu se poate neglija este acela al Poetului ca participant activ la Ceremoniile solare, această dualitate a ființei sale între efemer (un om ca fiecare, muritor de rând, purtându-și lutul ființei prin lume) și etern (prin versurile pe care le lasă posterității, unde: *La masă stăm cu zeii-poeți și cititori,* p. 43). Interesant este modul în care se autodefinește Poetul: *Căutător de magice-mpliniri/ Ce nasc doar perle din dureri comune/ Și dintre ghimpi alege trandafiri/ Să se-ncunune doar cu verbu-a spune* (p. 157). Capabil să realizeze conexiuni între elementele celeste și telurice, să creeze viziuni panoramice ale Universului, Poetul este ființa care se poate uimi de minunile lumii: *Toți s-au îndepărtat, doar tu ai rămas/ Cu privirile dilatate de uimire:/ Să vezi întregul, să înțelegi esența,/ Să culegi lumina rătăcitelor stele* (p. 158). Deși nemuritori, Luceferii sunt triști; Poetul ar vrea să-i învețe să învingă Timpul, dar și dorul *închis într-o lacrimă ca într-o sferă,* ar dori să plece la *nevinovate vânători de lumină,* asemenea unui prinț al cuvintelor.

El ajunge la marginea cuvintelor ca la marginea lumii, într-o sferă fermecată, din prea multă iubire. Motivul jertfei, al meșterului Manole, este îmbinat cu acela al pescărușului, stelelor, mării, nopții, dorului, rădăcinilor, holdelor etc. Iubirea e un cântec dăruit lumii, iar femeia iubită, unică, jertfită sub prun, este ideală și omnipotentă; ea, prin iubire învinge timpul, are suflet de vioară, proiectând erosul în veșnicie, vine ca o lebădă, spintecând apele, are brațe de iederă; cei doi trăiesc în constelații îndepărtate, dar faptul acesta nu scade intensitatea sentimentului, ba chiar îl sporește. Nu în zadar, definiția poetică este convingătoare: *Iubirea-i binecuvântarea/ Ce ne-nsoțește-n dăruire/ Spre-un țărm de dincolo de noi/ Ce-l trecem doar prin nemurire...* (p. 89). Adesea, femeia iubită este o sirenă la soare pe mare. Momentul prielnic iubirii este amurgul în ceas de primăvară: *Cu trupul pal și mlădiind cuminte,/ Cum mi-ai ieșit în drum, ți-aduci aminte,/ Cu sânul alb, de diamante aburind,/ Ca mugurul, fără să vrea, rodind,/ Sub geana mea de fulger luminată.../ Alunecând în iarbă dintr-odată* (p. 53). Cotropit de iubire, poetul înalță imnuri către Soare, încărcate cu dor vegetal, cu dor de mumă, de munții albaștri, de locurile natale de pe Argeș în jos.

Antologia de autor ne oferă posibilitatea unei largi priviri asupra creației lirice a scriitorului Ion C. Ștefan, cu scurte direcții critice de referințe, pentru a ne forma o idee generală despre poezia sa. Astfel, alături de numele poetului întâlnim alte nume de rezonanță în poezia noastră. În 1973, care, presupun, e data debutului în volum, apare numele Anei Blandiana care-l prezintă pe poet: *versurile sale au idei, intensitate și meșteșug* (p. 10). Un alt nume foarte cunoscut este al lui Virgil Carianopol, iar acesta afirmă că: *modest, timid, așa cum sunt acei poeți care au de spus ceva, Ion C. Ștefan trece și a trecut sfios până acum, asemenea umbrei* (p. 20). Dintre celelalte nume distingem pe acela al scriitorului Florentin Popescu, cel care în 1986 afirma că: *adevărata originalitate a poetului trebuie căutată în poemele legate de copilărie, de imaginile inspirate autorului de lumea rurală* (p. 64). Victor Gh. Stan, editorul din 1995, comenta: *un gard viu de cuvinte, cu inflexiuni în tematici diferite, dragostea față de rădăcina vetrei străbune, iubirea pentru cea care i-a dăruit viața ori pentru floarea aleasă a sufletului său* (p. 119). Poetul și eseistul clujean, prietenul arefean al scriitorului nostru, distinsul Horia Bădescu, menționa în 2001: *există la Ion C. Ștefan o constantă, însă poetică judecare și adjudecare a poetului deloc întâmplătoare la acest autor de minunate maxime, încercarea de a prinde în plasa verbelor pe cel care e o imaculată pasăre de ape* (p. 148).

Din acest punct pornim în refacerea traseelor de versuri emblematice, versuri gnomice, pe care lirica lui Ion C. Ștefan le include. Fie că sunt definiții concise ale timpului, spațiului, iubirii sau creației, acestea rămân memorabile în mintea lectorului, mult timp după lectura volumului. Amintim doar câteva spre exemplificare: *Iar când afla-voi toate și-oi ști să le-nțeleg,/ mă-nvață cum se moare cu sufletul întreg!* (p. 13); *Și-nțeleg suflarea gliei, pentru că șoptesc străbunii/ Ridicând peste grânare pâinea aburind a lunii* (p. 22); *Numai al meu cuvântul sporește dacă trece,/ Ca razele de soare pe trupul clipei rece* (p. 23); *Si-ți usuc lacrimile de pasăre-n țară străină/ Ca bruma pe floare rămasă de strajă-n grădină!* (p. 27); *Să ne așeze pe umeri stele albastre de vis...* (p. 31); *Și mută. Poezia,/ Peste tăceri vorbește...* (p. 32); *Cum timpul ne măsoară cu palma lui rotundă/ Și-o curgere sunt toate pe o albastră apă?.../ Cuvântul doar rămâne ca martor la ce-a fost!* (p. 77); *Și-nțelegeam că-s doar un cânt,/ Sub a nemorții pelerină–/ S-o-mbrac în vorbe și descânt,/ Pe coapsa-i albă de hermină...* (p. 83); *Iubirea-i floarea cea dintâi/ A unui suflet însorit,/ Un vis încoronat de nuferi/ Iluminând necontenit* (p. 88); *Eu te aștept precum o scoică marea/ Din chin să nască perla ei sublimă...* (p. 111); *Ni-e vremea ca o creangă/ Pe brațe-nmugurind,/ Când fructul i se coace/ Sub stele aburind...* (p. 112); *În suflet mi s-a așternut tristețea/ Ca oul cucului în cuibul păsării străine* (p. 115); *Nisipul din clepsidră, de un veac,/ Măsoară vieți ca după noi tipare/ și-ncearcă să rotească peste lacrimi/ Numai tăcerea timpului ce doare...* (p. 135); *Din lumină m-am născut, căutându-mi cuvintele;/ Pe măsura luminii* (p. 153); *În miez de noapte, în trupul tău cresc în cerc/ Primăverile, ca într-un pom spre soare urcător* (p. 157); *Drama aceea-n care suntem singuri,/ Când toate dor și nu putem striga–/ Tăcerile ce-n jurul nostru cresc–/ Sărmane flori, peste morminte, ne-nvelesc.../ Și, căutându-ne cu dragoste-ntr-o carte,/ Ne veți găsi tot mai departe, mai departe...* (p. 189).

O poezie solară, vegetală, o poezie gnomică adesea, unde iubirea străbate axa timpului fără regrete, dar cu melancolie, conștient fiind Poetul că lutul său este efemer, ca în complexul lui Ghilgameș, dar că poezia îl eternizează cu fiecare clipă care trece, asemeni gorunului blagian. Vânătoarea de miraje îl aduce pe Ion C. Ștefan în elita liricii contemporane spre care accede asemeni unui prinț blând și trist, posibil din... Levantul Arefului argeșean. Prin conținutul ideatic, prin forța magică a metaforelor, prin mesajul luminos, prin frumusețea inefabilă a versurilor, poetul își asigură un loc numai al său în edificiul liricii românești contemporane, fără a ține seama de modele experimentelor în vogă.

Cartea este un elogiu al spațiului natal, pentru că nimic nu supraviețuiește mai mult decât oamenii, decât iubirea, decât viața însăși, decât „iubirea de țărâna locului dintâi".

Poemul dragostei, de imensă duioșie, pentru mama, țăranca simplă, dar de complexe disponibilități sufletești, se suprapune pe fundalul comunității rurale de aspre înșelătorii și energii imprevizibile. De parcă portretul narativ nu ar fi suficient de convingător, autorul reia pe coperta a IV-a motivațiile și mulțumirile personale: „Se spune că un bărbat este puternic dacă are în spate o femeie puternică. Mulți s-au gândit la neveste, amante, prietene. Femeia puternică, din spatele unui bărbat, e chiar mama sa. Ea, dacă poate, dacă iubește, dacă-și iubește necondiționat copilul, dacă-și manifestă încrederea și dragostea nețărmurită față de el, îl face puternic pentru toată viața. Mai ales când îi simte slăbiciunile de orice fel, mama, cu tactul și cu iubirea ei, îi dă încredere, îi spune și repetă că va reuși și crede asta. Prin credința ei în puterea lui, îl determină să reușească. Și orice reușită îl înalță, îl face mai puternic."

Dar apropierea de chipul mamei îl îndepărtează pe autor de ideologia țărănească a lui Marin Preda, care a conturat o societate arhaică și paternalistă.

Cărți și autori

Coșmar în Balcani

Gabriela CĂLUȚIU SONNENBERG

Coșmar în Balcani (de Anna M. Wittmann, după relatările sasului transilvănean Friedrich – Fred Umbrich, traducere din engleză de Tatiana Dragomir, Editura Cartier, Chișinău, 2015) este cartea pe care am ezitat s-o deschid, pentru că titlul îmi sugera din start trauma personajului principal. E cartea pe care apoi am citit-o dintr-o răsuflare, pentru că, în ciuda tragismului ei, e plină de episoade de ingeniozitate impetuoasă, care mi-au amintit cu duioșie și fără patetism de felul natural de a fi al oamenilor din Ardealul în care m-am născut și am trăit. În final, după ce am terminat cu cititul, este cartea care nu-mi dă pace, împiedicându-mă să mă apuc de altceva.

Firește, mă asociez părerii celorlalți comentatori, și mă refer mai ales la Emil Hurezeanu, care a prefațat-o, și la președintele Klaus Iohannis, care mulțumește într-o scrisoare emoționantă pentru acest act tardiv de corectare a erorilor istoriei. Așa este, sunt și eu întru totul de acord cu Domniile lor: este o carte-document. Dar pentru mine, și sunt sigură că încă pentru mulți alții, cartea aceasta reprezintă mai mult decât un simplu document. Este povestea vieții unui om normal, care se vede nevoit să evolueze într-o lume anormală. Cu alte cuvinte, e cumva povestea vieții fiecăruia dintre noi.

Scriu aceste rânduri în primăvara lui 2016, nu departe de ziua în care, pentru prima dată după decenii de pace frumoasă în Europa, expresia „ne aflăm într-un nou război rece" a revenit în actualitate prin glasul politicianului rus Medvedev. Difuzată pe posturile de știri, vestea ne-a făcut să încremenim, înghețându-ne inimile. Un motiv în plus să ne aplecăm asupra amintirilor eroului acestui roman autobiografic zguduitor, sasul ardelean dus fără voia sa la război, momit către miezul însuși al celui mai dur nazism, înspre unitățile SS. Nu trebuie să fii un monstru pentru a păți așa ceva; fiecăruia dintre noi i se poate întâmpla oricând ceva asemănător. Destinul alege la întâmplare.

În concluzie, cartea aceasta e de mai multă actualitate decât poate ne-am fi dorit, este un avertisment care ne somează să nu lăsăm să se repete tragedia și atrocitățile războiului de care noi, europenii, am fost cruțați doar pentru o perioadă scurtă de timp. Așa banal cum sună, expresia *povestea se repetă* e azi, din nou, tristă realitate.

Dacă am clasifica acest volum drept simplă trecere în revistă sau lucrare cvasi-științifică am face o mare nedreptate atât autoarei cât și personajului și omului Friedrich Umbrich, precum și tuturor celor care au contribuit la editarea acestei adevărate piese de colecționar bibliofil. Din punctul de vedere al lectorului neavizat – care nu este nici istoric, nici om de știință – povestea aceasta înseamnă o retrăire răscolitoare a momentelor de răscruce pe care fiecare dintre noi le-a trăit cândva, cumva, pe parcursul unei vieți de om. De aceea ne identificăm cu ea.

Acesta e motivul pentru care am sorbit-o dintr-o înghițitură, deși sunt născută în cu totul altă epocă, sub alt regim și am trăit cu totul alte vremuri decât Fred, soldatul simplu, fie el și cel din armata nazistă. Într-un fel sau altul, dorința arzătoare a fiecăruia dintre noi este să se identifice cu cel care ajunge în fericita ipostază din final, aceea de supraviețuitor norocos, nu întotdeauna fericit, dar cu siguranță învingător. Facem asta pentru simplul fapt că eroul trăiește, chiar dacă formal a fost declarat „învins".

Dar nu numai eu, ci o serie de alți oameni pe care i-am cunoscut se regăsesc în paginile acestei cărți, oameni reali, de ieri și de azi, din țări, culturi și generații diverse, cuprinzând un evantai surprinzător de larg. Cu toții se regăsesc în unele ipostaze ale acestui veritabil conglomerat de istorie clocotindă, un ghem din vieți de oameni pe care îi cunosc.

Văd pentru început, aievea parcă, zâmbetul obosit și îngândurat al *socrului meu, german get-beget,* din Germania, care, pe când avea 16 ani, elev-pilot fiind, a fost recrutat fără să fie întrebat ca să zboare pe avioanele de vânătoare ale Germaniei lui Hitler. De două ori a căzut literalmente din cer, fiind făcut prizonier și eliberat ulterior. Socrul meu, tot un fel de Fred.

Apoi, îmi văd *bunica, române get-beget* de pe Valea Hârtibaciului, dintr-un sat din aceeași zonă cu satul lui Fred. Femeie simplă, dar înțeleaptă, spunea *telăr* în loc de farfurie și *brotăr* în loc de cuptor, crezând că vorbește românește, când ea de fapt folosea un dialect germanizat. Ca Fred, care amesteca germana cu româna.

Mai apoi, îl văd pe *tata*, care în copilărie ardea de nerăbdare să iasă cu vitele la păscut, iubind animalele peste poate, visând să devină fermier. Nu-și dorea nimic altceva decât să aibă via, stupina și livada lui, și o căruță superbă, cu șase bidivii, ca *groful* sas din orășelul învecinat. Tata a ajuns în final cu totul altceva, cu totul altundeva. Ca Fred.

Și mă văd *pe mine,* în anii șaptezeci, mergând cuminte la școala germană, unde învățam din *Fibel,* abecedarul german din care a învățat și Fred. Noi locuiam într-o casă de lângă biserica evanghelică, iar eu treceam zilnic pe lângă troița pe care erau trecute numele sașilor localnici căzuți în război. Aveau nume identice cu cele ale camarazilor lui Fred (Schuster, Blues, Lang, Engber, Schunn...). Abia mai târziu, în ciclul gimnazial am început s-o rup pe românește, căci în microuniversul primilor mei șapte ani de-acasă avusesem parte în majoritate de sași. Ca Fred.

ANNA M. WITTMANN
Coșmar în Balcani
Un sas transilvănean în cel de-al Doilea Război Mondial
După relatările lui Friedrich (Fred) Umbrich
CARTIER

Încerc să mi-l imaginez până și pe Domnul Emil Hurezeanu, care ne ținea practic în viață de la microfonul postului de radio Europa Liberă, încercând să ne insufle curaj, criticând regimul comuniștilor și povestindu-ne cum e acolo, dincolo, Oben (sus). Cu siguranță, și Domnia-Sa, din Germania, ducea dorul meleagurilor natale. Ca Fred.

Nu în ultimul rând, îl văd pe *cumnatul meu,* originar din Germania de Est, acum nevoit să muncească în vestul Germaniei. Pentru că are locul de muncă la sute de kilometri distanță de casă, locuiește în timpul săptămânii tocmai în Weinsbergul în care a fost „repatriat" și ardeleanul Fred după finalizarea celui de-Al Doilea Război Mondial, drumul înapoi fiind pe atunci blocat de sovietici. Tot într-o cămăruță cu confort îndoielnic, la o familie deloc prietenoasă stă și cumnatul meu acum, iar gazdele îl tratează cu aceeași reținere față de *străini* cu care fusese întâmpinat la vremea sa eroul din romanul nostru. Amândoi sunt germani constrânși să se transplanteze pe tărâmuri făgăduite zadarnic. Cumnatul meu e oarecum... tot un fel de Fred.

Cu toții sunt contemporani risipiți ca firimiturile din fața de masă pe care mama lui Fred avea obiceiul să o scuture după ce familia termina de mâncat. La fel face și mama mea, iar eu mă gândesc că acest obicei al scuturatului feței de masă e comun tuturor gospodinelor din Transilvania. Suntem risipiți ca un fel de mălai al orbilor, dar ne adună pe toți această carte între două coperți tari. Suntem firimituri de istorie, trăită în direct.

Mai este însă și un alt motiv pentru care *Coșmar în Balcani* „m-a prins" de la bun început: stilul. Nu e vorba aici de limbaj, pentru că, fără doar și poate, cartea e tradusă într-o română impecabilă. E vorba de ceva mult mai subtil, un chițibuș care a supraviețuit ca prin minune multiplelor filtre prin care a trecut textul până la varianta ultimă, din săsească în germană și engleză și din engleză în românește. Poate că e vorba mai degrabă de o topică mai specială. Mi-e greu să exprim în cuvinte fenomenul, dar modul în care e făcută relatarea are ceva profund ardelenesc.

Spun asta fără intenția de a mă distanța de limba vorbită în celelalte regiuni ale României, dar, așa cum germana care se învață la școala din Ardeal se deosebește de *Hochdeutschul* nemților din *Reich,* așa și româna vorbită în Ardeal are un mod de a compune propozițiile oarecum diferit de cel al românei din *Regat* (cuvânt echivalent germanului *Reich*). Nu mă refer la regionalisme sau accente, ci la *hardware-ul limbii,* la ordinea în care punem subiectul, predicatul și restul, o ordine deloc aleatoare, care spune multe despre modul nostru de a gândi.

Noi, ardelenii, avem obiceiul să cântărim și vorba și fapta, cumpănind-o în toate accepțiunile cuvântului. Eu însămi m-am confruntat la București, în anii de studii, cu acest fenomen, ori de câte ori elaboram lucrări pentru facultate. Mi se spunea să modific frazeologia, pentru că, pasămite, ar transpare că ar fi tradus (adică se sugera plagiatul). Ce mă mai înfuriam eu când auzeam asta!

Nu știu dacă ați sesizat, dar propoziția exclamativă pe care tocmai ați citit-o adineaori e un exemplu de astfel de topică. N-am idee cum reacționează un ne-ardelean la ea, dar pe mine regăsirea acestui filon subteran al limbajului în paginile acestei cărți m-a cucerit pur și simplu.

După părerea teoreticianului american Noam Chomsky gândurile noastre iau forma cuvintelor; și invers, modul în care ne exprimăm ne reflectă caracterul. Simpatia mea instinctivă pentru stilul în care e scrisă această carte e semn că, în ciuda vămilor diverse pe care le trecem atunci când emigrăm, schimbându-ne limba și comportamentul, undeva la bază se conservă nealterat un fluid tipic al zonei din care ne-am desprins, un cod grefat pe caracterul nostru. E un „cifru" cu legi nescrise, care ne ghidează în mai toate situațiile. „Codul" acesta s-a activat și în cazul eroului cărții *Coșmar în Balcani.*

Acest „set de reguli" ne dă încredere în puterea de a rezista și, câtă vreme îl urmăm, chiar dacă ne trezim săraci lipiți sau înfometați, răniți, asupriți sau discriminați pe nedrept, ne ajută să nu ne ducem de râpă, ne face capabili să răzbim.

Pe casa copilăriei mele tronează, cam fanfaronescă, o inscripție cu caractere germane antice: „Wer aus der Schule nichts ins Leben nimmt, den wird das Leben in die Schule nehmen." („Cel care din școală nu ia nimic în viață, acela va avea de învățat din școala vieții.")

Realizez acum că, totuși, motto-ul are un sâmbure de adevăr peren. E trimiterea spre acel „cod natal", care se pare că nu numai pe mine m-a însoțit prin lume.

Mă-ntorc la cartea *Coșmar în Balcani,* depunând-o în biblioteca mea de suflet. Trec cu palme febrile peste suprafața netedă a copertei și peste paginile groase, acoperite cu litere mărunte, în format dens și măsurat. Până și în formă și structură, cartea aceasta inspiră respect, e confecționată cu simțul răspunderii și cu dragoste pentru buchea cizelată profesionist. Amintește de cărțile pe care pe vremuri, în uitata *săptămână a cărții,* noi, elevii, aveam voie să le atingem și să ni le alegem din librăria severei noastre *Erika-Tante.* Erau cărți frumoase, din Editura Kriterion, care încă mai miroseau a cerneală de tipar, inspirând temeritatea și seriozitatea germanilor, care cultivau chiar și în spatele Cortinei de Fier cultul lucrului bine făcut și al meseriei ca brățară de aur.

Cu note de subsol, anexe, fotografii de epocă și explicații istorice bine documentate, e genul de carte din ce în ce mai rar în peisajul literaturii contemporane, care se grăbește să privească lumea prin ecranul calculatorului, uitând adesea că farmecul unei lucrări solide, tipărite pe hârtie tăiată pe lung, nu pe lat, cum fac unii tipografi grăbiți ai zilelor noastre, e o mică operă de artă.

Celor care au făcut posibil acest regal în 500 de exemplare, din care sunt mândră să posed și eu unul, și mai ales Domnului Alecsandu Rîpeanu, care a îngrijit această ediție, veghind asupra acestei reușite, respect și mulțumiri!

Cu adevărat mare Ecaterina aceea!

Paula ROMANESCU

De parcă părinții ei – Cristian-August, prințul prusac de Anhalt-Zerbst și, Johanna-Elisabeth de Holstein-Gottorp – ar fi intuit că pruncuța lor ivită sub soare în ziua de 2 mai 1729 avea să ocupe în Secolul Luminilor un loc cât un imperiu, numele dat ei dintru început n-a fost să fie doar unul, ci asocierea a trei prenume: *Sofia* (adică înțeleapta apud prea înțelepții filosofi greci), *Augusta* (adică imperiala apud războinicii romani dedulciți și ei la împărăția cea cu zăngănit de zale și spade), *Fredericka* (cât să se știe că ține de stirpea Fredericilor de Prusia!).

Minte cuprinzătoare, mica *Sofia-Augusta-Fredericka de Anhalt Zerbst* a asimilat încă de timpuriu serioase cunoștințe de limbi străine (cu precădere franceza), fapt care i-a permis să se afunde în lecturi care, deși nu prea aveau legătură cu basmele de adormit copiii, erau mai degrabă tratate de filosofie, scrieri cu și despre legile sociale, istorie, poezie, știință. Era o enciclopedistă „en herbe", trecută pe la izvoarele de cuvânt ale unor foarte la modă pe atunci Voltaire, Rousseau, Montesquieu, Diderot, dar și pe la mai vechi vetre de istorii în care se vor fi aprins ideile lui Publius Cornelius Tacitus, acel maestru al prozei latine trăitor în secolele întâiul pe sfârșite și primele două decenii din cel de al doilea al erei de după Hristos.

Era o mare mică însetată de cunoaștere, cu o voință de fier, proprie celor din rasa lor de germanici severi și ordonați, frumușică și foarte isteață pentru o adolescentă de 15 ani, cât avea în 1744, când a fost invitată de Împărăteasa Elisabeta a Rusiei (fiica lui Petru cel Mare) la balul de Anul Nou de la Curte, împreună cu mama ei, desigur, că pe vremea aceea adolescentele nu umblau brambura pe la discoteci (a se citi baluri!) de capul lor, de cum le mijeau sub bluziță rotunjimile cu promisiuni de dulce fruct oprit.

Numai că la amintitul bal ea nu fusese invitată chiar de „florile dalbe de măr", doar să i se admire grația de lebădă… bine îndopată, când s-a avântat la un cazacioc cu Marele (tântălău), Ducele Petru, nepotul de soră al Elisabetei țarina, ci chiar ca să se pună la cale raționala (?!) căsătorie dintre aceștia.

Că subiecții nu s-au plăcut, n-ar fi de mirare: ea – prea deșteptă, el – prea de tot tont! Dar mecanismul matrimonial se pusese în mișcare.

Marele Duce Petru oficia cu pioșenie împărtășania cotidiană cu vodcă, urmată de obositoarele partide de… frământat trupuri de cârciumărese în acorduri de balalaică și învârtejiri de fuste cu volane crețe și viu colorate.

Pentru Sofia-Augusta-Fredericka anul 1744 avea să-și cearnă astfel nisipul din clepsidră: 1 ianuarie – balul de la Palatul de Iarnă din Sankt-Petersburg, unde și-a văzut pentru prima oară (ne)alesul; 28 iunie, ea, luterana, trece la religia ortodoxă și primește numele de Ecaterina.

În anul următor (avea deja 16 ani!), la 21 august, nunta cu Petrică cel Mare Duce îi aduce tinerei mirese titlul de Mare Ducesă a Rusiei.

Acum, nunta ca nunta, dar mirele era cam beteag prin părțile esențiale (de cap vorbesc!) și iat-o pe Ecaterina Mare Ducesă, după 8 ani de la (ne)fericitul eveniment, tot mare: fată!

Împlinise 24 de ani. Ar fi fost cazul să-și împlinească și sacra datorie de nevastă (și ce nevastă!) împărătească și să-și fericească norodul prin a dărui nației vânjoase (de la duce slabă nădejde!) un prinț moștenitor – prilej să primească și ei, mujicii proști, dar mulți din cale-afară, o stacană cu vodcă de să-ți ia piuitul, cât să prindă curaj să(-și) strige ura!...

Ce-i rămânea prin urmare de făcut țarinei fecioare Elisabeta decât să-și fericească neîntârziat norodul?...

Și-uite așa s-a trezit Marele Duce Petru că i se naște în ograda imperială (între timp devenise Țarul Petru al III-lea!), în ziua de 20 septembrie 1754, o minune de prințișor – Pavel Petrovici – căruia chipeșul șambelan Serghei Saltâkov abia a avut răgazul de o clipă să-i audă chiotul vestitor de venire pe lume că, din ordin împărătesc, s-a și trezit trimis (expulzat e un termen prea dur, dar ar fi mai exact!) cu grabnice misiuni prin Suedia…

Cât despre tânăra mamă Elisabeta, tot din ordin împărătesc, aceasta s-a văzut claustrată într-o aripă a Palatului de Iarnă, iar pruncul Pavel dat în grija țarinei Elisabeta, imperiala mătușică săritoare.

În inima aceluiași Palat, nevolnicul țar Petru al III-lea, desfrânat fără darul unei virilități cât de cât rezonabile, în schimbul unor daruri dolofane, a instalat-o pe amanta lui, Elisabeta Voronțova – deșteaptă ca el și pricepută la dezlegarea „legăturilor" care-l țineau în mrejele unei benefice (pentru națiune!) impotențe.

Claustrata Ecaterina face ce știa ea mai bine: continuă să-și îmbogățească lecturile din care desprinde adevărate lecții de liberalism social și politic, fără să neglijeze deloc acoperirea cu asupra de măsură a celor opt ani de inactivitate sexuală cu care a fost marcată căsnicia ei dintru început.

Avea 29 de ani când a dat naștere unei fetițe, Anna, despre care mai tânărul conte Stanislaw Poniatovski (23 de ani) ar fi jurat că e fiica lui…

Ecaterina l-a ajutat mai apoi pe acesta să devină rege al Poloniei – Stanislaw August. Numai că, în ziua de Crăciun a anului 1761, la vârsta de 26 de ani, Augustul Stanislaw a murit de moarte (ne)bună, de nu cumva a fost ajutat să moară puțin.

Micuța Anna se stinsese cu un an mai înainte. (Tot cu ajutorul unei persoane binevoitoare?)

Măsurile de izolare impuse Ecaterinei se înăspresc. Ei, și?

Spre a nu pierde timpul prețios (care tot *fugit* veșnicul *irreparabile!*) în același an 1761, în „colaborare" cu contele Grigori Orlov, ea aduce pe lume un băiat, Alexei Grigorievici Bobrinski, pe care îl încredințează spre creștere unor oameni de încredere.

Situația devine complicată foarte pentru Petru al III-lea, care hotărăște s-o închidă pe vrednica născătoare a lui soață la fortăreața Schlusselburg.

Mișcare greșită.

Ecaterina n-a apreciat cum se cuvine „generoasa nouă ofertă" domiciliară a țarului soț și își va fi șoptit atunci cu năduf scrâșnind din măsele: *Ori eu, ori el!*

Petru al III-lea se vede obligat s-o elibereze ca să nu provoace un și mai mare scandal și o trimite la Peterhof.

Cum ea avea de partea ei toată floarea cea vestită a nobilimii din Maica Rusia, pornește vijelioasă spre Sankt-Petersburg și-și face o intrare triumfală, escortată de un regiment în fruntea căruia era contele Imailowski, la care se adaugă și cel al contelui Kiril Razumovski, care o proclamă *Împărăteasă Suverană Unică și Absolută a Întregii Rusii.*

Cum nu-i plăcea să tărăgăneze lucrurile, după evenimentele din 30 iunie 1762, când cu intrarea triumfată în Sankt-Petresburg, Petru al III-lea care, spre ghinionul lui, uitase să se pună sub protecția Domnului la încoronarea ca împărat…, este trimis la închisoare din înaltul ordin al „Suveranei Unice și Absolute" și, spre a nu mai încurca ițele împărăției, avea să-i fie scurtată umilința, fiind asasinat în 6 iulie de fratele lui Grigori Orlov, prințul Alexei.

Oficial, întemnițatul murise din pricina unei încurcături de mațe. Văduva Ecaterina e pe cai mari!

La Moscova, în ziua sfântă de duminică 22 septembrie a aceluiași an, are loc încoronarea ei sub cupola bisericii cu turle policrome în formă de ceapă din Krasnaia Ploșceadi.

Toate clopotele Kremlinului răsunau făcând să se zguduie tăriile cerului în toamna aceea ca o imensă livadă cu fructe de aur.

Își vor fi primit mujicii bărdaca de vodcă? Credem că n-ar fi lovit-o amnezia tocmai atunci pe Augusta Ecaterina.

I s-a căutat (și găsit!) un nume pe măsură: *Ecaterina cea Mare!*

Dar nici să se ocupe prea mult de plebe n-avea vreme și nici trebuință.

Coresponda deja cu luminații *iluminiști* francezi – Voltaire, Diderot – și ar fi vrut să facă… lumină și în scrierile și artele rusești, să îmbogățească zestrea literară și artistică din imperiul ei cu comori prin care Rusia să rivalizeze cu marile biblioteci și colecții de artă europene.

Diderot ajunsese cu enciclopedia franceză la cel de al VII-lea volum și s-a trezit că i se interzice în țara lui să continue editarea vastei lucrări. Ecaterina se oferă să-l… sponsorizeze. El refuză cu eleganță. Ea îi propune să-i cumpere biblioteca. El stă în cumpănă.

Îi propune același lucru și lui Voltaire. Acesta ezită o vreme. Dacă i-ar fi propus poate să-i facă un copil… frumos ca el și deștept ca amândoi, părintele lui *Candide* i-ar fi cerut poate dezlegare de suflet umbrei prea dragei sale inspiratoare, castelana Emilie de Châtelet (1706-1749) de la Cirey ca să încerce la Sankt-Petersburg să tranșeze afacerea… Dar nu! A trebuit ca mai întâi el să asculte de chemarea unei alte mari doamne, cea meșteră la coasă, și s-o urmeze supus. Era în 30 mai 1778. (*N-ar fi păcat acum să vrei să mori?*, răzbate prin timp întrebarea poetului-actor Arcadie Donos al nostru plecat și el în noaptea care nu știe să mai ajungă „mâine".)

Fără Voltaire în viață, biblioteca lui a ajuns la Ecaterina cea Mare.

Peste câțiva ani, după moartea lui Diderot (1784), și biblioteca acestuia ia drumul Sankt-Petersburgului.

Între timp, ea tot construiește palate, le înfrumusețează, le încarcă de artă, dar înființează și un azil de orfani, o școală de moașe, una sanitară, alta de educație pentru tinerele fete, un colegiu de formare a profesorilor, licee în fiecare capitală de provincie, școli cu școlarizare gratuită în fiecare oraș, atât pentru băieți cât și pentru fete (copiii de șerbi, nu!), se lasă vaccinată împotriva variolei (ca să dea exemplu norodului că înțepătura aceea are și ea Dumnezeul ei!), aduce din Europa muncitori nemți, recunoscuți pentru ordinea și seriozitatea în lucru, calități cu care ar fi vrut să-i „contamineze" și pe mujicii ei, arhitecți italieni (e plină Rusia de palate care poartă semnătura lui Bartolomeo Rastrelli), medici francezi; înființează Academia de Științe, Academia Rusă de Limbă (care alcătuieste primul dicționar rus), înființează Banca rusă și „bate" ruble de hârtie.

În materie de legislație, inițiază celebrul *Nakaz* (Cod de Legi) inspirat din scrierile iluminiștilor francezi, prin care Rusia se constituia drept „Monarhie absolută cu legi fundamentale"; deschide un teatru chiar în Palatul de Iarnă, pe care-l sponsorizează cu generozitate (era doar și autoare de librete de operă, satire, povestiri cu caracter istoric!), achiziționează un mare număr de opere de artă italiană renascentistă și nu numai, flamandă, spaniolă, franceză, olandeză și, nu de puține ori, colecții întregi care aparțineau unor regi dispuși să primească ruble ademenitor sunătoare pentru visteria lor nesățioasă.

Nesățioasă întru iubire a rămas până la capăt de cale (17 noiembrie 1796) Marea Ecaterina cea devoratoare de conți, prinți, ofițeri superiori, ofițerași, aleși din Marea Rusie (zdraveni adică la constituție nu efeminați pirpirii din mai spilcuitele nații uzate de iubiri fără iubire), statornică în legătura cu aceștia, generoasă, dar rupând scurt cu infidelii (au fost destui și din aceștia), ținând parcă să se înscrie *într-un avant la lettre à la Edith Piaf* cu acel „Non, rien de rien/ non, je ne regrette rien/ ni le bien, ni le mal,/ tout ça m'est bien égale./ C'est payé, balayé, oublié/ Je me fous du passé"…

→

Cherchez la femme

Dintre preferați, se detașează net prințul Grigori Potemkin, făcut de ea mareșal al Rusiei, cu zece ani mai tânăr decât ea, care i-a rămas până la moarte (a lui!) confident, iubit de încredere și ajutor într-ale politicii externe, prieten fără cusur, sfătuitor înțelept, el, diplomatul genial, eminența cenușie a imperiului, poate chiar soțul ei de taină, cum se șoptea, știut fiind că, după moartea lui (1791), sufletul ei n-a mai știut să zboare, trupul i s-a îngreunat, gândul la moarte o încerca adesea.

Potemkin a murit în timpul unei călătorii cu plecare din Iași (cu ce treburi pe la noi?!) spre Kherson. Aici s-a oprit definitiv. A fost înmormântat în catedrala din Kherson, dar n-a avut parte de odihnă veșnică, fiindcă țarul Pavel I, fiul și succesorul la tron al Ecaterinei cea Mare, când s-a văzut împărat, a dispus aruncarea osemintelor celui care a fost iubitul mamei sale.

Câtă ranchiună să fi adunat el în suflet ca să recurgă la un astfel de gest?!

Dar, în 1801, Platon Zubov, ultima mare iubire a Ecaterinei cea Mare, un prea frumos Apollo cu 30 de ani mai tânăr decât ea și pe care ea l-a copleșit cu nenumărate onoruri, numindu-l Guvernator General al Noii Rusii și Crimeei, avea să pună umărul temeinic, ajutat și de frații lui, la răsturnarea de pe tron a nedemnului de mama sa, Pavel.

Un alt iubit al Ecaterinei a fost Ivan Rimski-Korsakov. Vi se pare că se aud acorduri simfonice? Nu vi se pare!

Au mai fost: Alexei Lanskoi, Alexei Mamolov (ambii Alexei dând iama și prin doamnele și domnițele de la curtea țarinei și înlăturați de aceasta cu promptitudine), Piotr Zavadovski (care a ajutat-o pe țarină să realizeze reforma administrativă locală), precum și alți neștiuți fericiți că vor fi trecut măcar o dată prin patul ei.

Despre țarina Ecaterina a II-a au scris (între mulți alții) Henri Troyat, un roman biografic, și dramaturgul George Bernard Shaw, o piesă de teatru (tradusă în românește de Antoaneta Ralian), care are drept titlu chiat numele țarinei – *Ecaterina cea Mare*, în care a excelat inegalabilul Ștefan Iordache în rolul lui Potemkin, nemaipomenit de inventiv în realizarea portretului marelui bețivan învârtitor de matrapazlâcuri de toate... diplomațiile spre a-i fi pe plac Ecaterinei, gata oricând de a-i aduce acesteia (la pat) trufandale masculine pe care ea să le ronțăie cu nesățioasa-i poftă de prospături și, în rolul țarinei, Rodica Mandache, fermecătoare combinație de frivolitate, fiară, duioșie, vulgaritate, grație, forță, tandrețe, luciditate, ironie, un spectacol radiofonic antologic în regia Cezarinei Udrescu.

Același Ștefan Iordache, alături de Maia Morgenstern, a recreat rolul lui Potemkin din amintita piesă a lui G.B. Shaw sub lumina reflectoarelor de pe scena Naționalului bucureștean, cu puțin timp înainte de a se muta în umbră „veșminte de pământ luând”.

Dar Ecaterina cea Mare nu prin râvna ei erotică a fost mare, ci prin aceea că s-a dovedit a fi o demnă continuatoare a politicii lui Petru cel Mare, de întărire a Imperiului Rus în plan politic, economic, administrativ, cultural, artistic, științific, că i-a extins granițele în cele patru puncte cardinale (vai, și în detrimentul Țărilor Române!), că a făcut deschidere spre (pe) întinderile de ape ale mării.

Pe malul Nevei, paznic la frontiera nopților albe din Sankt-Petersburgul cu palate de poveste, stă neclintit de veghe la creșterea Maicii Rusii Petru cel Mare – *Călărețul de Aramă*.

Statuia a fost ridicată în 7 august 1782 prin grija Ecaterinei cea Mare, spre a marca împlinirea unui secol de la nașterea țarului Petru cel Mare. Pe soclul statuii stă scris: *Lui Petru I, Ecaterina a II-a*.

S-au mai împăunat amestecându-și numele în splendidul oraș al lui Petru, înfrumusețat și îmbogățit cu comori de arhitectură și artă de Ecaterina, și unii care s-au crezut prin veacul al XX-lea mari și tari (în grade!) și, s-a văzut că nu-s…

Dar asta e altă poveste și Șeherezade nu se mai nasc!

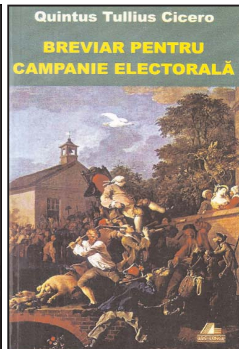
Semn(al) de carte

Paraschiva Bădescu, George Corbu, coord., *Valentin Lipatii: Om de cultură și diplomat strălucit*, Ed. Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I.C. Brătianu” al Academiei Române, București, 2016

O apariție editorială așteptată cu interes de mediile culturale și diplomatice românești. Volumul este un adevărat evantai de gânduri despre Valentin Lipatti – cadru universitar și om de cultură, diplomat strălucit, publicist inspirat și curajos. Este un minunat buchet de elogii, aduse de foști colegi, colaboratori și prieteni ai săi, elogii adunate cu dăruire și profesionalism de ambasador Paraschiva Bădescu și scriitorul George Corbu, președintele Uniunii Epigramiștilor din România. Este remarcabil faptul că volumul a apărut cu prilejul aniversării a 150 de ani de la înființarea înaltului for științific și cultural care este Academia Română.

Portretul lui Valentin Lipatti, creionat de coautorii acestui volum, ne prezintă un mare specialist în limba franceză, un mare intelectual român, apoi un diplomat despre care, poate, s-a vorbit mai puțin decât trebuia (acad. Răzvan Theodorescu). Ne prezintă pe omul care iradia lumina la atâtea reuniuni internaționale, pe diplomatul de excepție, care nu a fost niciodată complexat pentru că era exponentul unei țări mici... țară pe care o apăra cu demnitate (Ion Dodu Bălan). Este prezentat omul care și-a înscris numele în galeria marilor diplomați români (amb. Paraschiva Bădescu). Așa l-a cunoscut vremea și așa l-a consemnat istoria (amb. Constantin Vlad). El rămâne în istoria diplomației contemporane prin contribuția excepțională adusă la pregătirea și desfășurarea Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (amb. Gheorghe I.P.E. Gheorghiu), reuniune la care avea la îndemână rafinamentul cultural și o incredibilă aplicație pentru arta negocierii (amb. Neagu Udroiu). Veritabil Paganini al diplomației românești, Valentin Lipatti își merită cu prisosință locul în galeria marilor personalități românești, din toate timpurile (George Corbu).

Cu puțin timp înainte de a pleca la întâlnirea cu Nicolae Titulescu, căruia i-a fost devotat toată viața, și cu Valentin Lipatti, fostul director executiv al Fundației Europene Titulescu, George G. Potra, depunea mărturie că Valentin Lipatti, la fel ca marele său înaintaș, Nicolae Titulescu, a fost un campion neobosit al apărării intereselor românești, dar care, după 20 de ani în slujba țării, era și el scos din diplomația românească... A fost pedepsit pentru că și-a iubit țara și neamul.

Volumul cuprinde și evocări ale personalității marcante a lui Valentin Lipatti apărute în publicații din spațiul cultural argeșean, precum revista *Curtea de la Argeș*, revista *Pietrele Doamnei* din Domnești-Argeș, volumele *Celebrități din negura uitării* și *Un argeșean prin lume.* Sunt pagini care îl omagiază pe argeșeanul Valentin Lipatti, cu rădăcini adânci în satul Ciolcești din comuna Leordeni. (Ion Pătrașcu)

Ariana Negropontes, Crisula Ștefănescu, *Exilul interior. Dan Er. Grigorescu-Negropontes,* Ed. Vremea, București, 2016 (Colecția Aristocărți)

În vara anului 2008, mă aflam la Paris să pregătesc spre publicare un volum din opera scriitorului, fotografului și gazetarului Dan Er. Grigorescu-Negropontes (1917-1990). Am avut atunci prilejul să stau mai mult de vorbă despre Dan cu Ariana Negropontes, soția acestuia, care i-a fost alături mai bine de treizeci de ani și l-a însoțit în multe din periplurile sale. Aveam să descopăr, spre surprinderea mea, cât de puține lucruri știam despre destinul absolut neobișnuit al omului și artistului pe care îl întâlnisem cu ani buni în urmă, cu care mă împrietenisem și pe care avusesem impresia că îl cunosc cât de cât. Descopeream, în același timp, în Ariana Negropontes o povestitoare talentată, cu o memorie prodigioasă. Cum am găsit extrem de interesante lucrurile pe care mi le povestea, despre felul cum s-a născut o carte sau alta, despre oamenii cu care Dan a venit în contact, despre concepțiile sale și valorile în care credea, i-am cerut Arianei permisiunea să înregistrez convorbirile noastre.

Așa s-a născut această carte pe care o ofer cititorului cu speranța că îl va ajuta să înțeleagă mai bine o epocă, prin întâlnirea cu omul și artistul de excepție Dan Er. Grigorescu-Negropontes. (Crisula Ștefănescu, în introducerea la carte, „Așa a fost”)

Quintus Tullius Cicero, *Breviar pentru campanie electorală,* Ed. Ars Longa, Iași, 2014, ediție bilingvă latină-română, traducere, prefață, note și comentarii de Traian Diaconescu

Când Quintus, fratele mai mic al lui Cicero, a scris acest îndrumar electoral pentru Marcus Tullius Cicero, care candida la consulat, nu și-a imaginat că acest breviar va fi citit după două milenii ca document istoric și literar. Scris sub forma unei epistole, acest compendiu a fost conceput ca instrument de propagandă cu circulație restrânsă în rândul partizanilor candidatului. Anticipând cu multe secole pe Machiavelli, care afirma că, în politică, scopul scuză mijloacele, observăm că metodele de câștigare a voturilor sunt aceleași și astăzi, după două milenii, îndreptățindu-ne să spunem cu Eclesiastul *Nihil novi sub sole.* Spiritul franc al acestui îndreptar, în care întâlnim metode și practici depășind normele morale, are un pronunțat rol pragmatic, prețuit de noi ca document istoric, dar și axiologic. (Traian Diaconescu, în Prefață)

Dan Dungaciu, Petrișor Peiu, *Fondul Moldova. Podul de investiții peste Prut,* Ed. Cartier, Chișinău, 2016 (prefață de Igor Munteanu)

Cel mai important dosar de politică externă al României rămâne Republica Moldova. Concomitent, este și cel mai semnificativ test de politică externă. În perspectiva anului 2018, anul în care România își va sărbători 100 de ani de existență modernă și întreagă, Bucureștiul va deține și președinția în exercițiu a Uniunii Europene. Această funcție, dincolo de statutul onorant pe care îl conferă, obligă. Bucureștiul va trebui să pună pe masa colegilor europeni proiecte și viziuni concrete pentru a face din președinție un succes notabil. Republica Moldova trebuie să fie cu certitudine unul dintre aceste proiecte, iar construcția lui trebuie începută de acum.

Go for Moldora trebuie să devină un imperativ național și european al României euroatlantice. (De pe coperta a patra a cărții)

Știința în vechea Persie

Ion PĂTRAȘCU

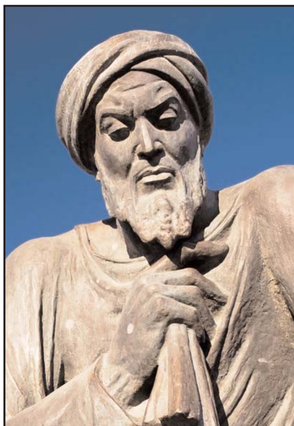
Cultura și civilizația persană s-au dovedit suficient de puternice pentru a supraviețui, cu specificul lor, peste milenii, aducând contribuții notabile la înțelegerea de către om a naturii, în general, a matematicii, medicinei și filosofiei, în special. Acestea sunt principalele domenii care se coagulează pe sol persan, unele cu sute, altele chiar cu mii de ani înaintea realizărilor de pe bătrânul nostru continent. Despre primii muguri ai științei persane, specialiștii ne asigură că aceștia ar fi legați de numele magilor, care, în timpul Dinastiei Ahemenide, dețineau poziții centrale de înțelepți și preoți oficiali. Din *Istoriile* lui Herodot știm că regele Xerxes nu lua nicio decizie importantă fără să ceară, în prealabil, sfatul magilor, a căror funcție rituală avea legătură și cu astrologia.

Trecut-au anii, cu valuri succesive de năvălitori, însă valorile culturii persane nu și-au pierdut nici din prospețime și nici din poziția centrală ocupată în salba marilor civilizații ale lumii antice. Astfel, cucerirea arabă, cu efectele ei bune sau mai puțin bune, a oferit, totuși, un câmp larg de acțiune pentru oamenii de știință și cultură persani. Începând din secolele VII și VIII, limba arabă devine o limbă a științelor și culturii, într-un perimetru care pornea din Spania și ajungea până în India. Trecând la islam, mulți învățați persani și-au scris lucrările în limba arabă, pentru a fi citite, înțelese și învățate pe trei continente. Prin secolul al XIV-lea, filosoful arab Ibn Khaldun sublinia, cu îndreptățire, că *cei mai mulți învățați musulmani, atât din științele religioase, cât și din cele laice, erau persani.* Astăzi, nu se îndoiește nimeni că prin traducerile din limba greacă a unor lucrări din științele medicale, juridice sau filosofice, ei au pregătit limba arabă pentru noul rol de transmițător al științei grecești. Bătrâna Europă a fost prima beneficiară.

Dar, să revenim puțin la tehnici, tehnologii și inginerie, înainte de a aborda mai concret unele contribuții persane în domeniile științifice menționate. Într-un articol anterior, aminteam, în treacăt, despre metalurgia aurului, argintului și bronzului, cu vechime milenară în Persia. Aici, se cuvine amintit faptul că de la arheologi a aflat lumea că primele ateliere de prelucrare a bronzului datează din mileniul al V-lea î.Hr., iar tehnica aliajelor apare și ea un mileniu mai târziu. De fapt, activitățile metalurgice din Persia de Nord și Centrală sunt atestate ca fiind cele mai vechi din lume. Fiind zone bogate în depozite minerale, acestea au jucat un rol vital în primii pași ai metalurgiei cu tehnicile aferente și, ca urmare, în conturarea uneia dintre cele mai timpurii civilizații. Analele de istorie ne asigură că bronzul era cel mai popular metal din acele timpuri. Despre vechimea și valoarea obiectelor din bronz, primii au aflat țăranii din Lusitan (la Sud de Kurdistan). Deveniți, întâmplător sau nu, căutători de comori, ei au răvășit peste 400 de necropole, fiecare având între 10 și 200 de morminte. Prin anii '20-'30 ai secolului trecut, la Lusitan încep să apară obiecte din bronz, cu cele mai rafinate lucrături realizate vreodată în Iran. Obiectele recuperate, toate unicate, sunt cunoscute astăzi sub numele de *Bronzurile de la Lusitan.* Cel mai vechi obiect care a putut fi datat este un bol pe care este înscris numele unui rege care a domnit în perioada 2624-2603 î.Hr. Vechime, nu glumă! De notat că *cea mai valoroasă colecție de piese de bronz din lume,* aflată la Muzeul din Shanghai, aparține perioadei cuprinse între secolul al XVIII-lea î.Hr. și secolul al III-lea d.Hr. Dacă avem în vedere numai vechimea, nu și valoarea, atunci bronzurile chinezești par să aparțină grupei mici din grădinița istoriei.

La capitolul bronzuri, este necesar să amintim de statuia reginei *Napirasu,* cea mai mare lucrare în metal din antichitatea estică, venită de prin secolul al XIV-lea î.Hr. Din fericire, la ea primii au ajuns arheologii. Deși au găsit-o fără cap și brațul stâng, statuia, înaltă de 1,29 m și în greutate de 1750 kg, este considerată nu doar cea mai mare și mai grea, dar și excepțională din punct de vedere artistic. Este interesant de reținut că, până în anul 1903, când a fost descoperită regina persană, *Athena Victorioasă* (*Athena Nike*, în traducere, zeița înaripată a victoriei) a grecilor, realizată în secolul IV î.Hr., deținea recordul de primă figură din metal în mărime naturală. Ea a fost însă detronată de Napirasu, care ieșise din mâinile artizanilor cu o mie de ani mai devreme.

După acest capitol de tehnologie antică, să încercăm să ne apropiem de epoca în care au început să se manifeste plenar oamenii de știință persani. Este știut că, de la referirile din *Avesta* la unele noțiuni din medicină până la primii pași pe calea științelor, au trecut ani mulți, poate o mie. La condițiile favorizante, am amintit de influența islamului, însă adevăratul reviriment intervine în momentul în care începe declinul Califatului arab de la Bagdad și când, pe ruinele lui, apar noi state, în special în partea centrală și răsăriteană a Persiei. Este etapa în care se remarcă o pleiadă de oameni de știință persani, printre care și Muhammad al Khawarizmi (în imaginea alăturată), Al-Biruni, Zakariya Razi, Avicenna și Omar Khayyam. Toți sunt veritabili enciclopediști, care cunoșteau vaste domenii și tot ceea ce se scrisese până la ei.

Muhammad al Khawarizmi (780-850) s-a născut în Khorassan, chiar pe legendarul *Drum al Mătăsii,* care lega China de Roma, unde se încrucișau nu doar bunurile materiale, dar și cunoștințele Estului cu cele ale Vestului. Contribuțiile excepționale ale omului de știință persan în matematică, geografie, astronomie și filosofie își trăgeau seva din lucrări de profil nu doar persane, dar și babiloniene, indiene și grecești. El a rămas în istorie drept una dintre cele mai luminate minți ale perioadei medievale și, mai concret, cel mai important matematician musulman, numit adesea și *părintele algebrei.* De la numele lui latinizat în *Algoritmi* sau *Algorizmi,* matematica a moștenit termenul de *algoritm.*

Lucrările lui, traduse în latină începând cu secolul al XII-lea, intitulate *Asa a zis Algorizmi,* au avut o contribuție de nepreţuit la dezvoltarea științelor matematice la nivel global și, nu în ultimul rând, în Europa. Matematicienii europeni l-au citat în operele lor timp de 700 de ani.

El era foarte apreciat și la Curtea califului abassid de la Bagdad, Al-Mamun, care înființase *Casa Înțelepciunii,* o adevărată Academie de științe, Bibliotecă publică și Observator astronomic, celebră prin traducerile în limba arabă. Inspirați de această instituție, maurii din Spania au înființat *Școala de traduceri de la Toledo,* care a ajutat Europa să iasă din întunecatul Ev Mediu și să pășească în luminoasa Renaștere. Khawarizmi a acceptat imediat invitația califului de la Bagdad de a lucra la Casa Înțelepciunii, unde s-a impus nu doar ca unul dintre primii clasici ai islamului, ci și primul savant al celebrei școli. Acolo, califul i-a cerut să dovedească existența lui Allah *cu ajutorul complexelor și minunatelor matematici.* În răspunsul său, înțeleptul persan sublinia: *credința în Allah nu poate fi dovedită științific, ea trebuie acceptată ca un crez religios.* În schimb, el a descris pe cale matematică valoarea omului. Calculul lui era următorul: Dacă omul are bun-simț =1; dacă mai este și frumos = 10; dacă mai are și bani = 100; dacă se mai trage și dintr-un neam nobil =1000; însă dacă dispare simbolul bunului simț și al caracterului, adică 1, rămân doar zeourile...

Un alt titan al științei persane, Al-Biruni (973-1048), apare după două secole și intră direct în istorie ca unul dintre cei mai renumiți învățați ai erei islamice medievale. De formație enciclopedică și el, omul de știință persan se distingea, în egală măsură, ca matematician și astronom, geograf și geolog, filosof și istoric, botanist, farmacolog și mineralog, umanist și poet. Însă, s-ar putea spune că matematica și astronomia au avut prioritate în activitatea sa, dacă ne gândim la faptul că, din cele 146 de lucrări enciclopedice ale lui, 95 erau dedicate acestor domenii. Al-Biruni s-a remarcat și în domeniul Științelor Pământului, fiind considerat *părintele geodeziei.* Apoi, printre cele mai importante lucrări enciclopedice ale lui se înscrie și *Istoria Indiei,* pentru care a primit titlurile de *Maestru* și de *Fondator al indologiei.* Al-Biruni a fost un pionier în studierea comparată a religiilor și, totodată, un scriitor obiectiv pe tema tradițiilor și credințelor diferitelor națiuni. După convingerea lui, toate culturile au un element uman comun, care face ca distanțele dintre ele să fie relative, oricât de îndepărtate ar părea ele. Istoria l-a reținut și pe el ca pe unul dintre acei intelectuali giganți, a cărui statură crește continuu, pe măsură ce-i cunoaștem mai deplin moștenirea lăsată umanității. La capitolul moștenire, să amintim, de asemenea, craterul lunar Al-Biruni și asteroidul 9936 Al-Biruni.

Chiar în anul când se stinge din viață Al-Biruni se naște **Omar Khayyam** (1048-1131), tot de formație enciclopedică, cu contribuții remarcabile în matematică, astronomie, geografie și mineralogie. S-a impus de tânăr drept unul dintre cei mai mari matematicieni și astronomi ai *Epocii de Aur* islamice și unul dintre cei mai influenți oameni de știință ai Evului Mediu. Spirit novator, el este primul matematician care abordează tema ecuațiilor cubice în lucrarea *Discuții asupra unor probleme de algebră,* 1070) și cel care s-a referit pentru prima dată la dimensiunea filosofică a unor idei matematice de bază.

În anul 1073, fiind deja un astronom renumit, primește de la sultanul Malik-Shah I misiunea de a conduce echipa oamenilor de știință însărcinată cu punerea pe picioare a unui Observator astronomic și reformarea calendarului. Omar Khayyam și colegii lui au înlocuit calendarul islamic lunar cu unul solar, care determina durata anului cu o precizie de patru zecimale. Ulterior, acesta s-a dovedit mai exact decât Calendarul Gregorian, introdus în Europa după cinci secole. De astronomul Omar Khayyam ne mai amintesc astăzi un crater lunar și mica planetă 3095.

La el acasă, Omar Khayyam a fost cunoscut și apreciat doar ca ilustru matematician și astronom. În Europa, însă, după publicarea, în traducere, a unor catrene ale sale de către englezul Edward Fitzgerald, omul de știință Omar Khayyam a fost eclipsat de poetul Omar Khayyam, pe care îl vom cunoaște cu o ocazie viitoare.

Cu astfel de somități științifice, nu este de mirare că și învățământul superior din Persia a precedat cu multe secole apariția primelor universități europene. Un rol aparte au avut *madrasele* (școli religioase), înființate de la Nishapur și Isfahan, până la Bagdad de învățatul vizir (prim-ministru) Nizam al-Mulk, în secolul al XI-lea. Lui i se atribuie și paternitatea celui dintâi campus universitar, care-i poartă și astăzi numele, respectiv Nizamiyeh.

Tot în Persia, la Tabriz, cu 700 de ani în urmă, a apărut *primul oraș universitar din lume,* cu numele de *Rashidiyeh* sau *Rashidabad,* care venea de la inițiatorul lui, Rashid Al-Din Fazlollah-e Hamadi, renumit istoric, fizician și vizir luminat al timpului. Acolo se reuneau eminentele cenușii din diferite țări pentru cercetări comune și stabilirea unor noi frontiere ale științei.

Venind mai aproape de zilele noastre, aflăm despre un alt vizir înțelept și mare reformator al statului iranian, Amir Kabir (1807-1852), care a înființat la Teheran prima *Școală Tehnologică* din Iran (1853), unde erau pregătite cadrele ofițerești și civile necesare reformării statului. Astăzi, ea este prima Universitate Tehnologică a Iranului.

După științele tehnice, urmează să abordăm și domeniul medical, în care savanții persani au avut contribuții remarcabile. Este o temă fascinantă, despre care urmează să aflăm mai multe la întâlnirea noastră viitoare cu unul dintre cele mai impresionante genii ale umanității, *Abu Ali Sina,* cunoscut de Europa sub numele de *Avicenna.*

La curtea epigramei

Caragiale și epigrama (I)

Elis RÂPEANU

Ion Luca Caragiale (1852-1912), membru corespondent post-mortem al Academiei (1948), dramaturgul și scriitorul pentru care umorul, ironia mușcătoare, satira constituie substanța scrierilor sale, fibra sa spirituală, nu putea rămâne departe de epigramă.

Dacă un cunoscător al literaturii române sau un cititor avizat e întrebat dacă I.L. Caragiale a scris epigrame, acesta își va aminti cel puțin două-trei catrene cu adresă ale marelui dramaturg. Iată epigrama adresată *Unui filosof pleșuv*, în care conjuncția *ci* exprimă un puternic raport adversativ, „contrastele cele mai violente", cum scria profesorul meu de Latină și de Literatură de la Timișoara, Gh. Tohăneanu, „prăpastia dintre două lumi, despicată de *ci*, se cască și mai adânc":

Măiastră-i Natura! În veci nu greșește,
Ci toate le pune la loc potrivit:
Deasupra o lună, sub care domnește
O noapte adâncă și fără sfârșit!

Mucalit și farsor de cea mai agreabilă, dar și mai… antipatică speță, posesor al unui bagaj lingvistic atotcuprinzător, inepuizabil, nu totdeauna ortodox, dar lipsit de vulgaritate, marele dramaturg nu suporta prostia. I se plângea adesea lui Octavian Goga: „Toată viața n-am putut să sufăr prostia… Săracu de mine, mă băiete, când văd un prost, mă doare… Zău, am dureri fizice… mă ia cu rece aici în creștet" (Cf. Dumitru Hurubă, *Epigrama,* nr. 61, sept. 2012, p. 14).

Legăturile dintre Caragiale și epigramă sunt firești și s-au manifestat pe multiple planuri: ca *strălucit umorist,* nu putea să nu guste și să nu aprecieze această specie literară concisă, amuzantă sau acidă; ca *publicist,* în perioada în care gazetăria umoristică devine îndeletnicire de scriitor, găzduiește în revista sa, *Moftul Român,* nenumărate epigrame; *ironia* sa, izvorâtă din profunzimea unui mare spirit, din inteligență și din sclipirile duhului său mușcător, nu putea rămâne departe de epigramă: o practică el însuși, fie ca armă de atac sau ca replică, fie pentru a-și exprima, la modul umoristic sau satiric, convingeri, idei, pentru a marca evenimente de notorietate.

Printre creațiile literare cu care debutează la *Ghimpele* se numără și epigrama. Acest debut e descoperit de Șerban Cioculescu, în 1940, și făcut cunoscut într-un studiu salutat și de Nicolae Iorga. În această revistă, Caragiale publică peste 20 de materiale, în versuri sau în proză, semnate ILC, C, Car, Rac sau Palicar.

Printre acestea, în mai 1874, publică o epigramă adresată *Unui poetastru,* despre care aflăm, la republicarea ei, două luni mai târziu, că e vorba de „Tânărul Aamsky", adică Macedonski, care avea atunci 20 de ani, iar Caragiale 22;

Tânărul X… are darul
De a scrie poezie
Dar carte, ceva știe?
A-nvățat abecedarul!

Desen de Nicolae (Cucu) Ureche

Această epigramă este purtătoare de multiple semnificații, pe care orice istoric literar le poate descifra: debutul literar al lui Caragiale include și epigrama; imperfecțiunile ei ritmice vădesc faptul că însuși Caragiale se afla în perioada improvizației, în materie de epigramă, și că acest gen de scriere încă își căuta drumul de afirmare în literatura română; ea demonstrează dispoziția războinică a tânărului Caragiale, pe care îl deranjau zgomotul publicitar al lui Macedonski, aroganța, ifosele nobiliare, fronda lui turbulentă.

Caragiale respiră prin toți porii ironie, convertită adesea în satiră, categorie estetică din sfera comicului, care, încă de la Aristofan, și-a luat dreptul de a îngroșa adevărul până la deformare. Această înclinare marchează și comportamentul său în relațiile cu diverși amici sau adversari, având adesea o atitudine fluctuantă, păcat și povară a marilor oameni de spirit.

În *Moftul Român,* nr. 1, 1893, Caragiale își exprimă indignarea împotriva „moftangiilor" care au luat în stăpânire „literatura, presa, școala, comerțul, armata chiar", împotriva superficialității „straturilor mijlocii din societate, a spiritului de căpătuire al celor din vârf". E revoltat pe jocul cu vorbele de adânc înțeles, pe trăgătorii de sfori politice, pe stricătorii de limbă. Sfânta lui mânie se convertește în ironia izvorâtă din profunzimea unui mare spirit, din inteligență și din sclipirile de fiecare clipă ale duhului său mușcător. O adevărată campanie de ridiculizare întreprinde împotriva simbolismului macedonskian. Despre Caragiale se spune că era în stare să strice o prietenie din cauza unei butade sau, din același motiv, să se împace cu un amic certat.

Un timp, se pare că a fost în termeni buni cu Macedonski, dar după aceea îl atacă pe toate fronturile, inventând, după cum se știe, la adresa acestuia, expresia „simbolist macabru" și denumirea *Macabronsky.* Dacă în *Ghimpele* îl botează pe Macedonski *Conte de Geniadevski,* în *Moftul Român* îl numește *Macabron.* „Poetul rondelurilor și madrigalelor" lansează cel puțin două epigrame la adresa lui Caragiale.

Nu-i iartă nici pe „copiii macabrului", printre care se află și Cincinat Pavelescu, „tânărul fiu al muzelor cu nume clasic", pe care Macedonski îl proclamase drept cel mai mare poet al veacului, după Victor Hugo. Totuși, ironia lui Caragiale la adresa lui Cincinat n-a dat naștere la animozități ireversibile și prietenia acestuia față de autorul *Scrisorii pierdute* se menține până la sfârșitul vieții dramaturgului. Ea e bazată nu numai pe admirație și prețuire, ci și pe recunoștință: lui Caragiale îi datorează transferul său de la Clejani, județul Vlașca, la Sinaia. Iar Caragiale, care considera că puterea de improvizație este una dintre condițiile care se impun epigramistului, îl supune pe Cincinat la o probă (*test* am spune noi, astăzi); ca scriitor care trudea pe text, e neîncrezător în puterea de compunere pavelestă. Timp de gândire – 5 minute, locul creației – pe peronul unei gări, numărul versurilor hotărât dinainte, ca și dispunerea rimelor într-un anumit fel. Cincinat trece examenul cu brio:

Și fiindcă-mi place numai versul,
Arareori citesc jurnale,
Dar, când eu vreau să-mi vie somnul,
Atuncea cumpăr Universul
Fiindcă-ntr-însul scrie domnul
Caragiale.

Între cei doi a existat, se pare, și colaborare la compunerea bine cunoscutei epigrame referitoare la Caragiale, *birtaș și scriitor,* din „perioada berăriei Gambrinus". Cercetătorul Nicolae Țimiraș (*Adevărul,* 13.XI.1931, p.2) consideră că e scrisă de Caragiale și conferă următoarea variantă:

Iancu Luca Caragiale,
Negustor de băutură,
Face și literatură,
Însă nu face parale.

Această epigramă e revendicată, în exclusivitate, și de Teleor. În amintirile sale, publicate în 1912, susține că a scris epigrama în prezența dramaturgului „negustor de băutură" și că acesta și-a exprimat încântarea: „Să trăiești, Țațo, e frumoasă! Să-ți mai aducă o halbă, că meriți. Și încep să dăscoasă înțelesul dublu al epigramei, râzând cu multă poftă. Avea un râs comunicativ." (D. Teleor, *Sonete patriarhale, Scene și Portrete,* Ed. Minerva, seria Restitutio, 1981, pp. 346-347). Și D. Carnabatt (în *Boema de altădată,* București, Vremea, 1944) i-o atribuie tot lui, dar Cincinat Pavelescu a publicat-o în volumul său de *Epigrame* din 1925, precizând: „la această epigramă a colaborat însuși maestrul". Șerban Cioculescu i-o atribuie lui Cincinat (cf. Cincinat Pavelescu, *Versuri, epigrame, amintiri, corespondență,* ediție îngrijită de George Zarafu și Victor Crăciun, prefață de Victor Crăciun, Ed. Minerva, 1972, pp. 151 și 233).

Conform tot amintirilor sale, la îndemnul lui Caragiale („Compune-mi tu vreo zece reclame în versuri – asta e o specialitate a ta. Dar fă ceva bun. Zece lei bucata. Le dau la *Moftul Român*"), sub formă de triplu catren, Teleor i-a compus o reclamă la berea de Azuga, apărută în *Moftul Român:*

Decât medicamente,
Mai bine, zău, dă fuga
Și trage-i două halbe
De bere de Azuga!

Devale la Gambrinus –
Cea mai frumoasă vale –
Te afli între teatru
Și între Caragiale.

Ferice cel ce poate
Să bea așa nectar,
De nu mai multe halbe,
Măcar un biet pahar.

Caragiale devenise „berar" după ce *Moftul Român* își încetează apariția în vara aceluiași an, 1893. Revista *Miș-Maș* care, după stil, se pare că aparține lui C. Bacalbașa (fratele lui Tony), publică următorul catren despre ocupația de moment a scriitorilor:

Barbu tot interpelează,
Caragiale-i dă cu berea,
La Ploiești ghiveciuri face
„Eminentul critic Gherea".

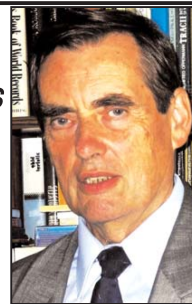
Se tipăresc catrene având drept punct de plecare titlurile operelor literare apărute în librării. Deși *Dan* de Vlahuță apăruse de un an, *Miș-Maș*-ul îl tratează cu o epigramă care nu e la obiect, ci exprimă o opinie la modul general:

Ah! Ce mai șoarec găgăuță!
Pisicii negre am să-l dau...
I-auzi, să-mi roadă pe Nordan
Când am pe Dan *al lui Vlahuță!*

Max Nordan era un scriitor maghiar renumit în acea vreme, stabilit la Paris. Catrenul exprimă părerea lui Caragiale și a lui Tony: Traian Demetrescu îl laudă în exces pe Vlahuță pentru romanul *Dan.*

Prejudecata exponențialistă

Dan D. FARCAȘ

În jurul anilor 1960, în entuziasmul competiției ruso-americane pentru cucerirea spațiului cosmic, s-au făcut tot soiul de scenarii și programe, privind viitorul spațial al omenirii. Practic însă toate sufereau de ceea ce am putea numi „prejudecata exponențialistă", ca și de diverse idei preconcepute, despre care voi vorbi în alte episoade. Și totuși, mare parte dintre aceste scenarii se mai bucură încă și azi de respectabilitate în rândul oamenilor de știință.

De pildă, se considera că populația globului, ca și nevoile fiecărui individ vor crește exponențial în timp, ceea ce azi nu mai pare la fel de sigur. Unul dintre programele din vremea aceea prevedea deci colonizarea, în ritm accelerat, mai întâi a Lunii, apoi a Sistemului Solar, apoi a Galaxiei, apoi, desigur, a întregului Univers observabil, după care mai vedem ce va urma. Am prezentat în articolele precedente câte ceva dintre soluțiile avansate în acest sens. Între timp, începând din anii 1970, s-a văzut că efortul spațial, în loc să crească exponențial, s-a diminuat treptat, atât în faptă, cât și în motivații. La ora actuală, după cincizeci de ani, nu s-a realizat aproape nimic din planurile trâmbițate, iar termenele proiectelor încă neabandonate au fost împinse tot mai departe în timp.

Viziunea exponențialistă a fost aplicată și ipoteticelor civilizații extraterestre bănuite că ar exista în Galaxia noastră ori în afara ei. Un concept ilustrând această abordare este așa-numita *Scară Kardașev,* propusă în 1964 de către Nikolai Semenovici Kardașev (n. 1932), astrofizician rus, doctor în științe fizico-matematice, director adjunct al Centrului Astro-cosmic de la Institutul de Fizică al Academiei de Științe din Moscova. Conceptul era menit să măsoare nivelul tehnologic al unei civilizații, pe baza energiei utilizate de aceasta pentru comunicații. Conform scării, o civilizație este „de tip 1" (numită și „civilizație planetară") dacă utilizează întreaga energie care ajunge pe planeta sa, de la steaua în preajma căreia se află (ulterior s-a precizat: 10^{17} wați); ea este „de tip 2" dacă poate valorifica întreaga energie a acelei stele (respectiv, 10^{27} wați, altfel spus, de zece miliarde de ori mai mult decât o civilizație de tip 1) și „de tip 3" dacă civilizația poate folosi energia unei întregi galaxii (10^{37} wați, din nou de zece miliarde de ori mai mult). Au fost propuse și extensii ale scalei, inclusiv o gamă mai largă de niveluri de putere (tipurile 0, 4 și 5), precum și alte criterii, nu doar energia. Carl Sagan a propus introducerea unor trepte intermediare, interpolate logaritmic. Întrucât la vremea stabilirii acestei clasificări cel mai puternic emițător pământean era radiotelescopul de la Arecibo (Puerto Rico), având o putere de circa 10^{14} wați, Sagan a apreciat că, în conformitate cu această clasificare, civilizația pământeană, în ansamblul său, ar fi de „tip 0,7".

Vizionarii de acum o jumătate de secol nu se îndoiau că pământenii, oricum ar fi făcut, vor avea nevoie – în timp – de o cantitate tot mai mare de energie, deci că vor urca treptat pe această scară exponențială. Se spunea, de pildă, că în jurul anului 3000, pământenii se vor confrunta cu o criză energetică acută și, chiar dacă mulți dintre ei vor fi emigrat pe alte planete din Univers, cei rămași vor fi obligați să-și pună problema utilizării întregului potențial al Soarelui.

Pentru o atare eventualitate, fizicianul englez, naturalizat american, Freeman John Dyson (n. 1923) a propus, în 1960, într-o lucrare privind „căutarea surselor stelare artificiale de radiații în infraroșu", construirea unei megastructuri care să înconjoare complet o stea, captând majoritatea sau toată puterea sa, pentru a o transfera civilizației constructoare. Acest concept, numit „Sfera Dyson" a fost descris de fapt pentru prima dată de către Olaf Stapledon în romanul său SF *Star Maker* (1937).

Freeman Dyson preconiza la început construirea unei sfere în jurul Soarelui, la o distanță cam de 2 ori mai mare decât orbita Pământului. Sfera ar fi avut o grosime de numai 2-3 metri și s-ar fi realizat „demontând" miezul metalic al planetei Jupiter. S-a demonstrat imediat că o astfel de sferă ar fi instabilă mecanic, extrem de vulnerabilă la loviturile asteroizilor și supusă unor forțe care ar duce rapid la dezmembrarea sa și la prăbușirea în Soare. Dyson a propus imediat o a doua soluție – o „sferă", de astă dată nu rigidă, ci formată dintr-un număr imens de sateliți artificiali rotindu-se în jurul Soarelui pe orbite circulare diferite, cu precauții speciale ca să nu se ciocnească între ei. Laolaltă, ei ar capta practic toată energia solară, trimițând-o spre destinațiile necesare. „Sfera" (de fapt „norul") de obiecte rotitoare ar avea în acest caz grosimea de circa un milion de kilometri.

Ulterior, s-a propus și un al treilea tip de sferă Dyson, constând dintr-o folie foarte subțire, staționară, umflată din interior de presiunea vântului solar; unicul ei rol fiind să colecteze energia și s-o dirijeze spre punctele locuite. La ora actuală există și proiecte ale unor *sisteme cu autoreplicare,* organizate ca linii de asamblare, care s-ar putea duplica în timpi incredibil de scurți, de pildă, în două milisecunde, timpi care depind în primul rând de capacitatea de răcire a componentelor. Dacă la construirea acestor sisteme s-ar utiliza nanotehnologii, la nivel molecular, un astfel de sistem ar putea transforma într-o sferă Dyson (de un tip oarecare) întreaga materie a unei planete de mărimea Pământului, într-un interval de timp de la câteva zile la câteva decenii.

Dyson a speculat că, în căutarea civilizațiilor extraterestre avansate, ne-am putea concentra pe căutarea unor astfel de „sfere". Ele ar semăna cu o protostea, întrucât ar absorbi majoritatea radiațiilor vizibile și de frecvență mai înaltă și ar lăsa să treacă doar o parte dintre radiațiile infraroșii. După Dyson „ar trebui căutate variațiile neregulate, cauzate de lumina stelei care trece prin fisurile perdelei, ca și paraziții electromagnetici și radio, produși de operațiile electrice de mare anvergură…"

Parcă pentru a ne amuza, iată că în toamna lui 2015 astronomii au dat, pentru prima oară, de un fenomen care ar putea fi – și-au amintit ei – o sferă Dyson. Steaua în cauză se numește KIC 8462852; situată la aproximativ 1500 de ani-lumină distanță, undeva între constelatiile Lebădă și Lira, ea este mai luminoasă, mai fierbinte și mai masivă decât Soarele. Fenomenul a fost descoperit, prima dată, de telescopul spațial Kepler al NASA, în 2009, iar oamenii de știință au urmărit de atunci lumina pe care o emite, laolaltă cu lumina venind de la alte 150.000 de stele recent descoperite. Astronomul Phil Plait a declarat că scăderile de luminozitate ale stelei, urmărite în toată această perioadă, nu doar că sunt mult mai multe decât era de așteptat, dar aceste variații sunt și foarte neregulate. Explicația cea mai la îndemână este că KIC 8462852 este înconjurată de o formație densă de „gunoi spațial", fenomen contrazicând tot ce se știe la ora actuală și rămas inexplicabil și după ce s-au luat în calcul toate cauzele posibile. Când astronomul Jason Wright de la Pennsylvania State University a examinat datele colectate, el a spus că de data aceasta ar trebui să luăm în considerare și ipoteza că am prins probabil o civilizație extraterestră avansată în procesul de construire a ceva masiv în apropierea stelei. Așa cum a declarat: „Ipoteza extraterestră ar trebui să fie întotdeauna ultima pe care s-o luăm în considerare, dar de data aceasta ceea ce am găsit seamănă prea mult cu ceea ce am presupus, încă demult, că ar trebui să construiască o civilizație extraterestră". Plait a comentat că astronomul se gândea, foarte probabil, la faimoasele sfere Dyson, după care a adăugat: „Îmi pace oarecum ideea. Nu spun că e corectă, doar că e interesantă." (Va urma)

Apar reacții la teoria „artă pentru artă", susținută într-o conferință la Ateneu de redactorul *Adevărului literar.* Cincinat Pavelescu publică sub pseudonimul Bucșan:

Doamnă, mi-e cu neputință
Să scriu versuri cu tendință,
Totuși, fiindcă vrei să-ți fac,
Voi învinge-anevointa,
Însă numai cu tendința
Ca să-ți plac!

Din lucrarea *Presa umoristică de altădată,* București, 1974, vol. II, p. 61, de Constanța Trifu, aflăm că „după vreo 15 ani scrie și Caragiale o epigramă pe aceeași temă, într-unul din *taifasurile epistolare* cu Vlahuță", cu următorul post-scriptum: „Nu crede cumva, după cele de mai sus, că aș fi partizanul artei cu tendință. NU! Să ferească Dumnezeu! Am rămas, cum mă știi, partizanul neînduplecat al *tendinței cu artă!*"

Pe Tony îl revoltă transformarea lui Caragiale în berar, dar și mai mult „trădarea" lui de a trimite lui Panu o scrisoare de adeziune la *Lupta* sa. Directorul lui *Moș Teacă* îi expediază o misivă ritmată, de fapt, o epigramă:

Către Lupta *– farsă-i oare? –*
O scrisoare ai făcut;
Te-a-nălțat tot o Scrisoare
Si-o scrisoare te-a pierdut.

În 1901, când Tony suprimă revista „de bună voie și cu zâmbetul pe buze", reapare *Moftul Român,* seria a II-a (1901-1902). Revista devine o adevărată rampă de lansare de epigrame noi: în fiecare număr apar catrene semnate cu pseudonime, precum Cair, Car, Far, Firfiric, Uzzu, Mecmet ș.a. În 11 noiembrie 1901, apar „Lecții de poetică epigramatice" – 5 catrene semnate Firfiric, dintre care cităm două: *Genul liric* și *Genul didactic*

Mă-ntrebași ieri: Genul liric
Pe ce poți să-l recunoști?
Între tine și-ntre dânsul
Sunt mai mult de zece poști!

Gen didactic: Spanachide,
Ținc și Niger, Karr și Gion,
Iar la coadă, mucalitul,
Ne-ntrecutul pici: Caion.

Numărul următor (18.XI.1901) publică un adevărat pamflet în 4 versuri: *Unui satiric violent:*

Ai dreptate, lumea este
Putredă până la oase;
De-aia cruntele-ți satire
Sunt așa de viermănoase!

Orice întâmplare sau eveniment, interpretate la modul umoristic, devin apte de a intra în paginile *Moftului Român.* Întoarcerea prințului Ferdinand, cu tânăra sa mireasă, Maria de Edinburgh, nepoată a reginei Victoria, prilejuiește o dispută între *Moftul Român* și *Constituționalul,* carpist și guvernamental – „spiritual organ oficios". Nenea Iancu exclamă: „Ah! Mii de poiene misterioase și de bombe! Va fi o polemică foarte caldă!", apoi face o recomandare într-un distih:

Când mănânci așa iahnie,
Nu mai face gălăgie!

Orizont SF

Pamflete la (auto)comandă

Mircea OPRIȚĂ

Nu sunt multe de spus despre cuplul **Elena** și **Adrian Niga,** a cărui prezență în anticipația românească a anilor '50 din secolul trecut a fost una efemeră, în ton totuși cu imperativele politicianiste ale momentului respectiv. Dintr-o notă aflăm că povestirea *Aurul sintetic* (în *CPSF* nr. 54/1957) fusese menționată la concursul organizat de Uniunea Tineretului Muncitor și Uniunea Scriitorilor în cinstea celui de-al VI-lea Festival Mondial al Tineretului și Studenților de la Moscova, iar redacția risca să aplaude textul drept unul „realizat", dovedind „nu numai măiestrie stilistică, o mare fantezie și un umor de calitate, ci și o sigură stăpânire a mijloacelor genului". Tema SF a povestirii privește transmutația elementelor, mai exact, a plumbului în aur, în cantități ce destabilizează piața metalului prețios, permițând inclusiv – cu titlu de demonstrație elocventă – construcția unui WC public din aur masiv. Intențiile comico-pamfletare ale autorilor se dezlănțuie prompt asupra capitalismului (bineînțeles: putred și degenerat, ca în documentele de propagandă ale partidului), întruchipat la modul sublim-oportunist de figurile caricaturale ale diverșilor regi neîncoronați ai Americii, constrânși, aceștia, să înfrunte avalanșa de aur sintetic pe care profesorul Gad o revarsă pretutindeni, dar nerezistând să reacționeze ei înșiși, rapace, la vederea metalului adorat:

„Richard Bantley avea obiceiul să saliveze abundent când vedea aur. Buzele i se acoperiră cu clăbuci. Sângele îi circulă mai repede, intinerindu-l cu 10–15 ani.

Curioși, ceilalți miliardari se reped și ei la fereastră. Mutrele și mișcările lor exprimă o nemaicunoscută uimire și o poftă infinită. Par niște gorile în fața unui munte de nuci de cocos. Regele pneurilor apucă tremurând brațul regelui făinii, care se albise la față. Astmaticul rege al conservelor respiră horcăind, simțindu-și plămânul închis ca într-o cutie de metal. Regele alcoolului se așază amețit într-un fotoliu. Regele oțelului devine moale ca un metal topit.

Continua să plouă cu monede de aur.

Turma de miliardari nu se mai poate stăpâni și se năpustește în curte. Își umplu buzunarele cu aur, mușcă monedele, se tăvălesc pe jos, îmbrățișând pământul aurit, țipă Aur!, Aur!, cu o bucurie preistorică, și brusc – regele nylonului băgase mâna în buzunarul regelui lemnului – se încinge o bătaie cu horcăieli, cu mușcături, cu insulte (porcule! hoțule! asasinule!) și cu pumni fără putere, toate curgând ca niște confete într-o sală de bal."

Un astfel de tratament caracteristic pentru desenul animat comic, dar și pentru pamfletul politic grotesc din epoca stalinismului, va mai apărea și la începutul deceniului următor, în povestirea *Gigant 1* de Romulus Vulpescu și Liviu Macoveanu, proză scrisă tot la modul ocazional, pentru concursul din 1962 organizat de *Știință și tehnică* împreună cu publicația *Tehnica molodioji*.

Poet de o structură aparte, a cărui operă lirică trăiește „din elanuri filologice și din cultul savanteriei și rafinamentelor livrești", cum o caracterizează Al. Cistelecan, **Romulus Vulpescu** s-a născut în 5 aprilie 1933 la Oradea, a urmat studii liceale în București, iar Facultatea de limbă și literatură română a Universității din Capitală a absolvit-o în 1955. A debutat cu versuri în *Tânărul scriitor* (1953), însă editorial cu traduceri din Torquato Tasso. Pe aceste două direcții și-a axat, de altfel, întreaga carieră literară, din care se pot cita îndeosebi, ca probe de rafinament și eleganță, volumul de versuri *Arte & meserie* (1979), și culegerea de proză scurtă intitulată *Exerciții de stil* (1969). A tradus cu aplicație și cu excelente rezultate din François Villon, Rabelais, Shakespeare, Dante, Alfred Jarry. A încetat din viață la 18 septembrie 2012, în București.

În mod surprinzător și oarecum inexplicabil la un condeier renumit pentru subtilitate, numele poetului apare și pe pomenita povestire SF, *Gigant 1*, publicată în numărul 185 din *Colecția „Povestiri Științifico-Fantastice"* și reluată în antologia *Întâlnirile viitorului* (1963). Surprinzător nu e, totuși, că un rafinat al faptelor culturale alunecă accidental spre periferiile literare ale anticipației, ci mai ales felul comun și grosier în care tandemul Vulpescu-Macoveanu, aparent improvizat, rezolvă subiectul acestei incursiuni pe terenul genului nostru. Personajele sunt aici, la fel ca în mai vechea povestire *Aurul sintetic* de Elena și Adrian Niga, figuri de miliardari americani excesiv șarjate, precum Regele celor mai durabili, mai ieftini și mai frumoși ciorapi de lână pentru pensionari, Regele celor mai naturali dinți falși sintetici, Regele celor mai elegante proteze pentru infirmi etc., autorii arătând o strașnică poftă de a lua în derâdere moravurile capitalismului imperialist, așa cum trebuiau ele imaginate, în epocă, dincoace de Cortina de Fier. Iată o mostră de umor superficial și de stil căutat:

„Regele dinților electrici precis nu era acasă, căci lua parte la o licitație de tablouri neo-supra-futuriste, dintr-o colecție particulară, oferite la prețuri de lichidare. Câteva falsuri și piese de mâna a doua din chiar colecția Regelui ciorapilor (benzen, uleiuri, utilaj de forare), care, cunoscând marota artistică a prietenului său, organizase în cel mai mare secret vânzarea. «Cel puțin trei ore stă acolo.»

Șoferul stopă lângă mașina sport blindată și decapotabilă a Șefului-c.-m.-e-și-d.-m.-de-î.-a-u.-a. Înăuntru, lângă Șef, se afla inginerul care supraveghease instalarea safe-ului special al Regelui danturilor de înaltă tensiune. Cunoștea sistemul de schimbare periodică a cifrului și era în stare să descopere în 10 minute formula-cheie a zilei respective."

Motivul SF al prozei este improvizat din trimiterea prematură spre Lună a unei imense rachete burdușite cu încărcături atomice care ar fi urmat să pulverizeze o mare parte a suprafeței acestui corp ceresc, în scopul exploatării resurselor sale naturale de către figurile sinistre pomenite mai sus. Evident, întreprinderea va fi sortită eșecului (ne aflăm în plină concurență sovieto-americană pentru cucerirea spațiului cosmic), iar *Gigant 1* amenință să distrugă Pământul în căderea sa lentă spre sol. Finalul aduce salvarea prin vocea radiofonică a crainicului sovietic, cea „cunoscută și iubită de cei care aveau urechi de auzit", iar conținutul anunțului este transcris inițial în chirilice boldate, pentru ca succesul lagărului comunist să nu poată fi pus la îndoială.

Scopul mai practic al acestui alt pamflet autoimpus poate fi dedus din faptul că povestirea urmărea să se remarce în concursul internațional organizat de Moscova în 1962 și susținut de toate revistele de popularizare a științei și tehnicii din lagărul socialist. Ea n-a reușit să intre decât în grupul celor cinci lucrări menționate la faza națională a concursului, alături de alte povestiri cu un mesaj politic asemănător, precum *Plecarea* de Nicolae Minei și *Oglinda răsturnată* a lui I.M. Ștefan.

(Urmare de la pag. 32)

Pictura lui Viorel Mărginean este rezultatul clar al unei nobile înverșunări a artistului de a-și regăsi, la modul Proust, prin structuri optice metaforizante, cântecul interior al copilăriei. Pătrundem, prin simbolurile defel încifrate, ce se instituie nemijlocit drept chei ale sufletului său, traducându-ni-l în configurații spațiale proprii unei foarte românești viziuni de lume și de viață, pătrundem într-o mitologie structurată, în sensibilitatea acestui fiu de pădurar, ca o epifanie a muntelui sub cer și a miracolului vegetației îndumnezeite, într-o dendrologie a livezii, crângului și codrului. (Ion Frunzetti, 1982)

Planta ce urcă în tabloul lui Viorel Mărginean se rostuiește cordial, încrezătoare în simbolul ei salutar; așa cum dealurile lui învrâstate, așternute ca niște aspre ștergare, sau zările pulsând candid sub zborul câte unei vaste, albastre păsări, dilată parcă, din imediat, o tonică himeră. Nu întâmplător buchetul acesta de vâsc, frontal oferit, ca o arhitectură verticală, se cheamă *Speranța*. (Dan Hăulică)

Viorel Mărginean se află în topul artiștilor români contemporani tranzacționați în licitațiile de la București și a fost unul dintre primii artiști în viață pentru care s-au obținut prețuri de peste 5.000 de euro. Tablourilor lui le-au fost recunoscute un modernism al relației dintre rigoare și poezie și o privire particulară asupra naturii și a ancestralului. (Carmen Corbu, 2013)

Peisajele lui Viorel Mărginean au o anume tandrețe, o tandrețe reținută, rezultat parcă al așteptării, cu alte cuvinte, nu izvorâtă din efluvii proprii, ci efluvii exterioare, pe care sufletul are suprema însușire de a le primi. Pânzele sale ne aduc în minte un adagiu de Schiller: *Frumusețea este o obligație a fenomenelor.* (Cornel Radu Constantinescu, 1981)

Este unul dintre marii reprezentanți ai picturii românești. Păsările sale fantastice fac de mult înconjurul lumii, aducând freamăt și bucurie în expozițiile unde poposesc. Au pornit la drum de pe un deal din Ardeal și nu s-au mai oprit niciodată. Zborul lor e stelar. (Valentin Iacob, 2016)

Irezistibilul rafinament liric al dâmburilor ireale, cu irizări de cobalt și ultramarin și vagi fluorescențe de verde, ducând spre valea de basm infantil, și captivanta ritmică a copacilor, continuată într-o elegantă curbură cu unduirea dealurilor înzăpezite, cu punctarea micilor siluete de copaci către orizontul de un gri monoton, aproape monocord. Este probabil unul dintre cele mai interesante și mai complexe peisaje ale picturii noastre contemporane. (Nicolae Argintescu-Amza, 1969)

Filonul tradiției populare se îmbogățește în pictura lui Mărginean cu structuri cristaline de o puritate abstractă – în sensul cel mai bun al cuvântului – descoperind virtuți noi unor elemente formale demult știute. (Vasile Drăguț, 1967)

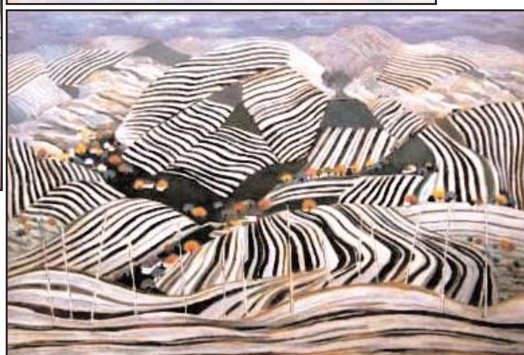
Viorel Mărginean

Viorel Mărginean s-a născut la 12 decembrie 1933, în satul Cenade, județul Alba. A studiat la Școala Medie de Arte Plastice din Cluj, a absolvit apoi Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București (1953-1959). Ulterior a studiat și în străinătate, în SUA, Franța, Anglia, Italia.

Este membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România din 1962. A fost vicepreședinte

al Uniunii Artiștilor Plastici (1978–1989), director al Muzeului Național de Artă al României (1993-1995) și ministru al Culturii între 5 mai 1995 și 23 august 1996.

După 1957 a participat la toate expozițiile republicane de desen, gravură, pictură, precum și la expoziții de grup în străinătate. Numeroase expoziții personale în țară și în SUA, Germania, Austria, Bulgaria, Franța, Italia, Spania etc. Tablourile sale se află în muzee din România și în zeci de colecții particulare din țară, Anglia, Australia, Bulgaria, Danemarca, Elveția, Germania, Grecia, Israel, Italia, Japonia, SUA etc.

A primit numeroase premii și distincții, în țară și străinătate. A fost decorat cu Ordinul Național „Serviciul Credincios” în grad de cavaler (2003) și cu Ordinul „Stella della Solidarità Italiana” (2005). Este membru al Academiei Europene de Științe, Arte și Litere din Paris (1981) și al Academiei Internaționale de Artă Modernă din Roma (1999). Din 2006 este membru de onoare al Academiei Române.

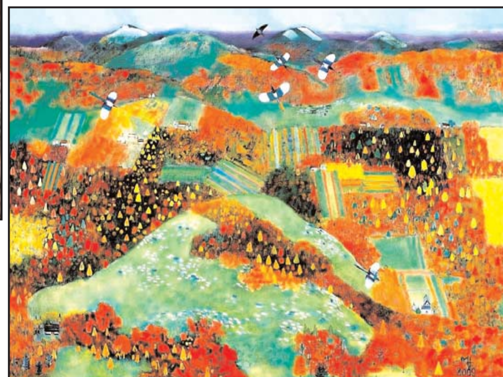

În peisaje Mărginean are un stil al său, legat de datele reale ale naturii și așezărilor noastre, într-o fină interpretare. (Petru Comarnescu, 1966)

Arta lui Viorel Mărginean se constituie ca rezultat al unei îndelungi operații de decantare a esențialului din imaginile realului. Ca la toți autenticii meditativi, viziunea lui – care pare de o inefabilă spontaneitate – ascunde o răbdătoare elaborare, o aspră disciplină a formelor și culorii.

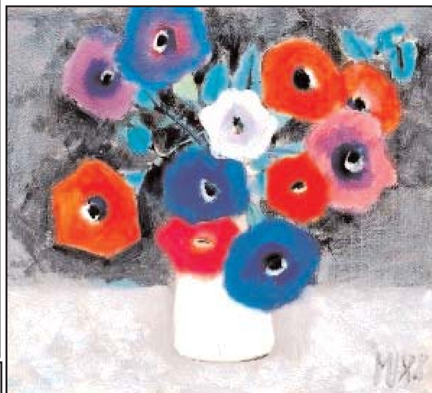
Claritatea nu provine dintr-o simplificare morfologică a imaginii, ci dintr-un enunț precis al sensurilor pe care artistul le-a descoperit în înfățișările nenumărate ale realului. (...)

Mărginean e poetul unor sentimente stenice. Florile lui sunt un elogiu al atotbiruitoarei puteri a vieții; ele nu

se rezumă la notarea unui simplu motiv decorativ, ci iradiază, solare, cu o nemărginită bucurie a culorii. (Dan Grigorescu, 1975)

(Continuare la pag. 31)

Număr ilustrat cu tablouri de Viorel Mărginean.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Johan GALTUNG – politolog, Norvegia
- Radu PINTEA – scriitor, București
- Constanța VAIDA HALIȚĂ – arhitect, București
- Dragoș VAIDA – prof. univ., București
- Mihai NADIN – prof. univ., SUA
- Cicerone GEORGESCU – profesor, Coșești-Argeș
- Călin GEORGESCU – București și Viena
- Nicolae DINCULEANU – prof. univ., SUA, Membru de Onoare al Academiei Române
- Nicolae MELINESCU – publicist, București
- Ilie PÂRVU – prof. univ., București, Membru Corespondent al Academiei Române
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta-Turnu Severin
- Marian NENCESCU – scriitor, București
- Raia ROGAC – scriitor, Chișinău
- Aureliu GOCI – scriitor, București
- Magda GRIGORE – scriitor, Pitești
- Maria VAIDA – scriitor, Cluj-Napoca
- Gabriela CĂLUȚIU SONNENBERG – scriitor, Spania
- Paula ROMANESCU – scriitor, București
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Elis RÂPEANU – scriitor, București
- Dan D. FARCAȘ – scriitor, București
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca